

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 89 ■ 15. NOVEMBAR 2001. ■ GODINA X ■ CENA 50 DINARA

VРЕМЕ JUBILEJA I BEBA



Mira Stupica, koju su kolege svojevremeno proglašile za domaću glumicu XX veka, ovog će meseca obeležiti šezdeset godina umetničkog rada. „Stalno imam osećaj da dobijam više nego što mi pripada, zato nisam ni želela nekakve proslave”, kaže velika dramska umetnica koja u ovom času igra još samo u predstavi Princeza Ksenija od Crne Gore u Crnogorskom narodnom pozorištu u Podgorici. No, proslave će ipak biti. Zajedničkim sngama Dane Mire Stupice organizuju Narodno pozorište u Beogradu, podgoričko Narodno pozorište, Jugoslovensko dramsko pozorište i Muzej pozorišne umetnosti u Beogradu. U nekom drugačijem kontekstu među organizatorima se moglo još naći i Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu gde je Mira Stupica bila u stalnom angažmanu.

Izvođenjem Pekićeve Korešpodencije, s Danilom Batom Stojkovićem u jednoj od glavnih uloga, premijerno odigranoj pre 22 godine, beogradski Atelje 212 je ovih dana obeležio 45 godina postojanja. „Jučer je bilo 40 godina postojanja našeg pozorišta, danas je 45, a sutra će biti pedeset. Valjda ću dočekati tih 50. Još se sjećam velike gužve ispred „Borbe”,

kada smo igrali našeg Fausta u režiji Mire Trailović. U glumačkoj podjeli su bili Mata Milošević, Ljubiša Jovanović, Viktor Starčić i ja”, seća se danas Marija Crnobori. „Kada čovek nešto uradi u životu, nikada ne zna šta će na kraju da ispadne od toga”, dodaje Mihajlo Bata Paskaljević, jedan od aktera kultne predstave Čekajući Godoa Semjuela Beketa u režiji Vasilija Popovića kojom je i iniciran nastanak Ateljea. Slogan aktuelne sezone u Ateljeu je Trip 01.

Jubilej - 50 godina umetničkog rada - nedavno je, u svom Kragujevcu ali i ništa manje svom Beogradu, obeležio i dramski umetnik Ljubomir Ubavkić Pendula, jedan od naših najvećih komičara, pozorišni, filmski i televizijski glumac.

A sutra? Za to sutra će se, možda, pobrinuti neko od dece Irine Gilić, dramaturga, i Bojana Žirovića, glumca. Irina i Bojan su, naime, nedavno dobili trojke, tako da Matej (6 godina) i Marija (4 godine) sada imaju braću Teodora i Ivana, te sestruru Kseniju. Neka su živi i zdravi.

O sutrašnjici su mislili i u Sindikatu dramskih umetnika pa su organizovali akciju za prikupljanje sredstava za decu dramskih umetnika - članova Sindikata. Tim povodom je 10. novembra u Ateljeu 212 odigrana predstava - korisnica Brod plovi za Beograd. Ideja je da akcija postane tradicionalna. Ukupan prihod ostvaren ovogodišnjom akcijom (od prodaje ulaznica za predstavu i donacija pojedinih pozorišta u Srbiji, institucija, preduzeća i pojedinačna) iznosi 290.000 dinara, a očekuje se da se prihod poveća uplatama donacija ostalih pozorišta.

Sindikat dramskih umetnika zahvaljuje svim učesnicima u predstavi i svima koji su finansijski u čestvovali u akciji, a posebno Vojvođanskoj banci, Sekretarijatu za kulturu Beograda, Ministarstvu kulture Srbije, profesorima Pravno birotehničke škole u Beogradu, Atlas banci, gospodri Ljubici Dakić i njenim prijateljima, Poslovnom udruženju izdavača i knjižara Srbije i Crne Gore, porodicu Anđelković, Hemofarmu, Umetničkoj radionici „Prizor“, SI&SI Company, gospodri Jelisaveti Bores, FAVI-u, BG Export-u i Bonex Groupi, a akcije ne bi bilo bez pomoći zaposlenih u Ateljeu i Savezu dramskih umetnika Srbije.

**TRIP 01
ATELJE 212
SEZONA 2001/2002**





STANJE ŠOKA

Zorica Pašić

Hronika pozorišnih zbiljanja

Prvi put je na profesionalnu pozorišnu scenu stupila u noći između 1940. i 1941. U programu koji su, na Kolarčevom univerzitetu, pripremili članovi tada avangardnog Umetničkog pozorišta njoj je dopalo da Novoj godini nazdravi s dve reči: »Za život!« U jednom od njenih teatara, beogradskom Narodnom (a igrala je u šabacu), pa niškom pozorištu, u Jugoslovenskom dramskom i u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu), u poslednjoj nedelji novembra taj simbolični početak biće obeležen »radno«: predstavama Miri Stupici u čast i završnom večeri koja će okupiti njene prijatelje i poštovaoce. Muzej pozorišne umetnosti Srbije za tu priliku prireduje, takođe u Narodnom pozorištu, veliku izložbu o glumici koja će, još jednom, izaći pred publiku kao Princeza Ksenija od Crne Gore, u impresivnoj ulozi koju igra poslednjih godina.

Trideset peti Bitef je završen i Jovan Ćirilov, njegov umetnički direktor i selektor, mogao je, po ko zna koji put, premetiti da u jednom ne zaostajemo za svetom, tj. svet ne zaostaje za nama. »Mi, na primer«, veli Ćirilov, »ne smatramo nekim velikim grehom ne javiti se i zahvaliti se domaćinu kada se vratiš kući iz gostiju, posle zvanične ili privatne posete.« Bitefovima scenama prošlo je bezmalo 400 trupa, a retko se ko setio da se, po povratku kući, zahvali beogradskom domaćinu. Po Ćirilovljevoj računici, takvih je tek 20-ak. Zaključak: »Izgleda da se bonton iz pretprošlog veka radikalno promenio.« Da li će biti promena u načinu selekcije? »Ekspres politika« prenosi, iz neformalnog razgovora, mišljenje Nenada Prokića, direktora BITEF-a. Prokić smatra da ne bi bilo loše da predstave za Bitef, osim Ćirilova, biraju neko, pa pominje dvoje ili troje selektora. Ugred, direktor tvrdi da su košarka i Bitef »dva najbolja proizvoda ovog društva, sa neprekidnom tradicijom«. S druge strane, Tomas Ostermajer, nemacki reditelj i prošlogodišnji dobitnik glavne nagrade Festivala, nimalo kurtoazno izjavljuje da je Bitef za evropske umetnike bio važan u vreme prethodne Jugoslavije, ali da je to i u poslednjih 10 godina, uprkos izolaciji, samim tim što je »jedini festival na kojem se obavlja razmena zapadne i istočne kulture«.

Sezona festivala

Žuti lišće, eto (nama) festivala. Tek što je završen Bitef, počela je Vršačka pozorišna jesen (s podnaslovom: *Klasika i nova klasika*). Prikazano je sedam predstava, a osam nagrada podeljeno je između njih šest. Najbolji je, po oceni žirija, *Doktor šuster* Dušana Kovačevića, koji je, po oceni istog žirija, ostao samo na tom priznanju. Priznanje za scenografiju dobio je Miroslav Benka, reditelj a ove godine, osim učesnik, i u funkciji direktora i selektora festivala. U Pančevu su potražili novu festivalsku formulu. Pod naslovom *Portret u Centru za kulturu* predstavljen je glumac i reditelj Radoslav Milenković: odigrano je nekoliko predstava koje je režirao (između ostalih, Koljadina *Murlin Munro* iz Novog Sada i

Kapošvara), a on sâm odigrao je monodramu. Oktobarski pozorišni dani počeli su u Paraćinu 13. oktobra i do kraja meseca ispunilo ih je šest predstava šarolikog sastava, iz Beograda, Niša, Aleksinca i Kruševca. Borine pozorišne dane u Vranju otvorio je Kovačevićev *Kontejnjer sa pet zvezdica*, predstava zapravo jednog glumca, Branislava Lečića. (Novine uporno pišu da Lečić nastupa u



U godini jubileja: Mira Stupica

naslovnoj ulozi, kao da ne daj bože igra kontejner.) U ulozi srpskog ministra kulture, Lečić sažeto izlaže svoj ministarski koncept: »Odlučio sam da moj put mora biti neka vrsta mešane salate – da budem u svakom od neophodnih davanju po malo i da se niko, koliko je to moguće, ne oseća zapostavljenim.« Iz intervjuja saznajemo da je Lečićeva ministarska plata oko 10.000 dinara.

Sezona je počela, a pozorišni upravnici tek otkrivaju repertoarske karte. Za obeležavanje 45. godišnjice Ateljea 212 Svetozar Cvetković najavljuje veliki događaj: Ljubu Tadića u Bektevoj *Krapovoj poslednjoj traci*. Dejan Mijač vraća na scenu ovog pozorišta Simovićevu *Čudo u Šargamu*, koje je prvi put prikazano pre 20 godina, u režiji Mire Trailović. Ljubomir Draškić vraća se, pak, Bulgakovljevom *Molijeru* koga je svojevremeno režirao sa Zoranom Radmilovićem u naslovnoj ulozi. Sledi zamašan projekat s Tomazem Pandurom, *Ikona i sekira* (prema delima Dostoevskog), koji će okupiti umetnike iz bivše Jugoslavije i Evrope. Muziku bi trebalo da komponuje Goran Bregović. *Bedne ljudi* Dostoevskog dramatizovala je Gorica Popović, a u Teatru u podrumu postavlja *Korene* Dobrice Čosića, dramatizaciju istoimenog romana u koju su uključeni delovi *Vremena smrti* i još nekih Čosićevih dela. Premijera je krajem novembra.

Ko, šta i gde...

Ljubivoje Tadić, koji je od nedavno izvanično upravnik NP, predstavio je svoju ekipu: Slavko Milanović je direktor Drame, Miomir Petrović njegov zamenik, a Željko Hubač rukovodilac novoustanovljenog Literarnog odseka. Svojevremeno »zamrznuto«, Šepardovo *Stanje šoka* (u režiji Egon Savina) imalo je premijeru 26. oktobra, a četiri dana kasnije Vida Ognjenović predstavila je svoju *Milevu Ajnštajn*. U beogradski teatar posle 32 godine vraća se Boro Drašković: dramatizovao je (s Majom Drašković) i režira *Album Vladana Matića*. Naći će se na sceni još jedan roman: *Sudbinu i komentare* Radoslava Petkovića (dramatizacija Jelene Mijović) režira Alisa

U Bitef teatru najvaljuju zaokret prema muzičko-plesnoj umetnosti. Imaće, veli Prokić, i dalje otvorena vrata za nezavisne trupe i koreografe »koji su ovde jako zapostavljeni«. Prva premijera: *Pasija po telu* igračice Dalije Aćin i Contempory Dance Company. Sledi: *Topografija ekstrema* (scenario i koreografija Bojane Mladenović). Čin osvete Izabele Aljende (koprodukcija s Dah teatrom, režija Dijane Milošević), *Zna*, autorska predstava Isidore Stanišić, *Paraziti* Marijusa fon Majenberga (režija Nikite Milivojevića), *Lista sumnjih* Ister teatra i *Samo jedna kriška hleba* Fassbinder.

Malo pozorište »Duško Radović« obeležilo je svoj dan, 23. oktobra, premijerom *Sestara po metli*, dramatizacijom romana Terija Pračeta. Dramatizovala Maša Jeremić, režirao Kokan Mladenović. U Nišu se, posle nekoliko posnih godina, nadaju boljim danima. Za početak, Radoslav Milenković spremi *Koljadin Polonezu Oginskog*, a pred kraj sezone, u režiji Milana Karadžića, trebalo bi da izade premijera *Šekspirove Ukrćene goropadi*. Vedekindovo *Budenje proleća*, koje je režirao Gorčin Stojanović, najavilo je sezonus u somborskem NP, simbolično nazvanu »Gledajući nevidljivo«. U okvir sezone, po rečima novog upravnika, glumca Srđana Aleksića, za sada ulaze *Sest lica traže pisca* Luidija Pirandela, *Crkva Svetog Spasa*, dramatizacija romana Gorana Petrovića, *Tekelija* Petra Grujičića i *Ostrvo s blagom* Branka Miličevića.

Kratko i jasno

U SNP u Novom Sadu početkom oktobra premijerno je prikazano *Oslobodenje Skoplja* Dušana Jovanovića. Režira Žanko Tomić, umetnički direktor pozorišta, a glavnu ulogu tumači Boris Isaković, direktor Drame. »Katkad je bilo vrlo teško imati snage za oba Isakovića – kaže glumac/direktor – ali ne kajem se. Posao direktora Drame sam prihvatio da bi svima u ovoj kući bilo bolje, da ono što radimo dobije smisao i bude vrednovano.« Kako svoju direktorskiju funkciju vidi Tomić? »Moja funkcija u upravi nije ni izvršna ni zahtevna, već više savetodavna.« Kratko i jasno. Isaković se, u međuvremenu, spremi za novu ulogu: u Krležinoj drami *Gospoda Glemajevi*, koju režira Egon Savin, igra Leonea. Neumorni Kokan Mladenović režirao je u subotičkom NP Goldonijevog *Slugu dva gospodara*. Miloš Đorđević, koji u predstavi igra glavnu ulogu, tim povodom izjavljuje: »Neka zvuči neskromno ali je tačno: subotičko pozorište u ovom trenutku ima najraznovrsniji i najbolji repertoar u zemlji.«

Jugoslovensko dramsko je učestvovalo na 41. sarajevskom MES-u, a zemunski »Pinokio« na 3. internacionalnom festivalu lutkarskih pozorišta i pantomime u Kilkisu kod Soluna. Petar Božović gostovao je u rodnom Kolašinu. Priča: »Nisam mogao da 'učeram' u salu ni pedeset ljudi, dok je šetač na korzu bilo na stotine.«

GLEDAJUĆI NEVIDLJIVO

Uprkos naslovu, sudeći barem po tome kako je počela, ova sezona u somborskem Narodnom pozorištu će itekako biti vidljiva

Lidija Čerfelj

Narodno pozorište Sombor je svoju 449. sezonu od osnivanja otvorilo premijerom »dečije tragedije« Franka Vedekinda *Budenje proleća* u režiji Gorčina Stojanovića. Odmah nakon premijere, *Budenje proleća* je učestvovalo na Festivalu pozorišne klasičke u Vršcu, a posle gostovanja u novosadskom Pozorištu mladih, 19. oktobra, 8. novembra sledi izvođenje ove predstave u Beogradskom dramskom pozorištu.

Narodno pozorište Sombor se priprema za odlazak na Dane Zorana Radmilovića u Zaječaru i Jugoslovenski pozorišni festival u Užicu, gde će nastupiti s predstavom *Bogojavljenska noć* Viljema Šekspira u režiji Zorana Ratkovića, premijerno izvedenom krajem minule sezone. Osim užičke i zajecarske, ovu predstavu će videti i publika još nekoliko gradova Srbije u kojima će Somborci gostovati u okviru svoje sada već tradicionalne jesenje turneve.

Tokom novembra, u Somboru će biti izvedene dve premijere. David Putnik priprema treću predstavu sa somborskim

ansamblom, *Šest lica traže pisca* Luidija Pirandela. Predstava će biti realizovana u saradnji s producentskim timom Zoje Đorđević i Gorane Petrović, te Savezom dramskih umetnika Srbije. U podeli su: Bogomir Đorđević, Pero Stojanović, Ksenija Marić Đorđević, Ivana V. Jovanović i Mihajlo Nestorović, glumac koji je nedavno u Sombor prešao iz užičkog Narodnog pozorišta.

Radoje Čupić, doskora glumac somborskog Narodnog pozorišta, gostuje kao reditelj predstave za decu *Ostrvo s blagom* po tekstu Branka Milićevića Kockice, a u kojoj igra jednu od uloga. Ostale igraju Dubravka Kovjanić, Nenad Pećinar, Zdravko Panić i Živorad Ilić.

NP Sombor će 25. novembra proslaviti 119 godina od osnivanja. Ova predujubilarna sezona, koju će na marketinškom planu promovisati Hammer creative iz Novog Sada, održava se pod sloganom *Gledajući nevidljivo*. Sudeći po tome kako je počela, itekako će biti vidljiva.

GLUMICA KOJA NE MOŽE DA BUDE RUŽNA

Savez dramskih umetnika predstavio je monografiju posvećenu Oliveri Marković, dobitnici nagrade Dobričin prsten za 1997. godinu, na lepoj svečanosti, u atmosferi poštovanja i prisnosti, u foajeu Beogradskog dramskog pozorišta

Zorica Dimitrijević

čuva blistave trenutke našeg pozorišta uopšte», rekao je on.

Tatjana Lukjanova, i sama protagonista tog zlatnog perioda, pročitala je svoj tekst iz knjige, uz spontane i simpatične naknadne komentare. »Ostala mi je u svesti iz jednog od prvih susreta 'ozarena, lepa kao čvrsta, zrela jabuka', a 'tu svoju jedrinu i radost, tu energiju, tu odlučnost i veru Olivera je pronela kroz sve svoje uloge', rekla je Tatjana Lukjanova, podsetivši da su njih dve nedavno ponovo igrale zajedno (u komadu *Arsenik i stare čipke* u BDP-u) i izrazivši željenje što predstava više nije na repertoaru.

Dobrila Stojnić je ispričala da je prvo želela da promocija bude u Narodnom pozorištu, zbog lepote zdanja, ali da je onda shvatila da Oliveri, kao ni njeni publici, nikada nije bio važan izgled sale, te da je promocija mogla da bude i na nekom trgu. »Ona je uvek davalna maksimum i pitanje je samo da li zna koliko je ljudi usrećila», rekla je Dobrila Stojnić.

Milosav Mirković je priznao da su svi iz njegove generacije bili zaljubljeni u Oliveru, a zatim je pročitao pesmu koju joj je posvetio, poredeći njene uloge s rojem zvezda koje predstavljaju celo žensko čovečanstvo.

Za Jagoša Markovića ova glumica je »čudo i fenomen, planetarni«, po broju i kvalitetu uloga i u pozorištu i na filmu i na televiziji. »Ja se tome divim i diveći se Vama, zapravo se divim umetnosti glume, koja je suština pozorišta«, rekao je on i naglasio da Olivera Marković poseduje »retku veština da lik koji igra ne napada, već ga voli i brani sa svim njegovim manama, a da ga pri tom ne ulepšava«. »Uz talenat i ljubav, ona ima i treći dar, od Božje — žensku lepotu«, rekao je Jagoš uveselivši prisutne anegdotom s proba za *Učene žene* kada je velika glumica htela da izgleda ružno, da bi postigla komički efekat, ali u tome nije uspela ni uz pomoć »Siranovog« nosa.

U ČAST VELIKE GLUMICE

Dani Mire Stupice, kako se zvanično zove četvorodnevni program posvećen velikoj jugoslovenskoj glumici, a povodom šezdeset godina profesionalnog glumačkog rada, biće održani u beogradskom Narodnom pozorištu od 24. do 27. novembra

Svečanost u čast Mire Stupice počeće u 18. časova promocijom knjige *Šaka soli na Sceni Peti sprat*, i tom će prilikom govoriti Vida Ognjenović, Petar Marjanović, Feliks Pašić i Mira Stupica, dok će odlomke iz knjige čitati Svetlana Bojković. U 19 časova, u foajeu druge galerije Pozorišta kod Kneževog spomenika, biće otvorena izložba posvećena Miri Stupici, autor postavke je Ksenija Šukuljević Marković, savetnik Muzeja pozorišne umetnosti Srbije, a izložbu će otvoriti Ksenija Radulović, direktor Muzeja te reditelj Jagoš Marković. Iste večeri će na Velikoj sceni biti izveden program pod nazivom *Glumica veka*, u kome će, između ostalih, učestvovati gudeči Svetog Đorda, Jovan Kolužija, Hor Krsmanović-Obilić, pod dirigentskom palicom Darinke Matić Marović, Dragoljub Đuričić, glumci Mihajlo Janketić, Jelena Đokić...

Sledećeg dana, takođe na Velikoj sceni Narodnog pozorišta, premijerno će biti prikazana predstava *Komendijaši* u režiji Predraga Bajetića i Slobodana

Beštića, a u izvedenju grupe mlađih glumaca, studenata ali i novih članova ansambla nacionalnog teatra. Biće to, po zamisli organizatora, simboličan poklon Miri Stupici kojim je daruju njene najmlađe kolege.

Jugoslovensko dramsko pozorište, teatar u kome je Mira Stupica doživelja svoju punu glumačku afirmaciju, povodom ovih svečanosti gostovaće 26. novembra na Velikoj sceni NP izvedeći svoju kulturnu predstavu *Bure baruta*, da bi već sledećeg dana publike imala zadovoljstvo da na sceni vidi i — Miru Stupicu, i to u predstavi Crnogorskog narodnog pozorišta iz Podgorice *Princeza Ksenija od Crne Gore* u rediteljskoj postavci Radmire Vojvodić.

Organizaciju ove svečanosti je, osim Narodnog pozorišta i Muzeja pozorišne umetnosti Srbije, pomoglo i Ministarstvo za kulturu Republike Srbije.

(Servis »Ludus«)

MANJE PREMIJERA, VIŠE MANIFESTACIJA

Crtice o pozorišnom oktobru

Jesenji deo sezone u našim pozorištima počeo je sa manje premijera, a više manifestacija. Na 9. Vršačkoj pozorišnoj jeseni Gran pri je osvojio Doktor šuster D. Kovačević, nagradu za režiju je dobio Dejan Mijač za Krležinu Ledu, a za glumu Radmila Tomović Grinvud i Svetozar Cvetković (za uloge u istoj predstavi), te Nenad Jezdić (za uloge u Ledi i Jegorovom putu), najbolji mlađi glumci su Nada Šargin i Vahidin Prelić. Domaćin, pozorište »Sterija« dobilo je nagrade za scenografiju autora Miroslava Benke i kostime Vanje Popović u predstavi *Stradija, what is this?*

Pozorišni dani u Kruševcu otvoreni su 9. oktobra, u znaku Ive Andrića povodom 40 godina od dobijanja Nobelove nagrade. Održani su okrugli sto na temu *Andrić i pozorište* a prikazano je jubilarno, stoto, izvođenje *Proklete avlje*. Tokom mesec dana publika će videti 20-ak gostujućih predstava, uz domaću premijeru — *Kad delfini odlete* u postavci Ljubomira Draškića.

U Vranju se održavaju 21. Borini pozorišni dani (od 19. do 29. X), s desetak gostujućih predstava.

Oktobarski pozorišni dani održani su po 30. put u Paraćinu, u pozorištu koje ove sezone obeležava 75 godina rada.

U Pančevu je osnovan festival *Portret* od 18. do 21. X. a tema panel diskusije održane tom prilikom je bila *Beda u tranziciji*. Učestvovali su domaći pozorišnici i gosti iz Kapošvara.

Deseti Dani Zorana Radmilovića najavljeni su za 2. novembar u Zaječaru, gde se za otvaranje sprema premijera *A Leonardo Evalda Flisara* u režiji Dejana Krstovića.

Šesti jugoslovenski pozorišni festival biće održan od 12. do 19. novembra u Užicu. Selektor Veljko Radović ocenjuje da je stanje u našim pozorištima »iako daleko od savršenog, nesrazmerno bolje od prilika u društvu«, ali da je repertoarska politika često »improvizatorska«.

SDUS je na sceni Beogradskog dramskog prikazao svoju produkciju — Fazbinderove *Ganke suze Petre ton Kant* u režiji Stevana Bodrože. Glumački ansambl ove slojive drame s 6 ženskih likova predvodi Danica Maksimović.

Na lepoj svečanosti u istom teatru SDUS je predstavio monografiju o Oliveri Marković, dobitnici Dobričinog prstena. Knjigu je priredio Feliks Pašić.

Novosadsko pozorište obnovilo je hit predstavu *Kraj hiljadite partie* Gabora Nadpala i Atila Madžara. Isti teatar je s predstavom *Pripitomljavanja* otvorio novu pozorišnu scenu — Dom umetnosti u Kanjiži, gde će, kako najavljuje upravnik Zoltan Bičkei, dogodine raditi i Jožef Nad.

U sklopu obeležavanja Dana Malog pozorišta »Duško Radović«, obnovljena je i večernja scena tog teatra, premijerom Mrožekovih *Policajaca* mlade glumačke trupe Vostok.

Pozorište »Puž« obradovalo je publiku *Miladinovom čarobnom lampom*, po tekstu Branka Milićevića u režiji Juga Radivojevića, a novi projekat lutkarske scene NP u Zrenjaninu je Andersenova *Maša sirena* u adaptaciji Željka Hubača i režiji Ljuboslava Majere.

U NP u Nišu prekinut je rad na predstavi *Slamnati šešir*, kako je saopšteno, zbog bolesti reditelja Mijača, a neizvesno je da li će i kada biti nastavljen.

Sonja Vukićević je početkom meseca gostovala s *Makom letnje noći* na festivalu Mlad otvoren teater u Skoplju, na kojem je učestvovalo i CNP s *Rekvijemom za 20. vek*.

Grad Teatar Budva izveo je u Ateljeu beogradsku premijeru Čehovljevog *Ivanova* u režiji Nikite Milivojevića.

U istom teatru upriličeno je svečano uručenje nagrade »Zoran Radmilović« Nebojši Glogovcu za ulogu Simeona Njaga u *Zlatnom runu*, izvedenu na ovogodišnjem Pozorju.

Posle višemesečne pauze ponovo radi KPGT, koji od 18. oktobra u Šećerani izvodi svoje stare predstave.

U međuvremenu, NP u Subotici predalo je sudu krivičnu prijavu protiv Ljubiša Ristića, jer je odlaskom s čela te kuće (1995) njenu imovinu preneo u KPGT. Ristić tvrdi da je reč o nesporazumu i da je taj prenos regulisan sporazumom tadašnje ministarke kulture Nade Popović Perišić i SO Subotica.

U Pozorištu na Terazijama (Teatar T) premijerno je prikazan muzikal *Golje* (po motivima filma *Do gole kože*), a po tekstu Ivane Dimić, na muziku Ivana Ilića i u režiji Juga Radivojevića.

Nova komedija Radoslava Pavlovića *Program uživo*, u režiji Slavenka Saleševića, izvedena je u Teatru kult.

Prvu ovosezonsku premijeru izvelo je i Narodno pozorište iz Kikinde — Nušićevu komediju *Ujež* u rediteljskoj postavci Velimira Mitrovića.

Pred samo zaključenje ovog broja stigle su tri tužne vesti: napustili su nas dramski umetnici Radmila Savićević, Ranko Gučevac kao i pozorišni kritičar iz Zagreba Dalibor Foretić.

(Servis »Ludus«)

STROGA TAČNO KOLIKO JE POTREBNO

Na probi kod Vide Ognjenović

Olivera Milošević

Ostalo je još pet dana do premijere predstave *Mileva Ajnštajn* na Velikoj sceni Narodnog pozorišta. Scenografija i kostim još nisu gotovi. »Pogon« iz svog mesta za rediteljskim stolom, smeštenim u publici, sama, koncentrisano i bez primedbi, gleda pisac komada i reditelj Vida Ognjenović.

Na sceni stalno junakinja drame koju uverljivo brani glumica Anita Mančić. »Fizika nije ženska nauka!«, odgovara mladu Milevu Marić od upisa na cirišku Politehničku akademiju profesor Veber – igra ga naučnički razbarušeno Miša Janketić. »Ali mene ta nauka i zanima zato što je teška«, uporna je buduća studentkinja.

Jednostavno i slojevito odvija se klupko predstave koju su gradili naporno radeći puna dva meseca. Čitava Vidina novosadska klasa mlađih glumaca dovela je na scenu Narodnog pozorišta ambiciozni optimizam i studiozni rad. Iza scene takođe radna atmosfera – neki nervozno štetkuju koncentrišući se, drugi se raspevavaju, treći vežbaju tekst.

Između razuma i osećanja

Kraj prvog dela. Reditelj određuje desetominutnu pauzu a koristi je za diskrete savete mlađim akterima. Bila je to mirna proba na kojoj je pisac i reditelj Vida Ognjenović glumce prvi put sasvim prepustila sceni. Pitam je kakve su bile prethodne probe?

»Znatno haotičnije. Sada pokušavam da smirim situaciju, da ne stvaram pred-premijernu paniku. Naravno, od toga se ne možemo sasvim zaštiti jer nema načina da se odbranimo od uzbudnja i poznatog predpremijernog straha. Inače se trudim da svoje poslednje probe, pred premijeru, što mirnije radim. Šta smo uradili – uradili smo, i sada to samo treba da se »spusti« na scenu, ali i na svaki predmet koji se na sceni nalazi. Glumci treba da se raskomote u svojim likovima, u karakterima koje tumače, da se sve to opriredi. A to nije moguće u neprestano turbulentnoj akciji i histeriji. Nekad se ni to ne može izbeći, ali kad god je moguće nastojim da izbegnem tu atmosferu.«

Šta Vam je sve bilo važno da saopštite predstavom o Milevi Ajnštajn?

Teško mi je da to kratko ispričam. Mnogo je ideja koje sam htela da pokrenem, ali mi je bilo lepo da taj komad radim s glumcima. Oni su se prosto otimali za pojedine ideje i iskaze, polemisali su s njima, poredbili sa današnjim shvatnjima, jer su se mnoge stvari promenile. Neke su se demokratizovale, a neke ostale iste kao na početku prošlog veka. U drami sam sasvim slobodno i otvoreno htela da govorim o osećanjima, da ništa ne sputavam ili prikrivam, da omogućim da osećanja budu tema i predmet radnje, dijaloga, razmišljanja, sukoba. Ne znam koliko smo u tome uspeli, ali smo se trudili da napravimo jasne klasične sukobe između razuma i osećanja.

Već i na osnovu čitanja Vaše drame o Milevi Ajnštajn vidi se koliko ste truda uložili pre no što ste je napisali.

Da, na toj drami sam intenzivno radila pune tri godine. Prvo sam skupljala taj obimni materijal jer »ajnštajnologija« se uveliko proširila, naročito kada se navršilo 25 godina od njegove smrti i kad je otvorena Prinstonška zadužbina. Tako sam svake godine dobijala po desetak novih knjiga koje je trebalo pročitati. Ovo, naravno, nije biografska drama ni u kom pogledu, ali su svi podaci meni bili zanimljivi kao osnova za raspravu.

Da li sada bolje znate tu tešku nauku – fiziku?

Hvala za to pitanje. Toliko sam naučila da sam spremna da održim predavanje na katedri za fiziku, sada već kao stručnjak.

Između Mileve i Karoline

Glumac Tihomir Stanić u predstavi tumači lik Milevinog oca, gospodina Marića. Objasnjava kako Vida Ognjenović režira svoju dramu: »Ja sam pre ove predstave radio samo još jednom s Vidom. Bila je to inscenacija teksta Miloša Radovića Čorba od kanarinca. Sada je, međutim, njen rediteljki postupak drugačiji. Ovaj rad mi je veoma zanimljiv jer je Vida hrabro dovela svoju novosadsku klasu i ispostavilo se da je napravila pravi izbor. Dok režira predstavu, istovremeno se bavi i pedagoškim radom. Ona ima izuzetnu sposobnost da napravi otklon od sopstvenog teksta koji zna napamet. Tekst drame znam od kada je pre godinu dana objavljena knjiga. Još jednom sam ga čitao kada sam pozvan da igrat u predstavi, a pročitao sam ga i sada, još jednom pred premijeru, posle iskustva rada s rediteljem Vidom. Posebno mi je bilo zanimljivo što je prilikom tog poslednjeg čitanja ovaj komad, kao literatura, na mene ostavio sasvim drugačiji utisak. Naiem, zahvaljujući svom rediteljskom iskustvu, Vida uspeva da sopstvenom tekstu dà drugu dimenziju.«

Anita Mančić objasnjava zašto je zanima neobični Milevin život. Posebno priča o svom doživljaju našeg vaspitanja, temperamento, pravoslavlja i svega što to vaspitanje nosi, a naročito o svojoj fascinaciji činjenicom da je stvorenje, kakvo je Mileva, uspelo u svetu.

Da li postoji veza između Mileve Ajnštajn i Karoline Nojber?

Ovoga puta me nije zanimala odbrana ženskog principa, već žena u našem okruženju i vaspitanju, a zatim i traganje za odgovorom na pitanje da li smo mi, Balkanci, stvarno takvi. Sada su me više interesovali oni jednostavni ljudski problemi i odnosi, pa i taj tada tragikom nabijeni sudar naše izuzetne ženske i zapadne, muške, pameti.

Danas vas je reditelj prepustio sceni, a kako inače izgleda rad s Vidom Ognjenović?

Danas smo bili slobodni, a inače kada nas dohvati – ne pušta. Prvi put radim s Vidom i izuzetno mi je zanimljivo. Besmisleno bi bilo da sada govorim koliko je mudra žena, koliko zna i znači za naše pozorište, ali rad s njom je za

mene bio novo iskustvo. Naročito je zanimljivo što su ovde sada i njeni studenti pa sam se i ja u odnosu s njom »promovala« kao studentkinja. Dva meseca rada mi je neosetno prošlo, baš sam uživala.

Razbiti kult

Slojevit ulogu Alberta Ajnštajna Ognjenovićeva je poverila svom studentu Igoru Đorđeviću. Šta je njemu bilo najvažnije dok je gradio ovaj lik?

»Najvažnije mi je bilo da razbijem kult Alberta Ajnštajna, predrasude koje o njemu vladaju. Prve asocijacije: veliki naučnik, dobitnik Nobelova nagrada, planetarni uspeh. Proučavajući kakav je taj čovek bio, trudio sam se da otkrijem sve njegove lične mane i vrline, načine na koje je prevazilazio probleme s kojima se u životu suočavao, a rešavao ih je lako kao i probleme u naući. Pokušavam, dakle, da publici približim tog čoveka koji je bio emotivno biće – kakva god da je poruka komada. Trudim se da ga odbranim i pokažem da je, osim što je bio veliki naučnik, bio i veliki čovek.«

Kakav je još Albert Ajnštajn iz vizure Vide Ognjenović?

Spisateljica ga nije toliko osudila zbog odnosa s Milevom Marić. Pokazala

je da je on – prosto takav. Kao naučnik bio je genije. Privatno je imao velikih problema jer se nije oslanjao na druge ljude onoliko koliko se od njega očekivalo. Svoj život, kako kaže u autobiografiji, nije htio da postavi na nesigurne oslonce. Moj posao je da pokušam da odigram Ajnštajna kakavim se nije prikazivao u javnosti.

Vi ste student Vide Ognjenović, koliko se razlikuje njen pedagoški rad od onog kada režira i piše?

Vida je nama režirala i za vreme studija, i mi smo posle četiri godine rada uigrani tim. Ne razlikuje se mnogo. Scena je u pitanju. Na Akademiji smo radili vežbe, a sada radimo scene koje povezujemo u predstavu.

Kakve vrste je njena strogost?

Stroga je tačno koliko treba.

Koliko je zahtevna?

Mnogo. Ali, baš zato su sve njene predstave dobre.

Šta ste o pozorištu naučili od Vide Ognjenović?

Sve!



Mileva i Albert: A. Mančić i I. Đorđević (Foto: Đ. Tomić)

BORBA ZA SAMOPOŠTOVANJE

Sindikat dramskih umetnika je definisao uslove i minimalnu cenu rada, a s namerom da bude sačuvano ljudsko i dostojanstvo profesijske

Maja Vukadinović

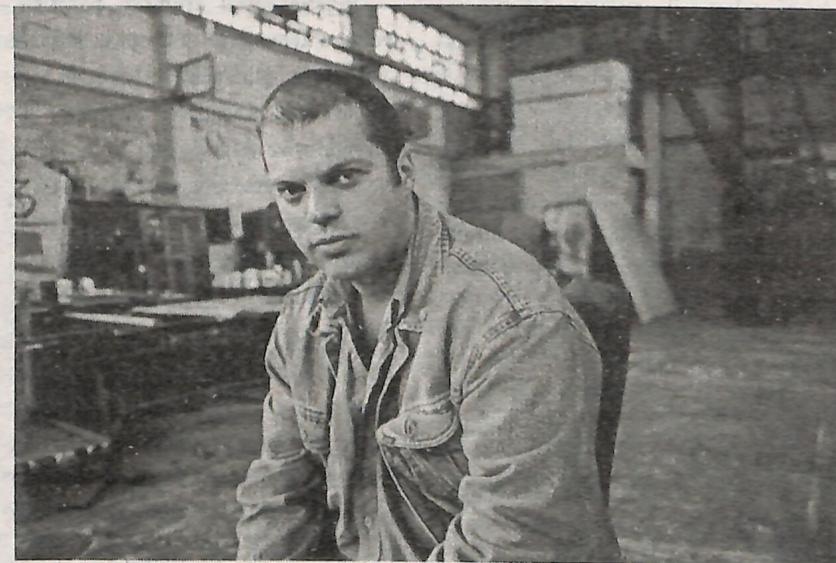
Jesen nije počela mirno. Svuda oko nas strajkovi i nezadovoljni radnici. Priča o pozorištu je, ipak, nešto drugačija. Započela je nova sezona a s njom su na »dnevni red« stigli i stari problemi. I to oni najdirektnije vezani za egzistenciju dramskih umetnika. O čemu je reč? Sindikat dramskih umetnika je pokrenuo inicijativu za određivanje minimalnih honorara i cena rada (tz. »minimalaca«) svojih članova. Održano je nekoliko sastanaka kojima su prisustvovali mnogobrojni glumci, reditelji, dramski pisci...

»Definisali smo uslove rada, kako bi sačuvali ljudsko i dostojanstvo profesije. A ono je već izvesno vreme umanjeno, jer često nismo plaćeni za ono što radimo. Osim toga, precizirali smo i koliko traje

radni dan, proba ili filmsko snimanje – i sve je to tek početak detaljnije zaštite dramskih umetnika«, kaže reditelj Darijan Mihajlović, v.d. predsednika UO Sindikata dramskih umetnika.

Iz Sindikata su uspostavili kontakt i s Ministarstvom pravde čiji sudske veštaci bi trebalo da arbitriraju u određivanju osnovnih profesionalnih postulata, primera radi pomognu pri utvrđivanju što je adaptacija, a što dramatizacija, režija kratkih formi, te drugih spornih pitanja. Ove akcije su i ranije pokretane ali nikad nisu do kraja realizovane, što u velikoj meri govori i o neagilnosti samih članova Sindikata.

»Za ovaku situaciju smo najviše krivi sami, jer smo, ne poštujući sebe, obarali cene do te mere da smo srozali



Da ne budemo više sami krivi: D. Mihajlović (Foto: Đ. Tomić)

profesiju, pa se ne zna što se radi i koliko to košta. Moramo da se suočimo s tim da se ispod određenog minimuma ne sme ići. Jer, u pitanju su ekonomski kriterijumi. Uostalom, sve za što se danas zalažemo, nekada smo imali. U suštini, samo treba da se vratimo sebi«, kaže Mihajlović. Sada je, ističe on, pravi trenutak da kolege pokažu da li im je sindikat potreban ili ne, a ova institucija, da podsetimo, nije osnovana samo da bi se delile svinjske polutke, već da bi bila zaštićena profesija, utvrđene i poštovane minimalne zarade te zaštićeni ugroženi članovi. Svoj stav o svim bitnim pitanjima vezanim za profesiju, dramski umetnici će moći da iskažu na Godišnjoj skupštini SDUS-a, koja će biti održana 28. novembra u Ateljeu 212.

U borbi za uređenje odnosa s upravnicima i producentima – za što se Sindikat takođe zalaže – mogu da pomognu inostrana iskustva premda ona, s obzirom na naše prilike, katkad deluju načinofantastično. »Napulu« je zaštita dramskih umetnika tokiko detaljna i precizna, da se tačno zna kada glumac ima pravo da pojede sendvič. Doduše, ako se malo potrudimo i donešemo adekvatne zakone (tj. famozni zakon o pozorištu), i kod nas će biti uspostavljena konkurenčija i tada će važiti sasvim drugačija pravila igre no što je to slučaj danas.

»Ovo je dobar način da se za taj trenutak pripremimo. Sada moramo da napravimo čvrstu organizaciju i sistem zaštite, da bi sve to moglo da funkcioniše u novim uslovima. A ako se ne organizujemo bićemo podložni svacišnjim i svakojakim ucenama; ako se sami ne izborimo za svoja prava i ne zaštitimo na vreme – niko drugi nam neće pomoći«, zaključuje Darijan Mihajlović.

POZORIŠTE MI JE JEDINO NA UMU

»Voleo bih da moje kolege shvate da ovo nije nikakva pozicija, moć ili demonstracija moći i da bez njihove podrške ništa ne mogu da uradim«, kaže glumac Boris Isaković, direktor Drame Srpskog narodnog pozorišta

Sta će Drama SNP-a raditi posle Oslobođenja Skoplja? Sigurno je samo da 1. novembra počinju probe Gospode Glembajevih Miroslava Krleže u režiji Egonu Savina, a izvesni su i reditelji s kojima čemo raditi, mada ne i konkrenti tekstovi. U SNP-u će režirati Bora Drašković a s Nikitom Milićevićem i Raletom Milenkovićem već smo otvorili neke tekstove poput *Rodoljubaca* i *Lepotice Lenejna*. Animiraćemo i Kameru scenu. Na njoj je trupa »Duplo dno« nedavno (20. X) imala premijeru *Pačlene pomorandže*, a voleo bih da tu dodu i studeni novosadske Akademije umetnosti. Konkretno: zvaću Andraša Urbana da režira na ovoj sceni.

Koga si »bezecovao« za narednu sezonu?

Razgovarao sam s Acom Popovskim i Slobodanom Unkovskim koji su trenutno vrlo zauzeti pa godinu unapred imaju utvrđene obaveze, ali će SNP u njihovom rasporedu sigurno doći na red. Od saradnika nam je promakao kompozitor Kiril Džajkovski koji nije mogao da dode za Oslobođenje Skoplja jer je s Popovskim u Skoplju radio na predstavi *Balkan nije mrtav*, ali će doći drugom prilikom. U gostima nam je bio direktor Dramskog teatra iz Skoplja Branko Đorčev, s njima je izvesna razmena. Oni će doći s *Diviljim mesom* u režiji Popovskog i najverovantije i *Tetoviranim dušama* u režiji Saše Milenkovskog, i to već početkom decembra, a mi čemo gostovati sa *Skopljem*. Išao sam sredinom oktobra s JDP-om u Sarajevo, igrali smo *Bure barata* pa sam i to putovanje iskoristio da obnovim stare i ostvarim nove veze. Pričao sam s direktorom MES-a Dinom Mustafićem koji se zainteresovao za *Meru za meru*, a pričali smo i o mogućnostima koprodukcije.

Navlajo sam za Krležu

Prilikom prvog susreta nove uprave s novinarima najavljen je čete posle Skoplja, sa Savinom raditi *Dunda Maroja*. Zašto ste preskočili Držića i dali prednost Krležu?

U ugovoru s Egonom stavili smo Šekspira, Držića, Molijera i Krležu, a

presudio je rediteljev osećaj da je Krleža najbolji u ovom trenutku, mada priznajem da sam i ja navlajao za njega. Osim toga, pitanje je da li bismo mogli da realizujemo još jednu glomaznu ansambl predstavu.

Zašto niste napravili kasting za Glembajeve i tako omogućili ravnopravan start svima, da svako pokaže gde je, koliko može i da li je možda vreme da potraži novi posao? Zašto maltene ista ekipa iz Skoplja igra i kod Savina?

Glumce je izabrao Egon Savin, koji je napravio prilično predstavu u SNP-u i zna svakog glumca u dušu. Audicija bi u tom slučaju bila tek forma i ne verujem da je dobro da se bavimo takvim formalnostima. Nju čemo praviti kada budu dolazili reditelji koji ne poznaju glumce, kao i za muzikl o kojem razmišlamo a koji će zajedničkim snagama spremati Drama, Opera i Balet.

Šta si kao direktor Drame uspeo da uradiš a šta ti ne polazi za rukom? Da li si uspeo da ispraviš ono što te nerviralo dok si bio »samo« glumac? Glumci su dobili masera... i ...

Masera je doveo direktor Baleta Piter Endru Grinvud za balet ali se i mi »grebemo«, a za početak smo uspeli da napravimo Oslobođenje Skoplja, predstavu dostačno otvaranja sezone. U estetskom smislu, u čemu nama je pomogla scenograf Petra Veber, uspeli smo da napravimo predstavu koja je drugačija od onih koje su do sada igrane u SNP-u. Moj posao je, dakle, da na projektima okupljam najbolje ljudi, hrabre i s dobrim idejama, te da, što je moguće više,

otklonim ili bar smanjim rizike koji bi mogli da ugroze projekte koje spremamo. Ne umem, neću, niti je to moj posao da se bavim kadrovskim pitanjima i socijalnom politikom jer oni ne zavise od mene, već od ove države, zakona o radu, pozorišnog zakona...

Jedan od konkrenih poteza nove uprave je stimulacija vrednih. Hoće li biti i penal za one koji su na platnom spisku a ne zna se kako izgledaju?

To ne možemo do kraja da rešimo bez zakona. Nemamo pravo da otpuštamo ljudi, pa ni oduzimamo markicu za prevoz – što je mizerno, ali ljudima se mora staviti do znanja da će to biti princip koji čemo pokušati da poštujemo. Uspeli smo zato da rešimo sistem nagradivanja: svako ko radi novi projekat dobija 30 odsto od plate za period priprema, a kasnije, po odigranoj predstavi, 5 odsto. Taj fond smo obezbeđili od blagajne, ali i pravilnim preusmeravanjem novca u kući i taj je potez naišao je na dobar odjek u kući.

Ja sam glumac

Jesu li se lica koja ne znamo sa scene, a koja godinama primaju platu, interesovala kod nove uprave da igraju?

Neki jesu. No, pravljenje podele je uglavnom posao reditelja i ako on ima argumente zašto hoće nekog glumca ne mogu ga nagovarati da uzme drugog samo zato što taj dugo nije igrao.

Da li su kolege pokazale drugo lice od kada si direktor Drame? Žališ li što si ih upoznao i iz tog ugla?

Nemam ambiciju u vezi s dužinom boravka na mestu direktora Drame. Ja sam glumac, igrao sam i pre ovoga, a nadam se da ću igrati i posle. Voleo bih samo da moje kolege shvate da ovo nije

nikakva pozicija, moć ili demonstracija moći i da bez njihove podrške ništa ne mogu da uradim. U ovom ansamblu je 46 glumaca i teško je zadovoljiti sve. Uvek će biti nezadovoljnih. Najvažnije je da svu budu iskreni jer laž ne valja ni na sceni, ni u životu.

Hoćeš li osvežiti ansambl novim mladim ljudima?

Učinili smo to već u Skoplju s vrlo talentovanim studentima Miše Janketića – Lenom Drčom i Nemanjom Kečom. Radim na Akademiji, znam mlade i još ću više otvoriti oči da nađem najbolje i pružim im šansu jer pozorištu uvek treba svežina.

Kako komentarišeš najave da će o SNP-u brinuti Vojvodina?

Najvažnije je da najzad prestanu politička prelamanja preko institucija. Mogu da razumem ta prepucavanja preko institucija koje donose novac, ali preko pozorišta zaista ne mogu da shvatim. Verujem da čemo ostati da živimo u zajedničkoj državi, a SNP je mnogo starija od svih političara zajedno i oni moraju da shvate da takvih borbi oko ove kuće ne sme da bude. Moraju da shvate da podržavajući kulturu zapravo pomažu sebi.

Je li ova nova političko-kulturna garnitura ažurna samo na rečima ili pomaže i konkrento?

Ministarstvo kulture je učinilo mnogo za SNP kada je za upravnika postavilo Ivana M. Lalića. Bio je to pravi potez a Lalić je posle odabrao tim u kojem niko nema bolesnu ambiciju, nije grabežljiv, ne misli da će sada stići novac, stan, kola... Mi samo želimo da se bavimo pozorištem.

ČETIRI PUTA OSLOBAĐANO, NIKAD OSLOBOĐENO

Skoplje smo mi sputani, mrak u nama. Skoplje je ono što smo, hoteći da zaboravimo, najdublje zataškali. A bol ostaje na licu!

S. Miletić

Sada već davne 1979. Skoplje, ono u koje se »ne stiže kad kreneš na jug, preko Niša, Prohora i Tetova«, već ono u koje se »stiže kad kreneš u sebe«, triput je, s tri kraja Jugoslavije, oslobođano. Sva tri Oslobođenja Skoplja iz pera Dušana Jovanovića te su godine stigla na Sterijino pozorje, dva u zvaničnoj konkurenциji – slovenačko, u režiji Ljubiše Georgijevskog, s Radkom Poličem i Pericom Martinović, igrano na Velikoj sceni SNP-a, i zagrebačko, u režiji Ljubiše Ristića, s Radetom Šerbedžijom, izvedeno u dvorištu Zmaj Jovine 26, a treće – van konkurenциje – skopsko Skoplje, u režiji Slobodana Unkovskog, u nedovršenoj dvorani SNP-a izveo ansambl Makedonskog narodnog teatra.

Daleke 1979. reditelj Ljubiša Ristić je izjavio da Oslobođenje Skoplja pred umetniku postavlja najrigorozniji zahtev: zabranjuje mu da laže, ulepšava i lakira istinu jer je time ponižava. Skoplje ga obavezuje da bude bez milosti prema sebi, ljudima i idejama koje najviše voli jer se tako ostvaruje slobodan protok one osećajnosti koja može da definiše – ko smo, odakle smo i kuda ćemo.

Skoplje je ono od čega bežimo

Ove godine načinjen je novi pokušaj Oslobođenja Skoplja. O ovovremenskom, premijerno izvedenom na sceni »Pera Dobrinović« u SNP-u, govorili su njegovi autori i akteri. Žanko Tomić, reditelj, o razložima zašto se »sada kada je sve gotovo«, ili bismo bar hteli da jeste, prihvatio te »mučnine u nama« kaže: »Skoplje je spremište, prašnjavi i zapušteni podrum naših sećanja u koji smo pohranili sve što nismo želeli da ponesešmo sa sobom dalje u život. Skoplje je rat u nama, istovremeno ljubav i smrt, rop-

stvo i sloboda, vera i izdaja. Ono je sačinjeno od onoga što bi da zaboraviš, od ličnog iskustva i od kolektivnog pamćenja. To je mesto gde si se okamenio i umro, pa i kad ga preživiš, sve nije gotovo, jer znaš da i u miru imаш rat u sebi! U Skoplje se ne stiže kad kreneš na jug, preko Niša, Prohora i Tetova. Tamo se stiže kad kreneš u sebe i iza podvesti. Danas, kada više nemamo snage, mi pravimo Oslobođenje Skoplja. Mi koji smo preživeli otresli smo sa sebe prašnju proteklih deset beznadnih godina i krećemo dalje u život. Ali koliko nas stvarno veruje da nam se opet neće desiši neki rat?«.

Lenče u novosadskoj predstavi, glumica Gordana Đurđević Dimić, priznaje: »Biće vrlo teško naći tačnu vizuru iz koje je ispričana celu priču, te tragične momente koje nekim, možda i nesvesnim negativnim potezima uzrokuju roditelji a koji se kao nož urezaju u dečje glave i posle ih obeleže za čitav život. Gde to odrasli tako pogrešе da njihova deca postanu autistična, iskompleksirana, zločinci? Razmišljam o tome kao roditelj, jer imam decu. Pitam se, grešim li u odnosu na njih, hoću li im stvoriti traume koje će ih unesrećiti za ceo vek?«

Boris Isaković, u predstavi teča Georgije, kaže da se teksta setio upravnik Ivan M. Lalić, a motiva da se postavi baš sada ima više: »Skoplje u kojem se rasplamsava rat je i večno pitanje ima li

kraja ratovima na ovom prostoru i koju to i kakvu slobodu mi ovde osvajamo i po koju cenu. U centru pažnje komada su dečak i porodica koja se pred njegovim očima raspada. Kakve li je tragove u dušama naše dece, pa i nas samih ostavilo ovo decenijsko pustošenje. Da li smo svi okamenjeni kao Zoran na kraju komada, s klicom rata u sebi koju smo već posejali u našu decu. A ta sloboda, ona je samo trenutak ili, ko ima sreću, trenuci, a po proročanstvu Ludog Vave mi smo pre malo živeli a previše doživeli.«

Svetlosna scenografija

Jasna Đuričić, koja igra Licu, pred premijeru nije imala snage ni želje da govoriti o svom liku, ali docnije kaže: »I dalje mi nije baš lako da govorim o Skoplju, odnosno Lici. Još je sve sveže. Kod te žene me je opčinila njena hrabrost, visoka svest o svemu što čini i stepen etike koji je za divljenje. Zbog toga sam se trudila da tu ulogu uradim minimalnim sredstvima, čvrsto ali vrlo osetljivo. Sada me zanima odjek kod publike.«

Zorana u novosadskoj predstavi igra Srđan Timarović koji posle premijere veli: »Nažalost, nisam video nijedno od onih

čuvenih Oslobođenja Skoplja, a možda i na sreću, jer nisam bio opterećen ulogama koje su ostvarili ti sjajni glumci. Verujem da je naša predstava drugačija, jer je naš stav o slobodi uslovjen sačuvanjem iskustvom. Mi smo mislili da smo je osvojili, a pitanje je ume li čovek, koji je dugo vremena prolazio golgotu poput naše, da je prepozna i živi. Je li ona oko čoveka ili je u njemu? Moj Zoran je svedočenje moje generacije koja je, kako pisac kaže, suviše doživela a pre malo živelila, suviše videla a pre malo razumela. A sve to staje u Skoplje, ono je taj emotivni kovčeg u koji skrivaš sve što nećeš da vidiš a što te duboko određuje. Ako je taj emotivni špajz Skoplje, onda je moje Skoplje scena »Pera Dobrinović«. Na nju sam stao kao dečak i ako sam se igde dao, emotivno otvorio, upoznavao sebe, ako sam igde postojao, postojao sam na toj sceni.«

Scenograf predstave, gošća iz Slovenije, arhitekta Petra Veber, kaže da je bila prijatno zburnjena pozivom reditelja da dode u Novi Sad, a posebno izborom komada. »Da se Slovenac našao u ovakovom trenutku koji vi živite u Srbiji i N. Sadu, sigurna sam da bi birao drugi komad. Ali meni je jednako izazov da postavim scenografiju uz takav tekst, tim više što moja scenografija nije klasična, ne gradim kulise, već kombinujem svetlo sa tek nekim predmetom na sceni.«

FRTALJ VEKA VERNOSTI

○ Ljiljani Stjepanović, i povodom njenog jubileja

Mirjana Ojdanić

Od 2. do 7. novembra u Pozorištu na Terazijama (koje nije na Terazijama, pa se privremeno zove Teatar T, a ta privremenost protegla se, blago nama, dobru, komotnu deceniju), traje Nedela Ljiljane Stjepanović, a povodom 25 godina njenog umetničkog rada i vnosti istoj kući i publici. Na repertoaru su Ljiljine predstave i knjiga poezije:

2. Gospoda ministarka, premijera (monodrama); 3. Jubilej, muzikl; 4. Ne mogu da platim i neću da platim, komedija; 5. Violinista na krovu, muzikl; 6. Promocija knjige pesama Možda sanjam; 7. Kraljica Marija, monodrama.

Radiš četvrt veka pa, ako si radio dobro — dobijes svoju nedelju! U kojoj takođe radiš, normalno. To se zove svezano i radno, a ne ono s volovima na ražnju!

Roden u revolucionarno doba, još uvek intenzivne poratne sirotinje i bede, proživelu je skoro pola veka (to »skoro« je s ove ili one strane petobanke, ne bih znala a ne bih ni htela da vam kažem, pošto se radi o dami!) — da bi se ponovo našla u revolucionarnom vremenu — poratne sirotinje i bede! S originalnim imenom, koje je u našoj generaciji nosila barem svaka četvrta devojka, tj. svaka koja se nije zvala Mirjana, Gordana ili Snežana, završila je Ljiljana FDU u klasi profesorke Ognjenke Milićević. Zajedno sa Snežanom Savić, Gocom Pavlov, pokojnom Gocom Kosanović, Lazom Ristovskim, Radošem Bajićem, Bogdanom Diklićem, Ivicom Klemencom... dakle u sjajnom, darovitom društву i vrlo jakoj konkurenciji. Beše to u vreme kad nam je zemlja bila tri puta veća, a glumačkih škola i studenata bilo je pet puta manje no danas. Na prijemne ispite dolazile su čitave iztremirane divizije talentovanih ili zaludenih klinaca iz dvadeset milionske populacije, pa je i činjenica da si primljen već smatrana pobedom. Da si bukvalno Oda-bran. Ljiljana Stjepanović pripada jednoj od prvi generacija koja je diplomirala u peščanoj pustinji na Novom Beogradu. Danas, hvala Bogu, tamo više nije peščana pustinja. Poraslo je dosta krova... i poneko drvo. I naravno, mnoge zgradurine, od kojih su neke, da izvinete, čak institucije. Tada u bloku 29 beše jedna jedina prodavnica s jedinom vromtom kifli i jogurta. Ništa kafane, restorani, pekare, picerije... O kulturnim sadržajima ni govor, pošto se još nije bilo stiglo do saznanja da je Lepše s kulturom, ni spoznaje da Nije teško biti fin! Samo betonski blokovi spačaonica svuda naokolo, kilometrima oko nas. Može se slobodno reći da smo tada tamo jedino mi bili budni. I gladni. Ne samo nečeg boljeg od tvrdih kifli i jogurta, već onako generalno gladni, u filozofskom smislu te strašne reči. U jednom trenutku odbili smo da se preselimo iz Knez Mihajlove, čak smo pretili štrajkom, koji se još zvao, da prostite, Obustava rada (valjda jer je bio mali, u pelenama i usran), ali nas je na selidbu prisilio izvesni visoki funkcijonер Saveza Komunista, koji je danas — visoki funkcijonер DOS-a. Kao što nam je tada obećao Univerzitet umetnosti na NBGD, koje obećanje normalno, kao ni sva ostala, nije ispunjeno frtalj

veka, tako i danas obećava... Dosledan visoki funkcijonер koji je u međuvremenu postao jedan od Čelnika. Dosledan u davanju obećanja, zauzimanju položaja i niučem drugom. Eto tako.

Prvi kontejner

Na trećoj godini ispiti iz glume i režije već su igrani pred punom salom. U profesionalnim pozorištima, jer u peščanoj pustinji ne bi napunio salu ni uz pomoć specijalne policije. Sećam se jednog takvog ispita, igrala je Ljilja Stjepanović Joneskove Sluškinje. Igrala s još dve koleginice kojih se više ne sećam. To nešto govori, zar ne?

Radila sam s Ljiljom, nažalost, samo jednom. Predstavu Skidanje za fini svet na Večernjoj sceni »Radović«, koja je na našim pozornicama prva imala kontejner kao jedini dekor, što je danas ubičajeno i trenutno ga imaju tri predstave u gradu. Predstavu sam prgavala sama skinula s repertoara zbog zanemarljivog razloga što tadašnji upravnik Primož Bebler, do pete reprize nije isplatio ni autorske ni izvodačke honorare. Nije čak ni ugovore napravio, što je danas takođe potpuno ubičajeno. Moram da priznam da se uopšte ne sećam kako Ljilja radi na probama. Nekako neosetno. Od nje sve dobiješ a da možda nisi ni tražio. Nit' je ikad bila bolesna, nit' indisponirana, nit' je donosila bilo kakve privatne probleme, kao sav ostali scenski svet. Ako se ne varam, nije umela čak ni da zakasniti na probu.

Želim sada da napišem nešto poučno za mlade glumice i mlade devojke, što one prirodno — neće razumeti, ali će ipak da pokušam. Dok sam po marketingu Teatra T tražila Ljiljine fotografije, moleći bar jedan iz mladih dana, naidosmo na neke iz tog doba (ali behu velikog formata, pa ne moguće da mi ih daju) i jednoglasno, nas pet žena, konstatovasmo da je Ljilja bila velika lepotica. Pouzdano se sećam da je u mladosti skoro niko, a pogotovo ne ona sama, nije smatrao lepoticom. Smatrana je karakternom glumicom, karakternom komičarkom, ali lepoticom ne, jer je poređena sa Zlatama — Petković i Numanagić, Tanjom Bošković i Danicom Maksimović. Danas se, međutim, vidi da je i Ljilja bila lepotica. Naravoučenje za mlade dame: kad procenjujete svoju lepotu, prema kojoj smo svi u mladosti vrlo kritični, nemojte se poređiti s drugima, već sa samom sobom, vizionarski, par decenija kasnije. Tako ćete možda shvatiti koliko ste lepi i moći ćete da uživate u tome. Na vreme, a ne retroaktivno. Ili što reče Ceca Bojković kako joj je nedavno kazala jedna vršnjakinja: »Između vas čuvenih lepotica i nas koje to nismo bile — sve je manja razlika!«

Verna sebi i nama

Kao stipendista, Ljiljana je ušla u Pozorište na Terazijama na samom početku karijere i ostala mu verna četvrt veka. Odigrala je tu oko 50 premijera i pripadajući broj repriza, dobila sva interna pozorišna priznanja i »Čurana« za predstavu s najboljim naslovom decenije:

Ne mogu da platim i neću da platim! Stvarno ne mogu da verujem i neću da verujem, da ima tek tog jednog »Čurana!« Bila sam uverena da ima farmu istih...

Da sa bavila nečim drugim umesto glumom, za tolike godine mogla je da dobije ulicu, ali ona, koliko mi je poznato nije dobila ni stan. Već je, prvo kao samohrana dvostruka majka, a zatim i samohrana jednostruka baka, živila u privremeno nerešenoj stambenoj situaciji — tih kratkih frtalj veka! Da li bi išta kod nas moglo da bude REŠENO, pa makar i PRIVREMENO, al' da nekako potraje 25 godina?! Dakle, ni za umetnički rad, niti za vernošć nije dobila stan, ali ni mogućnost da ga sama zaradi i kupi. Pošto je, svojom nedoljivom igrom osvojila simpatije publike i priznanja kritike, taj se rad ne može dovesti u pitanje. Ispada da je problem u vernošći. Odnosno, da nije trebalo biti veran Pozorištu i Publici, već Vlastima. I to, baš tako, u množini. Svakima koje dodu. Ali iza gaj, to je neka druga vrsta talenta, ako se i to mora nazvati talentom...

Sećam se kako mi se pre dve-tri gradske vlade žalio izvesni sekretar za kulturu da »I ovi s Terazija sada traže neki stan za neku svoju prvakinju, Ljilju... Ljilju... Stepanović, k'o da nama stanovi rastu na drveću!« Ista vlast hitno je dodelila stan izvesnom nezamenjivom kadru, koji je kao SPS aparatičik dospeo u glavnu čaršiju iz dubine provanse. Beše to pre 5-7 godina. Aparatičik je od tada od danas bio apsolutno veran trima suprotstavljenim vladama i partijama. Kako koja počne da zglažnjava, on se baci u naručje dolazećoj, kao i već pomenuti Funkcioner, tj. Čelnik.

Dakle, karijera je kao i brak. Vernošć se preporučuje, ali samo nakratko, samo moćnicima i samo dok su moćni. Lar-

purlartistička vernošć iz obične ljubavi, kao što je Ljilja verna svom Pozorištu i Publici — možda je poetična ali nije produktivna. A što se zarađivanja tiče, i tu je sve bolno jednostavno. Prosto, Ljilja živi od igre, umetnosti... dakle od proizvodnje ljudske (odnosno publike) sreće... a na sreći nema neke veće zarade. Zaraduje se na nesreći. Na zavisnicima, lekovima, ratovima, dugotrajnim sudskim procesima, švercu...

Kad se sve ovo uzme u obzir, šta mi danas čestitamo Ljiljani Stjepanović. Čestitamo joj što je sve ovo vreme živela i radila u skladu sa sobom i bila najbolja od sebe. To jest, što je iz sebe izvukla ono najlepše i dala nama, kao publici. I što je uspevala da nas voli ovakve kakvi smo, a ne onakve kakvi bi trebalo da budemo.



25 godina vernošć jednim Pozorištu: Lj. Stjepanović

DOLAZE GOLJE

»Jednog će dana Rakovica pusta, niz reku početi zlato da ispušta«

Branka Krilović

Najčešća rečenica koju pozorišni ljudi izgovaraju sećajući se rada na nekoj predstavi je: »Divno smo radili, atmosfera je bila bolja no ikad. Sećate li se, možda, da je nekada neko rekao: »Mrzim svoga partnera, bilo nam je grozno?« Pa ipak, društvene u klubu Teatra T deluju skroz uverljivo dok priča kako je pripremati Golje. Reč je o kamernom muziklu po tekstu Ivane Dimić. Teško je objasniti zašto Ivana, jedna od najboljih i najiskusnijih među našim dramaturzima (istovremeno i sjajan novelista) nije češće angažovana i kao dramski autor. Muziku je komponovao Ivan Ilić, kompozitor i dirigent atipičnog imidža, školovan u Gracu i na Berkliju. Muzički, Golje su pomak i drugačiji »rukopis« od onog karakterističnog za Vojkana Borisavljevića.

Tvrde da su svih trinaest songova iz muzikla sto odsto budući hitovi. Tužno

— veseli, no jaki. Ako bude do kraja kako je pisala Cici Dimić (a umetnici vole u hodu da se udaljavaju od pisca) čuće se i ono »Druže Tito! kad bi zvao/ svak bi ti se odazvao/ gde god da je, kad bi hteo/ svak bi tebi doleteo.«

Muški stripiz

Biće, biće hit, ako ne iz umetničkih, a ono iz razloga Tita i ogromne Jugoslavije u centru matorijih sećanja. A biće i zato što je Nikola Bulatović (u ulozi Kiće) u pravom smislu zvezda Pozorišta na Terazijama. Slavu je zaradio igrajući u Briljančinu i Lutki sa naslovne strane.

»Ono što sam dugo želeo, sad mi se događa«, oduševljen je Nikola, jer oseća da končano može da, osim muzičkih, iskaže i svoje glumačke mogućnosti. Smatra da je za to najviše zaslužan reditelj Jug Radivojević, jer je iz njega

»izvukao ono za što je znao da postoji« a ranije nije imao priliku da ispolji. Voleo bi da bude više predstava sličnog tipa i da muzikl ovde više ne bude na lošem glasu. Zna se da se na Akademiji organizuju kampanje protiv muzičkih predstava, ili da barem postoje tendencije da se one omalovaže, a njihovi učesnici proglašene svaštarima. A to je nepravedno pošto u muzičkom teatru na videlo izlaze bar tri talenta: igrački, glumački, muzički. Nikola igra Kiću, radnika bez posla, koji će na kraju, da bi opstao, izvesti stripiz. Naime, dužan je gradskom gangsteru hiljadu maraka i mora da se oduži svlačenjem. Prvi muški stripiz na beogradskoj pozorišnoj sceni! Nikola oseća, veruje, da će Golje biti predstava sezone, pa i da će dobiti dosta nagrada.

Muzikl Golje je nastao po motivima filma Do gole kože, počinje u Rakovici 60-ih (Rakovica vežba za slet), a završava se danas — muškim stripizom. Što bi rekao reditelj, spaja vreme tvrdog komunizma s vremenom tvrdog kapitalizma. Između tva dva — ili toga dvoga — bitne razlike gotovo da nema. Slet za Tita ili stripiz za aktuelnog »Bidžu«. A između su ljudi koji se troše u uslovima nedostojnim čoveka.

»Unutra je Čehov«, kaže Jug. Letargija, neostvarene emocije, izmučenost životom, a ništa da se desi, nikud da uznapreduješ. Fabrika je pod stičnjem, oni se okupljaju u kafani, tavori,

čemjeraju, zavladala je letargija. Zbog očajnih okolnosti oni nasilno postaju lokalni patriote. Blaga komedija iz socijalnog miljea. U dramskom nivou je dokumentarizam, tužna veristika, a u muzičkom toku je skok u nestvarnost, poetizovana slika života, strast i čežnja, mogućnost da se vineš izvan, u iluzije. U život kakav bi čovek poželeo da izgleda. Realnost se glumi, a iluzije i strast se pevaju. U predstavi igraju Goran Đaničić, Veselin Stijović, Aleksandar Dunić, Vlada Savić, Aleksandar Srećković, Aleksandar Hrnjaković, Svetislav Goncić, Svetislava Knežević, Mina

Lazarević, Zinida Dedakin, Ivana Knežević i Željka Stričević.

Grizem kao ajkula

»Jednom sam već uspela, a glas nije sapun da se potroši godinama«, obraća se Ruža Lekslilijum Bidži Nos, vlasnik kafane »Uđarnik«. A kakav bi to dijalog bio da Ružu ne igra Zinida Dedakin, glumica neskrivena kilaže i – optimizma. Zinida – drugi put na Terazijama. Pre Golja je igrala u predstavi *Umrla je gospoda majka gospodina*. U režiji Soje Jovanović. Kaže da joj odgovara ritam muzikla, odgovara joj i Ruža kelnerica,

sva od života, autentična, u Borosana patikama, laka za igru i pesmu.

»Ruža me je našla u prvom trenutku moga glumačkog razvoja. Nije bilo lako uglažbiti moje telo, ali Jug je sve to uspeo.« (Jug, Jug i samo Jug.) Pjer Rajković je takođe ustanovio sasvim novu koreografiju i to funkcioniše vrlo dobro. To je čudo jedno, a kakva je atmosfera u ovom ansamblu, koliko se ljudi bore, traže svoje likove, to je prava NBA liga, što bi rekla Milena Dravić. Ruži, odnosno Zinidi baš leže stihovi: »Grizem kao ajkula/ radim kao krtica/ solidna ko bager/ za pevanje sam maher. Ja sam najbolja/ to mi je namera/ da me

vidi kamera/ da unesem viziju/ u svaku televiziju.«

Ivana i Željka primljene su na audiciju koju je Pozorište organizovalo da bi podmladilo i obnovilo kadrove. Željka je iz Novog Sada, student četvrte godine u klasi Miše Janketića. Sanjala je Brodvej, gledala ga u filmovima, a sad ima utisak da joj se događa. Igra Bilju (Đikiću ženu, a Điku je Goran Đaničić) i sama priznaje da su adekvatni partneri, čak i po golemosti. Baš jaki partneri i glumci. Oni su, kaže, mlađi, zdrav brak koji dokazuje da ljubav ipak uspeva. Dobro joj je u Pozorištu na Terazijama, volela bi da ono ima još bolji tretman, jer to zaslužuje. Na premijeri se očekuju brojni Novosadani.

Treba bar jedan red da bi se udovoljilo Željkinim simpatizerima. Profesor Miša je radosno odobrio njen angažman. Ivana Knežević je diplomirala na Akademije »Braća Karić« u klasi Mirjane Karanović. Direktna partnerka (i veoma podsticajna) joj je Mina Lazarević. Ivana igra Gagu, prodornu srednjoškolku, željnu slave, uspeha i života, te smelo i hrabro ide ka tome. Ovo joj je drugi angažman u Pozorištu na Terazijama, a... »Jug je predivan i strpljiv, da mi je prostor i potpunu slobodu da razmišljam i radim onako kako mislim da treba.«

Kostime za predstavu kreirala je Snežana Šarac, a autor i aranžer pokreta je legendarni Pjer Rajković.

»KUC - KUC«, DA NE ČUJE ZLO

O obnovi radova na Jugoslovenskom dramskom i nerazumnoj trošenju sredstava za njegovu izgradnju, mesecima se govori i piše. U međuvremenu se, na gradilištu jedne od najznačajnijih investicija u ovdašnjoj kulturi, ponovo ubrzano radi i već se vide konture onoga što bi, za više od godine, trebalo da bude kompletno obnovljeno JDP

Selina Lovren

A prila ove godine Izvršni odbor Skupštine Beograda zadužio je Gorica Mojović, člana IO, da koordinira poslove u vezi s izgradnjom JDP-a. Neposredno po imenovanju, ona je najavila obnovu radova i izdvajanje značajnih sredstava iz gradske kase, ali i reviziju dotadašnjeg poslovanja, s obzirom na to da je do kraja 2000. za tu investiciju potrošeno skoro 6.000.000 DEM, a da zgrada još nije pod krovom.

»Kada sam preuzeila ovaj posao«, govori Gorica Mojović, »nisam mogla ni pretpostaviti da će biti toliko problema, a da se ono što je smatrano problemom – finansije – sada ne dovodi u pitanje, jer je dovoljno sredstava u budžetu Grada izdvojeno za tu investiciju. Pokazalo se da je veliki problem, za koji sam mislila da će biti rešen nalazom Zavoda za veštačenje, presek stanja kada su u pitanju izvedeni radovi i utrošena sredstva. Nadala sam se da ćemo, kada budeмо imali jasniju sliku stanja, brzo, lako i lagodno moći da nastavimo radove. No, taj presek nam nije mnogo pomogao, jer su se tek tada pojavili pravi problemi. Ispostavilo se da su 1998. i 1999. zaključeni ugovori o izgradnji s većim brojem izvođača, od kojih, moram naglasiti, s najvažnijim izvođačima građevinskih radova i metalne konstrukcije – 'Trudbenikom' i 'Gošom' nema problema. Ipak, dogodilo se da je firma TGI, koja je trebalo da uradi veoma važan deo posla na izgradnji pozorišta, protivpožarnu zaštitu metalne konstrukcije, i koja je za to dobila veliki avans, uradila tek deo posla, a izgleda da bi bilo bolje da ni to nije uradila, jer je toliko loše napravljeno da ne samo da treba ponovo da se radi, već su ugrožene i same metalne konstrukcije. Tek po informacijama od stručnjaka koji se bave protivpožarnom zaštitom, i brojnih razgovora koje smo imali s MUP-om Srbije, tj. njihovim Odelenjem za protivpožarnu zaštitu, ustanovili smo da je nagrižena i ta metalna konstrukcija te da je zato nemoguće nastaviti radove jer je bezbednost bila

ugrožena. To je podrazumevalo čitav niz i pravnih i finansijskih postupaka, načinjanje novog izvođača, kao i drugačije projektovanje te protivpožarne zaštite. Dakle, brz nastavak radova – što nam je bio cilj – nismo mogli odmah da realizujemo. Tako smo došli u paradoksalnu situaciju jer, kada je obustavljeni gradnji JDP, bilo je reči da nema para zato što je Grad izgubio takšu od tri odsto; sada, pošto sve činjenice imamo u vidu, ispostavilo se da neki izvođači na objektu mnogo više duguju Gradu, jer su dobili znatno više novca no što su uradili poslova. Sve dugove Skupštine grada prema izvođačima mi smo već sanirali.«

Rešavanje problema u hodu

Ali to nije i jedini problem s kojim se susrela Skupština grada po preuzimanju funkcije.

»Postoji još jedan veliki problem«, kaže Gorica Mojović. »Arhitekte Zoran Radojić i Dejan Miljković nagrađeni su za idejni projekat koji je podrazumevao da se postopeča upravno-administrativna zgrada ne ruši. Na osnovu njihovog idejnog projekta u Direkciji za građevinsko zemljište urađen je glavni arhitektonsko-građevinski projekat, koji su potom potpisali i nagrađeni autori, a za koji je dobijena građevinska dozvola. S obzirom na to da je tokom izgradnje utvrđeno da upravno-administrativna zgrada ipak mora biti srušena, glavni i odgovorni arhitekt Dragan Pražić, kao logično rešenje, predloža zidanje identične upravne zgrade, čime bi bili izbegnuti troškovi izrade novog glavnog projekta. S time su se složili i nagrađeni autori, kojima je povereno projektovanje enterijera. Ali, oni su potom doneli projekat enterijera koji je menjao građevinske osnove. Tako smo došli u situaciju da su arhitekte poslale pismo u kome traže da se povuče kompletan projekat. Sve se to godinama akumuli-

ralo i, kao neraščišćeno, sklanjano je u stranu. »Te arhitekte ni ne rade glavni projekat«, kaže Branko Cvejić, najpozvanija ličnost u JDP kada je reč izgradnji. »Oni su radili po ugovoru koji je bio u potpunosti poštovan. Čak i kada su hteli nešto da menjaju, mi smo bili voljni da im izademo u susret, ali do izvesne granice. Mislim da investitor nije mogao da dozvoli da se menja nešto što je iziskivalo velike troškove i promene već projektovanih konstrukcija. Ne samo zbog velikih troškova, već i zbog usporavanja radova. Ipak, sve njihove želje mogu da bude rešene. Pogotovo jer ima stvari koje se rešavaju u hodu.«

U međuvremenu, srušena je stara upravna zgrada i postavljena privremena, montažna koja je zamenila metalne kontejnere u kojima je pozorišna administracija radila do sada. »Na mestu srušene upravne zgrade iskopana je velika rupa, i tu se intenzivno radi, a ovo ovde je privremena montažna zgrada koja služi kao logistika za 'Stupicu', garderoberu, mala probna sala, tu su i dve-tri kancelarije, tako da nekako preživljavamo do otvaranja nove upravne zgrade. Tek tada će ova montažna zgrada biti sklonjena«, dodaje Cvejić.

Samo da se kran pomera

Čini se da se situacija oko JDP polako rašišćava i dospeva u mirnije vode. Brojke koje su mesecima izazivale zgrážavanje javnosti sada se svode na normalu. O paradoksima koje je zatekla, govori Gorica Mojović: »Govorim na osnovu nalaza Zavoda za veštačenje, pošto su to jedini relevantni parametri koje u ovom trenutku imamo. Najveći dužnik, firma koja nije opravdala primljeni avans je Termoinženiring koji radi instalacije. U pitanju je cifra od oko 14 miliona dinara. Sledeci je Svetlost teatar, firma za izvođenje i nabavku scenske opreme. Radi se o više od 5 miliona dinara, a tu je i TGI, koja je radila protivpožarnu zaštitu, a koja je samo naime dobijenih sredstava za izvedene radove Skupštini grada dužna 3.280.000 dinara. No, po svemu sudeći, šteta nane-

ta objektu je znatno veća, pa su sredstva potrebna da bi ta šteta bila otklonjena mnogo veća no što je ovaj avans.«

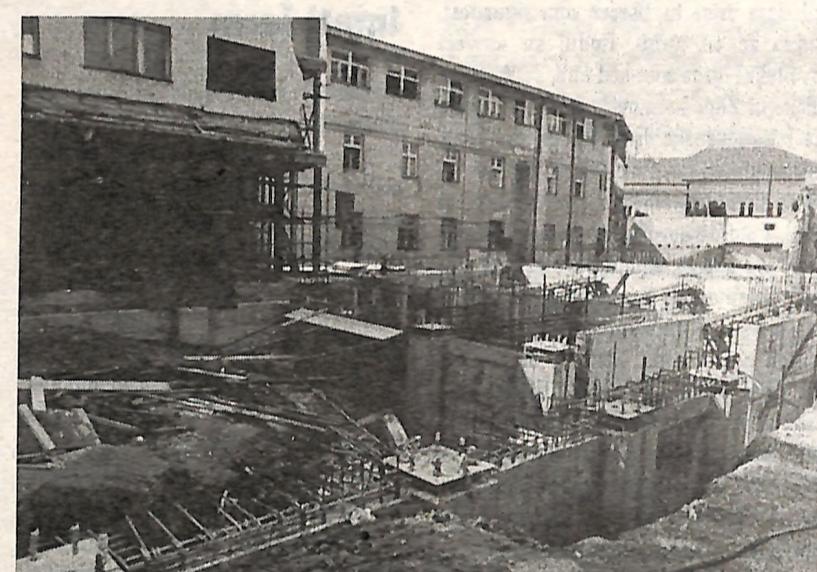
Branko Cvejić, međutim, kaže da je rešenje dela problema na pomolu: »Svetlost teatar, koliko znam, nema nikakav dug prema investitorima; oni imaju avans koji će realizovati kada na njih dođe red. Termoinženiring dugo čeka na red da započne rad na instalacijama, ali i taj deo posla sada započinje. Što se firme TGI tiče, plašim se da će situacija s njima morati da se reši na sudu, a radove na protivpožarnoj zaštiti konstrukcije sada radi firma Jadran.«

Prošlo je četiri godine, i još malo pride, od kada je gorelo JDP. Pune dve godine kran, podignut na zgarištu, nije ništa radio. Cvejić je stalno ponavlja da će biti najsrcećiji kada bude video da se kran pomera. Danas, se na gradilištu radi u dve smene, sedam dana nedeljno. »Prilично se odmaklo s radovima«, priča

deo koji se naknadno radi za upravnu zgradu. Podmireni su dugovi prema izvođačima, zaključeni novi ugovori za dalje, pravimo tendere za celokupnu opremu do kraja radova, tako da ćemo tokom sledećeg meseca imati preciznu situaciju. Sada je zacrtano da se završi postavljanje bakarnog krova. Plan je bio do Nove godine, ali je rok, kao što smo rekli, pomeren za 15. decembar. Onda ćemo sve prozore zatvoriti folijama, da bi mogli da pokušamo da radimo i unutra. To smo planirali. Uspeli smo da se dogovorimo da se radi u dve smene, svaki dan, osim subote i nedelje, kada radi po jedna smena.«

»Naravno«, naglašava Gorica Mojović, »sredstva su isto veoma važna. Do sada nije bilo problema, priliv sredstava je obezbeđen, očekujemo da će sada i Republika uplatiti ono što je obećala za JDP preko Direkcije za imovinu te da će i te pare uskoro biti na računu investitora.«

Opitimizam kojim zrače i Gorica Mojović i Branko Cvejić, dok govore o gradilištu i planovima o izgradnji JDP, kučajući u drvo, »da ne čuje zlo«, gotovo je zarazan. Istina, ovako postavljenim ro-



Na gradilištu: JDP. (Foto: Đ. Tomić)

Mojović, »s obzirom na to da su tek u julu obnovljeni. Planovi su bili da se do kraja godine kuća stavi pod krov, rok je sad pomeren na 15. decembar. Kažu da će biti gotovi i 1. XII., ali je i 15. sasvim u redu. A kada kuća bude pod krovom neće biti izložena vremenskim nepogodama, već se polako ulazi u unutrašnjost. Grubi građevinski radovi, pregradni zidovi i slično već su u toku i unutar pozorišta. Izvođači, njih pet, su na gradilištu, rade u dve smene, problema s finansiranjem nema, pravimo grubu dinamiku posla, jer nije završen prilično delikatan posao – projektovanje enterijera.«

Zarazni optimizam

»Što se enterijera tiče«, dodaje Cvejić, »deo projekta je gotov, ali postoji

kovima za završetak izgradnje ove teatarske kuće mnogi se nisu nadali, a još manje ih je verovalo da su realni. »Najgore je davati procene«, priznaje Cvejić, »ali 'ajde da budemo optimisti. Bude li nastavljeno da se radi i finansira ovim tempom, u narednih godinu i po dana pozorište bi moglo biti gotovo. Možda se nekome može učiniti da su se poslovi odužili, ali to je veoma brzo, jer se dve godine nije ništa radilo.« Dobra volja postoji, finansije nisu problem, radi se neprekidno i ozbiljno. Ako tako bude nastavljeno, a nadležni obećavaju da hoće, za nešto više od godine mogli bismo, umesto na zgarište ili gradilište, ulaziti u obnovljeno, u svetu proslavljenog Jugoslovensko dramsko pozorište.«

VOLIM ČISTO POZORIŠTE

Susret s Vladimirom Amidžićem, doajenom somborskog Pozorišta

Milivoje Mlađenović

Retko je odanost jednom pozorištu kao što je Vaša prema somborskemu. Kako to da ste se ukotvili u Somboru?

To su više diktirale okolnosti. Mislio sam na početak karijere da promenim pozorište. Imao sam ugovor za Dubrovnik, onda mi je to bilo interesantno. Odustao sam sticajem okolnosti, ženidbom. I ne kajem se. Nisam htio vikend-brak. Dobro sam iskoristio to vreme u Somboru, odigrao ono što u drugom pozorištu ne bih, sigurno. Bio je to lep repertoar divnih, zanimljivih uloga. Nisam nikad bežao, gledao da li su male ili velike uloge. Odigrao sam oko 250 uloga.

Jeste li Vi to bili verni samo Pozorištu ili, istovremeno i Somboru gradu?

Zavoleo sam Sombor. I pozorište. Ono mi je uvek bilo iznad ostalih. Čak mi ni Novi Sad nekako nije imponovao. Jedno vreme sam bio jako zagrejan za SNP. Ali, to se nije ostvarilo. Nisam se nudio, a oni nisu našli za shodno... Znate kako je to. Uvek je bilo – neko nekoga gura. Nikad nisam htio da koristim veze mog tasta (Milan Konjović, prim. aut), on je to mogao. Ne kajem se. Somborsko pozorište je bilo zanimljivo u svakom pogledu: menjali su se ansambl (za neke glumce mi je bilo žao kad su odlazili, za neke ne), bila je radna atmosfera, veliko drugarstvo. Nije bilo dana da se ne sretnemo! No, posle je toga bivalo sve manje, ali sam ostao tu. Osećao sam sigurnost, znao da će igrati. Radili su najveći reditelji i igrao sam kod njih, s uspehom. Pokojni Žiga Jasenović, upravnik, voleo je Jugoslovensko dramsko, pa smo često gostovali, a oni ovde. Nikola Petrović je uspostavio prijateljske odnose s Ateljeom 212. I stalno govorim da sam zahvaljujući pre svega saradnji s Ateljeom, bio više prisutan na beogradskim scenama, no mnogi glumci angažovani u tamšnjim pozorištima. Tako za mene beogradská publiká nije baš. Ona mene i zna i pamti. I meni je taj kontakt s prestižnim teatrima bio dovoljan. Ne bih voleo da živim u Beogradu. Nametati se, biti stalno u očima pozorišnih i televizijskih reditelja – to me ne privlači.

Kad sam pre odlazio na dva-tri dana mesečno u Beograd, da pogledam predstave, bila je druga atmosfera. Nije bilo bolje, ali je bilo lepše, bilo je sjajnih glumaca, velikih personaliteta, glumaca koji su davali ton pozorištima.

U vreme kad ste počeli, tada još nije bilo glumačkih akademija. Postojala je srednja glumačka škola?

Ponosan sam na tu školu. To nije bila improvizacija. Predavali su Bata Konjović, Ljubica Ravasi, Bora Hanauška, Rakitin, Šuvaković, Slavko Simić... Balet je vodila Margita Debeljak, ona nas je toliko muštrala kao da ćemo svi biti za Boljšoj teatar. Vladali su ozbiljni kriterijumi. Od nas 20 učenika, školu je završilo samo osmoro.

Nije sve smilje i kovilje

Glumačka umetnost je najefemernija. Bez obzira na mogućnosti elektron-

Mucijem, Vidom, Mijačem, Jagošem Markovićem, Kokanom.

Moj prvi reditelj je bio Mića Vasiljević. Zvao sam ga »moj trener« jer me je toliko drilovaо i uvek govorio: »Vlado, ovo vam je odskočna daska«, »Ama«, kažem mu, »ja već imam čitavo stvarište 'Krivaje'«. On je bio čovek koji je zaista tražio mnogo od mladog glumca. Tim velikim radom mi smo igrali po 250 predstava. Tu se stiče taj zanat, lakoća. I, naravno, sigurnost stičete godinama. Uvek imam tremu, ali neku blagodatnu tremu koja se stiče igrom, kao i sloboda, sigurnost. I treba da znate da vladate scenom. To je velika stvar. Treba znati i začeti sa scene.

Pristalica sam temeljitog rada

Svedok ste različitih epoha u razvoju pozorišta. Kakvo je stanje danas?

Pozorišta ne mogu da rade normalno. Čak ni nacionalno pozorište. Znate

šta to znači kad Narodno pozorište u Beogradu sebi dozvoli da objavi da priprema Amadeusa, a od toga ne bude ništa.

I Vi ste u tom projektu bili?

Ni do danas me nisu obavestili da li će, i kada će biti. To nije smelo ministarstvo da dozvoli. I zato danas ima toliko malih grupa. I tako onda glumci naprave Teatar »Slavija«, pa ovaj, onaj i pitaj Boga koji... Glumci koji imaju auru talenta, sami prave predstave. To ide po inerciji i ne može biti dobro. Kad se radi goblen, zna se koliko bodova mora biti, da bi slika dobila boju, ton... Tako je i u glumačkom stvaranju. Ne možete naučiti tekst i na nekoliko proba sve to savladati. U realizaciju lika morate ići postupno. Čemu inače probe? Zašto je MHAT imao po godinu dana probe? Naravno, ne mislim da to stvarno mora da traje godinu, ali... Ne možete uzeti delu i pripremiti predstavu za nedelju dana, kao što je radio, da ne kažem ko... Gde to biva, molim vas, da na premijeri dobijate tekst monologa koji treba da govorite? Prepričavate po sećanju monolog? Gde je tu kreacija? Pristalica sam temeljitog rada, ozbiljnih priprema.

Da li je grad Sombor dostađan značajnog pozorišta?

Mislim da Somborci nisu svesni šta imaju. Dobro to poznajem. Ima tu malo i bioškog. Nekad strastveni posetioci

pozorišta – sada su stariji ili bolesni ljudi. Mnogi su i pomrli. Nekad je Sombor imao premijernu publiku, ali i za reprizne predstave. Znalo se ko dolazi, ko gde sedi, ko je ko. Kad danas dodem na neku predstavu, ako ne igram, pet odsto gledalaca ne prepoznam!

Šta se desilo?

Desila se – nemaština. Za izlazak u pozorište potrebna je lepa svota, za jednu porodicu, bez obzira na to što karte nisu enormno skupe. Dolazi ta mlađa publika. Ali ono što čini šarm i što daje neku težinu toj publići, stariji svet – njih više nema. Dolaze maldi koji pozorište gledaju na drugačiji način.

Kakvo Vi pozorište volite?

Volim čisto pozorište, nisam za »prljave« komade. Za brutalne tekstove. Kažu, pa ne može se, Vlado, igrati samo Versaj i ogledala. Da, nisam samo za to da se igra lepota i raskoš. Ima tu i stvari koje mogu da se odigraju i da imaju poruku, i lepotu. Ja sam za dobre pise i proverene komade, klasičku. Ne može se sve pretopiti u sadašnjost. Ne može! Ono vreme je bilo – ono vreme. Vreme današnje je – danas. U ono vreme bio rečnik onakav, danas je takav kakav je. Vulgaran, prostački. Kod Krleže imate sve to isto – mnogi ljudi mogu biti loši karakteri, ali nema te vulgarnosti, nema prostote...



Šta bi s „Amadeusom“: Vladimir Amidžić

SANSA KOJU MORAMO DA ISKORISTIMO

Mladi beogradski glumac je tokom leta učestvovao u internacionalnom pozorišnom projektu »Voyage Project«

Željko Hubač

Siniša Ubović je prva glumačka znanja stekao u dramskom studiju Mire Banjac u Novom Sadu. Zatim je nekoliko sezona radio u teatrima u Zaječaru i Šapcu, ostvarivši niz zašaženih uloga i sarađujući s poznatim jugoslovenskim rediteljima, Ljubomir Majerom, Radoslavom Milenkovićem, Kokanom Mladenovićem, Vladimirim Lazićem, Olgom Savić... U međuvremenu je diplomirao glumu na Akademiji umetnosti »Braća Karić« u klasi prof. Ružice Sokić i prof. Zorana Ratkovića. Povod za razgovor s ovim mladim glumcem je njegovo letošnje učešće u internacionalnom pozorišnom projektu »Voyage Project«.

»Put do učešća u ovom projektu nije bio lak«, kaže Ubović. »Sa svojom trupom 'Balkan - Novi pokret' sam prošle godine gostovao u Edinburgu, gde je našu predstavu *Sam o Balkanu* videlo mnogo ljudi, ali nisam ni slutio da će mi taj Festival, na kome se dnevno odigra i po 600 predstava, otvoriti vrata za nove, internacionalne projekte. U Edinburgu me je video gospodin Peter Goldfarb, reditelj i producent iz Njujorka, jedan od značajnijih članova ITI (International Theatre Institut). Posle predstave smo

kratko razgovarali, a dva meseca docnije je usledio poziv za učešće u projektu koji će on režirati.

Banović Strahinja menja sliku o Srbiji

Šta je ustvari »Voyage Project«?

To je zajednički projekat dva evropska festivala – Sibiu International Theatre Festival u Rumuniji i Mittelfest-a u Italiji. Prvi deo priprema dešavao se u Sibiu, predivnom rumunskom srednjevkovnom gradiću, a drugi deo u Italiji. Projekat je okupio ljude iz zemalja koje su tokom poslednje decenije doživele značajne političke i kulturne promene. Kroz lična životna iskustva, ali i pesme, priče, poeme, snove pa i predmete, istraživali smo kolektivne i individualne priče našeg vremena. Tema projekta – putovanja – obuhvata i istočni i zapadni svet – Odiseju, Sveti gral, Ramajanu, Arapske noći i bezbroj drugih. Zajedničko za ove priče je da sve reflektuju aspekte ljudskog stanja i aspiracija, pobjeda i patnji, koje su univerzalno prepoznatljive. Sigurno da su se one

menjale, postajale drugačije kroz vekove, ali ma koje vremenske i kulturne promene da su se dešavale, osnovna metafora o putovanju kroz život, sa svim njegovim konfrontacijama, trijumfima, padovima i transformacijama, ostala je nepromenjena. Imao sam priliku da od ljudi iz Rumunije, Češke, Bugarske, Italije, Slovačke, Poljske, Mađarske čujem izuzetne priče.

Na kojoj ste priči Vi radili?

Radio sam legendu o Banović Strahinji. Koliko je ova priča ostavila utisak na učesnike projekta svedoči i činjenica da je Laura Sims, glumica i pripovedač iz Njujorka, izjavila da joj je neobično draga što ta priča o ljubavi, stradanju, ali i praštanju, dolazi baš iz Srbije, zemlje koja – da je citiram – »nije baš na dobrom glasu poslednjih nekoliko godina«, te da ova priča njoj »otvara novu dimenziju širine i topline jednog balkanskog naroda«.

Traume bombardovanja i prijemnog ispita

Pomenuli ste i individualne priče našeg vremena? Pretpostavljam da je to bila interesantna prilika za poređenje preokupacija mlađih u različitim zemljama?

Te priče su bile posebno interesantne. Mnogo toga su otkrivate. Recimo, moje kolege su s nevericom slušale o bombardovanju Beograda, a ja sam mnogo saznao o posledicama diktature u Rumuniji, ali i »traumama« mlađih Italijana koji bi da se upišu na pozorišnu akademiju u Milanu.

U okviru projekta ste sticali i filmska iskustva.

Ceo projekat je zabeležen na video traci od koje će nastati dokumentarni film u produkciji Univerziteta u

Koloradu, tako da smo, za potrebe filma a opet u maniru projekta putovanja, posetili i Bijenale u Veneciji, obišli Trst, videli prvu hrišćansku crkvu... Sledće godine se naše putovanje nastavlja kroz Rumuniju, a zatim idemo put Slovačke. Pripremam za tu priliku nove priče, u želji da saradnicima u projektu otkrijem neka od lica Srbije za koja oni ne znaju. Da li ću uspeti u tome, to nažlost, ne zavisi samo od moje dobre volje i umeća, već i mojih finansijskih mogućnosti.

Opet, dakle, priča o sponzorima.

Moje ovogodišnje putovanje pomogli su Dušan Đoković, tj. Akademija umetnosti »Braća Karić« i Slobodan Joković, kojima se i ovom prilikom zahvaljujem. Ostala vrata su mi bila zatvorena. I ovoga puta veća podrška mi se pruža sa strane, iz inostranstva. Nadam se da će ljudi ovde najzad shvatiti da gostovanja i učešća na inostranim festivalima ne doprinose samo nama glumcima, muzičarima, slikarima, već i ukupnom imidžu naše zemlje. Svet hoće da nas upozna na drugačiji način i mi moramo tu šansu da iskoristimo!



Interesantne priče: Siniša Ubović

NA TRAGU SVOJE SUDbine

Traži se novi izvođač za rekonstrukciju
Pozorišta na Terazijama

Zorica Dimitrijević



A šta se krije ispod: službeni ulaz u Pozorište na Terazijama (Foto: Branko Ignjatović)

Posle cele decenije »zidanja Skadra«, Skupština Beograda, kao investitor rekonstrukcije Pozorišta na Terazijama, raskinula je ugovor s dosadašnjim izvođačem radova – birom Scenska tehniku, a upravnik našeg jedinog muzičkog teatra, Mihajlo Vukobratović, s puno optimizma najačavljuje lepe dane. Useljenje u matičnu zgradu moguće je 2003. godine. Uverenje da će se ovoga puta plan i ostvariti Vukobratović i predsednik Upravnog odbora Pozorišta, Vojkan Borisavljević, obrazlažu tvrdnjom da se konačno krenulo zdravim, stabilnim i logičnim putem, jer do sada nisu postojale ni tehničke ni pravne prepostavke da se uđe u rekonstrukciju. Sve vreme je stvaran utisak da je problem u novcu. Dok su pare tonule u Terazijsku jamu, na hiljadu kvadrata je razoren bez potrebe. Sada je Zavod za veštakstvo ustanovio da početni ugovori nisu bili adekvatni, da su predviđani megalomanski radovi, a da čak ni tehničko-tehnološka dokumentacija nije potpuna.

U Pozorištu ukazuju na to da je zgradom na Terazijama sve vreme vladao izvođač, direktor Scenske tehnike Dobrilo Nikolić, a da je nizom loših ugovora i aneksa samo Pozorište bilo potpuno isključeno iz priče. Grad je preduzeo konkretnе poteze. »Najzad je načinjen presek stanja, pa bar znamo na čemu smo. Radićemo racionalno, korak po korak, s novim projektnim

zadatkom koji će biti priklađan vremenu u kojem živimo – u ekonomskom smislu, kao i tehničkim i umetničkim potrebama pozorišta«, kaže Vukobratović.

Novi nosilac radova je Gradska direkcija za izgradnju i građevinsko zemljište, kao nadzornik. Do kraja godine treba da se završe poslovi oko projektne, tehničke i pravne dokumentacije, zatim će konkursom biti izabran izvođač, a radovi bi započeli na proleće 2002.

Član Upravnog odbora, zamenik gradskog sekretara za kulturu Dragoljub Jovanović, naglašava da je ovo jedan od prioriteta Sekretarijata i podseća da je za tu namenu u ovogodišnjem budžetu predviđeno pet miliona maraka. »Nažlost, taj novac neće moći da bude iskorišćen jer pravi radovi još nisu počeli. Od januara trošimo vreme nastojeći da dodemo do početne pozicije za građevinske radove, ali projektu dokumentaciju od Scenske tehnike nismo dobili«, objašnjava on. »Bili smo primorani da, nezadovoljni ponušanjem i učinkom na gradilištu, raskinemo ugovor s izvođačem, što je zakonsko pravo naručioca posla. Međutim, peripetije se nastavljaju. Kada smo pokušali da komisiji preuzmemos gradilište, bivši izvođač nam nije dozvolio pristup. Nećemo ništa na silu i zato je Gradsko pravobranilaštvo podnело tužbu sudu tražeći privremenu meru iseljenja Scenske tehnike iz prostora koji pripada Pozorištu na Terazijama, odnosno osnivaču – Skupštini Beograda. Ne bežimo od odgovornosti gradskih

vlasti. Činjenica je da su se garniture u proteklom periodu više puta menjale, a samo Pozorište imalo je bar deset upravnika. Jedina konstanta u celoj priči je bivši izvođač, koji može i da tuži investitora za eventualne dugove, mada se golin okom može videti da ništa nije gradeno, već samo rušeno, i to puno toga nepotrebno«, kaže Jovanović.

Vukobratović ističe da se već priprema novi projekat, u saradnji sa stručnjacima okupljenim oko Justata, Radivojem Dinulovićem, Geraslavom Zarićem, kao i profesorima s Građevinskog, Elektrotehničkog i Fakulteta primenjenih umetnosti. »Oni će nam kao konsultativna grupa pomoći da formulišemo potrebe kuće«, kaže on i dodaje da su u prvom planu scena i sala za probe četiri ansambla (glume, baleta, hora i orkestra), a da kasnije na red dolaze prostorije za operativce.

U međuvremenu, ljudi iz Pozorišta su sami i už pomoći sponzora malo očistili i okrečili stotinak kvadrata kancelarija, koje će služiti i kao sala za čitajuće probe, na trećem spratu u delu matične zgrade u koji se ulazi s Trga Nikole Pašića. »Usledila je prijava Scenske tehnike opštinskoj inspekciji zbog navodnih neovlašćenih radova na gradilištu. Srećom, inspektori su videli o čemu je reč. To je samo inat i nekolegialnost koja štetni pozorištu, ali ugovor sa Scenskom tehnikom je definitivno raskinut, a Pozorište je kao instituciju vraćeno u priču o svojoj sudsibini«, zaključuje Vukobratović.

O VRŠAČKOJ POZORIŠNOJ JESENI, I K TOME PODOBNOM

○ 9. festivalu klasike i nove klasike

Milivoje Mladenović

Sta je danas u Vršcu ostalo od austrijskog Aufklärunga, prosvetnog jozefinizma, u šta se premetnuto bidermajersko graždanstvo, trgovci, zanatlije, sveštenici, kaluđeri, učitelji, činovnici... pitam, usred banalne vršačke vreve, prilično osamljenog Steriju, izopštenog u parku, u blizini institucije koja njegovim imenom i svojim delovanjem pokušava da odbrani pozorišnu umetnost.

»Moje je lečiti rod«, kao da govorio rodoničelnik srpske komedijografije, a pogled mu neodredeno usmeren. Ne znaš da li s blagim prezrenjem gleda u nimalo neumitni digitalni reklmani sat »Hemofarma« na hotelu »Srbija«, ili prekor upućuje prema Opštini (Magistratu) gde se povremeno javlja otrovna pomisao o ukidanju Pozorišta, ili možda, s tugom, pogleduje dole, u svoj rod, u ulici Ande Ranković, što žalostan i jadan, i danas petlja, lihvare, škrtnari, krpari, špekuliše, a svoju nemoc izražava na fasadama starih zdanja ispisujući nepodopštine o nepodopština starih i novih rodoljuba...

Miroslava Benke, selektora i direktora Festivala.

Vršac i vršačka pozorišna publika

U svom obrazloženju selektor ističe da je vrhovni kriterijum pri izboru predstava bio estetski domet, obazrivo se ogradjujući od predstave grada domaćina čiji je autor on sam. Reč je o predstavi *Stradija, what is this?* koju je Benka s vršačkim pozorišnim ansamblom postavio na osnovu dela Radoja Domanovića, pridodajući mu elemente *Alise u zemalji čuda* Luisa Kerola. Moguće je da se ponекom zlobivom stvorenju učini čudnim takav pristup selekciji – da selektor izabere sopstvenu predstavu. U tom slučaju, selektor će vas podsetiti da je reč o predstavi s najviše nagrada na 51. Susretu profesionalnih pozorišta Vojvodine. Na kraju, to i nije bitno. Važno je da je festival održan, jer vršačka pozorišna publika oseća potrebu za pozorišnim događanjima.

režiji Dejanu Mijaču i produkciji Ateljea 212, *Jegorov put*, Vide Ognjenović i izvođenju Grada teatra Budva, *Doktor šuster* Dušana Kovačevića u produkciji Zvezdara teatra, a predstavom domaćina festival je otvoren.

»Ovo je kao neki pregled predstava koje su same po sebi interesantne, zanimljive kao pozorišni jezik, kao metafore. Dobro su posećene, a kad su na sceni veliku glumačku imena, onda je prepuno«, komentariše Slobodan Mojak, reditelj, u ulozi izveštaca RTV TV NS. »Zaista, izvanredne predstave. Imam samo jednu zamerku. Mnogo su dugačke. Teško je danas naći čoveka koji može da prati predstavu koja traje tri sata. Što kaže moj kolega, ako reditelj nema šta da kaže u tri sata, teško da će moći i za četiri«, ocenjuje festival Ivan Andrejević, dugogodišnji član glumačkog ansambla vršačkog pozorišta.

»Izvinite, ali ovaj je festival, koji je napravio Pavle Vlahović, jači i od Sterijinog i od nekih drugih. Svake godine ove dođu vrhunsku pozorišta. Neka mi neko kaže koja je predstava bila loša«, brani svom svojom snagom Vršačku pozorišnu jesen dojen vršačkog pozorišta Tihomir Pejić.

A Dušan Belča, književnik, budni posamatrač i često aktivni stvaralac, saučesnik u pozorišnom životu Vršca, u

stavu da navali, a kad da malo ustukne, odmori se«.

Hoće li Sterijin grad ostati bez pozorišta

Tvrde da je Pavle Vlahović, dugogodišnji upravnik vršačkog teatra, sada u penziji, tvorac Festivala. On, u svojoj skromnosti, tek podseća da je »iskoristio trenutak«, »Vršac, Sombor, Temišvar – to su bili centri kulture. Ovde je prva predstava na srpskom odigrana 1793. Zato smo 1993. na dvestogodišnjicu tog događaja stvorili ovaj festival koji na moju radost i radost kulturnog življa i danas traje. Uveren sam, ako ljudi budu imalo o tome vodili računa, da će ovo za koju godinu biti najbolji jugoslovenski pozorišni festival. To više ne zavisi od mene, ni od drugih koji se bave pozorištem i kulturom. Zavisi od onih koji bi trebalo da obezbede sredstva da se sačuva ovo pozorište, a ne da se svake godine razmišlja o njegovom zatvaranju, pretvaranju u Dom kulture.

Tako Vlahović govori o festivalu, ali nas uvodi i u priču, tužniju, o »neposrednoj pozorišnoj praksi«. »Odos onih koji odlučuju o Pozorištu u Vršcu je katastrofal. Nisu u stanju da pomognu da se pozorište potpuno uklopi u ono što Vrščani svake jeseni gledaju. Drže pozorište bez punog ansambla, dobrih materijalnih sredstava, mogućnosti opremanja, ne pružaju mu mogućnosti da bude ravnopravno. Mislim da se to oseća godinama. I to publiko dobro zna. Čini mi se da joj je ponekad zbog toga krivo. Vrščani osećaju potrebu za dobrim, pravim pozorištem, a ovde nešto stalno klima. Kao u kakvim ciklusima, svake desete godine javi se ideja o ukidanju pozorišta. Evo, i sada slušam takve priče«, s gorčinom opisuje Belča stanje svesti o pozorištu u Vršcu.

A Ivan Andrejević, glumac koji se priprema za invalidsku penziju, naprečac, iako »voli pozorište iznad svega« i doživljava ga (a kako drugačije) kao svoju drugu kuću, nečim pozleden (rekao bih) tvrdi: »Vršac je trenutno jedna od najbogatijih opština u Srbiji. Kad bi se privreda ujedinila s Opština, mogli bi da imamo i najbogatije pozorište«.

»Mislim da smo pozorište debelo devalvirali. I ne samo ovde. Osim časnih izuzetaka, u Srbiji vlada pozorišna tuga«, konstatuje, bez gneva, Pejić, suveren vršačke pozorišne scene koji se nedavno »zvanično« oprostili od Pozorišta i otišao u mirovinu posle 200 premijera i više od 20 nagrada. »Slučajno je htio da za moj oproštaj na repertoaru bude Profesionalac. Lepo se namestilo. Igrao sam u sva četiri Kovačevićeva komada spremana ovde. Pa, posle toliko odigranih predstava, i ja mu dodem kao nekakva profesionalac« šali se Pejić, a ono jesenje, što mu izbjiga iz duše, ne može da prikrije ni vinjakom. »Ne mislim da prekinem da se bavim pozorištem. Imam snage koliko 'oceš, iako sam operisan! Ne znam šta bih drugo radio. Biću zahvalan direktorima ako mi dozvole da budem ovde u bifeu, u mom čošku. I ako neko hoće da me upotrebi – tu sam. Ako ne – napraviću neku svoju grupicu. Nije to problem...«.

Problem morta da je u duhu palanké. Ona se s prezrenjem oduvek odnosila prema umetnosti. I Sterija se tužio kako »samoća hoće da ga pojede«. Da li to možda srpski genije nekog opominje na važnost pozorišta u Vršcu? »Mi smo Sterijin grad, ali Sterija duhom ovde nije prisutan. Odvojio se od Vršca, ili su se

Vrščani udaljili od njega. Danas mi u Vršcu nemamo Steriju – ni kao pesnika, ni dramatičara, ni romanopisca, filozofa. Interesantno, nijednog velikog Vrščanina nećete naći u Vršcu! Ni Paju Jovanovića, ni Popu, Lazara Nančića, ili Jašu Tomića. Svi su ostali u fuznotama debelih knjiga«, opisuje Belča slabosti današnjeg vršačkog sveta.

Književnost i pozorište

To je slika stvarnosti varoši ispod kule Đurđa Brankovića. Festival klasike i nove klasike, izvesno, unosi dozu jesenje veselosti, ma koliko to protivrečno zvučalo, ali i podstiče na ozbiljna razmišljanja o važnosti teatra. Između ostalog, Festival je i zbog toga veoma značajan. No, prelistate li prvi broj »KOVINA«, lista Književne opštine Vršac, ukazaće se jedna druga, imaginarna realnost koja je Vršac oduvek činila posebnom Opštino Vojvodine i Srbije. To je književna stvarnost, književni život. Oduvek su ovde književni i pozorišni život tekli uporedo, ponekad se samo presecali, katkad se spojali u jedan tok, uticali jedan u drugi, činili ga moćnjim, krepkijim. Šteta što se to nije događalo češće. Da ima vredrine i optimizma, svedoci i to što u časopisu Petru Krdu »održava redovne kontakte« s neumrlim pesnicima. Tako on u imaginarnoj prepisci, javlja Vasku Popi: »Ovde, dole, na zemlji mnogo šta je novo, a sve je zapravo, staro«. I Sterija se imaginarno »javlja«, piše uredništvu »Vršačke kule« koja se bavi »stvarnom stvarnošću« i pomalo se sarkastično zahvaljuje što su našli prostora za tekstic »od skoro osam rečenica« o njegovoj knjizi nedavno objavljenoj. I svestan da je u Vršcu »uspostavljen novi sistem vrednosti, da su nastale nove manifestacije i ustoličila se nova imena«, skrušeno moleći da ga Vrščani ne zaborave.

Vršačka pozorišna jesen, s pohvalama i pokudama koje joj se mogu izreći (kao i svim festivalima, uostalom), deluje i kao lek protiv samoće, zaborava, učmalosti: »Festivali, ovakvi kakvi su, u suštini nemaju smisla. Traže novu, svežu krv, nešto novo. Jednostavno, postali su okoštala forma. Menjaćemo, složili smo se svi, i susret profesionalnih pozorišta Vojvodine«, stav je Srđana Aleksića, upravnika somborskog Pozorišta godinama prisutnom skoro na svim domaćim pozorišnim festivalima.

Drugacije i lakše zazvučaće glas mladog glumca Igora Borojevića, u hitnji između Užica, Beograda i Sombora: »Što više festivala, to više druženja, zdrave konkurenčije, više igranja, upoznavanja s ljudima, više šanse da vas neko vidi. Naravno, ako su pravi festivali, kad su dobro organizovani«.

A Sterija, u tom trenu i dalje osamljen, u parku pred pozorištem koje nosi njegovo ime, uz osmejak blag, kao da izgovara svoju »težnju«:

»Dok mladost cveta, misli nam traže Igri i glumi se dat' Moj cvet već prođe i ozbilja kaže Stvari ozbiljske iskat!«

Tako reče Sterija i utopi se u vrevu, vršačku, postfestivalsku.

P.S.
Baš nisam morao tako poletno, optimistički da završim tekst! Ali što ja mogu, kad ne mogu da verujem, kao okoreli optimista i pozorišna luda, da nam pozorište neće biti, uskoro, bolje od nas samih!



Na sreću, u narodnom pozorištu »Sterija« godinama čuvaju pozorišnu tradiciju, pokazuju sklonost ka dobru, organizujući festival Vršačka pozorišna jesen stilski određen klasikom i novom klasikom. Devetoj vršačkoj pozorišnoj jeseni prethodila je 44. Bašusova svetkovina, Dani berbe grožđa, koju je, pišu novine, posetilo više hiljada gostiju. Ipak, Vinko Ložić nije uspeo da toliko omami grada Vršca da propuste pozorišne događaje. Predstavama 9. Vršačke pozorišne jeseni prisustvovalo je više od 2.000 gledalaca. Poštovani »zritelji« mogli su na »uvezenije«, ali na »polzu« da vide 7 predstava po izboru

Selektor svrstava festivalske predstave u dve kategorije: one koje su već »protutnjale« jugoslovenskom pozorišnom scenom i one »koje još nisu stigli da ugrave pozorišni sladokusci, a o kojima će se tek govoriti u našoj javnosti tokom ove i narednih sezona«. Tako su festivalskoj proveri *klasike i nove klasike* po kriterijumima selektora bile podvrgнуте predstave: *Ivanov*, A.P. Čehova u režiji Nikite Milivojevića i produkciji Grada teatra Budva, *Ibzenov Per Gint* kojeg je Kokan Mladenović postavio na scenu s članovima užičkog NP, *Budenje pleče F. Vedekinda* u režiji Gorčina Stojanovića i izvođenju NP Sombor, *Leda*, M. Krleža u

JOŠ DA NAM BOGOVI BUDU NAKLONJENI

Želeo sam da pomirim staro i novo, tradicionalno i savremeno, opredelio se za predstave klasičnih pisaca domaće i svetske baštine, ali i savremenika koji su obeležili naše vreme, kaže Miroslav Benka, selektor vršačkog festivala

M. Mlađenović

Kako je nastala Vršačka pozorišna jesen? Vršac je veoma specifično kulturno mesto. U prilog toj tvrdnji govore mnogi podaci o početcima pozorišnog stvaralaštva u ovom gradu, a sačuvani su u zapisu iz 1793. godine, da bi teatarski život bio nastavljen igranjem mnogih crkvenoškolskih i školskih predstava, gostovanjima austro-ugarskih putujućih pozorišnih družina, koje su igrale predstave na nemačkom i mađarskom. Ovakva atmosfera je iznedrila i oca srpskog teatra Jovana Sterije Popovića. Rođeni su ovde i drugi velikani, slikar Paja Jovanović, arhitekt Dragiša Brašovan, pesnik Vukšo Popa, da bi smo ovih dana bili svedoci i eponalnog arheološkog otkrića »Zidovar«, koje svedoči o fantastičnoj civilizaciji koju je prekrilo milenijumsko vreme deliblatskog peska... Zbog svega toga imam utisak da u novijoj istoriji Vrščani kao svoj veliki dug osećaju potrebu da nastave tako bogatu istorijsku i kulturološku tradiciju, i poklonje se sećima svog najvećeg sugrađanina, koji ih je toliko zadužio. Vrščani, nikako nisu smogli snage da oproste Sterijinom pozorju što je nastalo u Novom Sadu, a ne ov-

de u Sterijinom gradu. Lično sam ubedjen da je iz te i takve potrebe i nastala želja za festivalom koji će okupljati najbolju pozorišnu produkciju u našoj zemlji.

Značajni pisci i reditelji

Šta se htelo a šta dobilo festivalom klasike?

Želja je svih sugrađana da se nastavi započeto, da na bogatom kulturnom talasu nastave afirmaciju kulturne tradicije. A dobilo se mnogo, ubeden sam da smo u Vršac ove godine, u okviru 9. festivala Vršačka pozorišna jesen, koji u svom podnaslovu nosi moto *Klasika i nova klasika*, doveli ono što je najbolje u našim pozorištima u okviru ovogodišnje pozorišne produkcije. Evidentno, po oceni mnogih, na osnovu prikazane selekcije to je najbolji festival!

U ovogodišnjem programu jasno su uočljive intervencije u konцепциji festivala. Čime su one inicirane?

Da, i to govori u prilog već pomenu-tom. Želeo sam da pomirim staro i novo, tradicionalno i savremeno. Opredelio sam se za predstave klasičnih pisaca domaće i svetske literarne baštine. (Antona Pavlovića Čehova, Henrija Ibzena, Radoja Domanovića, Luisa Kerola, Franke Vedekinda, Miroslava Krleže). Pozvao sam i predstave naših savremenika, autore koji su na neki način već zakoračili u drugu polovicu svoje životne dobi i svog stvaralačkog opusa, a koji su svojim delom značajno obeležili naše vreme i upisali se velikim slovima u istoriju srpskog i evropskog teatra! Mislim, pre svega, na Dušana Kovačevića kao i Vidu Ognjenović. Zatim, cilj mi je bio da dovedem naše najveće reditelje, ponajpre i iznad svih Dejana Mijača, zatim Nikitu Milivojevića, Kokana Mlađenovića, bio sam pozvao i Egona Savina s predstavom *Demon*, nastaloj po Singeru, a u izvo-

đenu Narodnog pozorišta iz Beograda, ali (zbog rasturenog scenografije Miodraga Tabačkog, koja u mnogome određuje predstavu), nažalost, zaključio sam da to nije više ono umetničko delo koje sam imao prilike ranije da vidim. Zatim, pozvao sam i rediteljku Miru Erceg s predstavom Stefana Stefanovića *Smrt Uroša Petago*, u produkciji CzKD, iz Beograda, ali sam je (zbog zauzetosti glumice na filmu), u poslednjem trenutku, zamolio drugom – *Budenjem proleća* Franke Vedekinda u režiji Gorčina Stojanovića i izvedbi Narodnog pozorišta iz Sombora. Naravno, ovde nedostaju i rediteljska imena poput Ljuboslava Majere, ili pak Milana Karadžića, naročito mi je žao što Jagoš Marković nije imao predstavu, ali zato sam ga pozvao da zatvori ovogodišnji festival što je i sveredno učinio.

Praveći ovogodišnju selekciju u mnogome sam se rukovodio već potvrđenim estetskim kriterijumima, kako kritike, tako i celokupne naše kulturne javnosti. S druge strane, u većini slučaja, kod najnovijih predstava, koje su svoje premiere doživile neposredno pred kraj prošlogodišnje pozorišne sezone, ili pak na početku ove, vodio sam računa da preduhitrim selekcije drugih festivala

te u Vršac dovedem ono što je, u ovom trenutku, najbolje – predstave koje još nisu ugrabili pozorišni »sladokusci«, a o kojima će se govoriti tokom ove i narednih sezona (ovde pre svega mislim na najnovije ostvarenje, dramu Dušana Kovačevića *Doktor Šuster*, te najnoviju režiju Nikite Milivojevića prema drami A.P. Čehova *Ivanov*, koja je svoju enterijersku premijeru, pre Beograda, imala upravo u Vršcu, kao i na najnovije pozorišno ostvarenje dočjena naše režije Dejana Mijača, *Ledu* nastalu po komediji Miroslava Krleže, a u briljantnom izvedenju glumaca Ateljea 212 koje predvodi Svetozar Cvetković).

Izvucimo pouke

Kakav je odnos Grada prema festivalu?

Veoma dobar, što ne znači da ne može biti bolji. Veoma je važno analizirati učinjeno i izvući pouke. Od izuzetne važnosti mi je bila podrška gospodina Miloša Đurića, Predsednika SO Vršac, koji je u isto vreme i Predsednik festivalskog Odbora. Želja nam je da animiramo Grad, privredu, koja je pored svih naporu, još uvek, nažalost ostala po strani. Želja nam je i da pridobijemo medije, popularišemo i favorizujemo istinske estetske vrednosti, te da nastavimo započeto i nadalje u Vršac dovodimo ono što će biti najbolje. Cilj nam je da okupimo naše najbolje pozorišne stvarače, teatrologe, kritičare, kao i saradnike iz evropskih pozorišnih instituta, koji su već pokazali interesovanje. Još samo bogovi da nam budu naklonjeni!

NEOPHODNO PITANJE

U Centru za kulturu u Pančevu održan je prvi Festival pozorišne umetnosti Portret (18-21. X.). Konceptacija je originalna: predstavljanje dramskih pisaca, reditelja, glumaca, scenografa, kostimografa i uopšte pozorišnih umetnika. Za početak, predstavljen je Radoslav Milenković

Sonja Ćirić

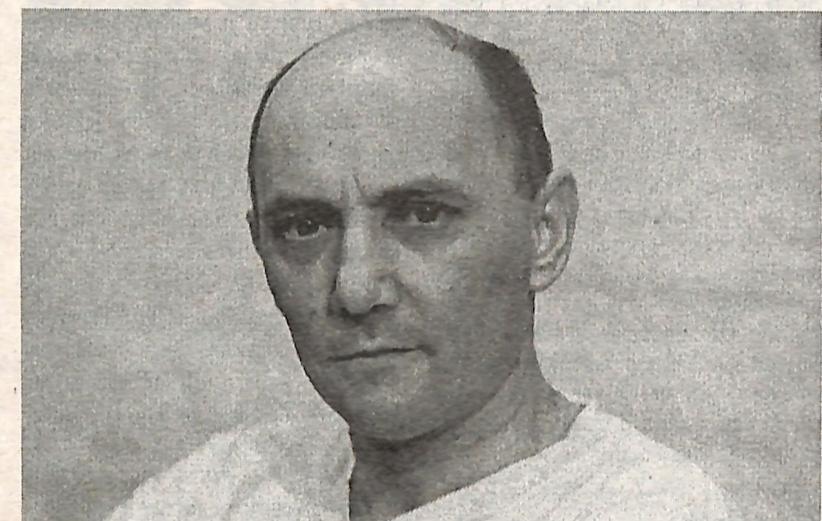
KAKO JE BIRAO PREDSTAVE: »Odlučio sam se da okupim predstave koje su odraz mog pretežnog interesovanja poslednjih godina. Onda sam suzio izbor na one koje se uklapaju u podnaslov Festivala. Znači, na to što mene prati i čime se bavim od vremena kada sam se sretoval s tekstovima novih ruskih dramatičara. Te predstave su bile najbliže trenutnom stanju sveta ali i mom osećanju stvarnosti u trenutku kada su nastale«, kaže Milenković i naglašava da nije odgovoran za osnivanje Festivala Portret jer, »uz svoje poštovanje sopstvenog rada, nisam imao ideju da sam napravim sopstveni festival.«

STA JE RADIO PRE PANČEVA: Prvo se, podrazumeva se, radio 17. februara 1958. u Novom Sadu. Tamo je, na Akademiji umetnosti, studirao glumu. Tokom studija završio je Letnju školu pantomime kod Ladislava Fialke i Letnju školu scenskog pokreta Žaka Lekoka. Zatim je studirao pozorišnu i radio režiju na FDU u Beogradu. Od 1977. do 1999. glumio je u više od 50 predstava u Beogradu, N. Sadu, Zagrebu

i na Dubrovačkim ljetnjim igrama. Za katalog Festivala *Portret* izdvojio je ove uloge: Hemon u *Antigoni*, Polidor u *Herku*, Sebastijan u *Oluji*, Endriju Jezoliki u *Bogovljenskoj noći*, Klaudije u *Hamletu*, Kleant u *Tartfu*, Grobarev momak u *Litu*, Bonda Pit u *Spasenima*, Sin u *Pešice*, AA u *Emigrantima*, Rjumin u *Na letovanju*, Slim u *Grisomovoj bandi*, sudija Ovrd u *Vartomejskom vašaru*, Al u *Na otvorenom putu*, Džon u *Život u pozorištu*. Igrao je i u 12 TV drama i isto toliko filmova. Tri godine je bio član Teatra ITD u Zagrebu, a sad je stalni član Jugoslovenskog dramskog. Četiri poslednje sezone je gostujući reditelj znamenitog pozorišta u Kapošvaru »Csiky Gergely«. U pozorištima Jugoslavije, bivše i sadašnje, i Mađarske režirao je drame Mrožeka, Kohouta, Vajs, Beketa, Marše Norman, Vitraka, Žarija, Strindberga, Gorkog, Razumovske, Koljade, Horvata, Martina Mekdone, Kreca, Sartra. Bio je direktor Drame SNP, predavao diktiju na Akademiji umetnosti u N. Sadu, dobio brojne nagrade za glumu i režiju na festivalima prošle i sadašnje Jugoslavije.

O MODI RUSKIH PISACA: Na jugoslovenskoj pozorišnoj sceni Milenković važi za reditelja koji je u modu uveo ruske savremene pisce, iako mu ne pripada i zasluga »otkrića«. Prvo je u SNP-u, 1986, režirao *Murin Murlo* Koljade, a iduće u i Kapošvaru, zatim Kući Razumovske u Atljeu 212, pa Koljadinu *Kokošku* u šabačkom NP, i prošle godine njegovu *Amerikanku* u Pozorištu »Proces« u Beogradu, te *Konkurs* Aleksandra Galina u BDP, što je bila svetska priznjava te drame. Za ovu sezonu, u NP Niš, priprema *Polonezu Oginjskog* Koljade.

O KOLJADI: »On nije pisac u modi, pozorišta će ga dugo igrati, zato što njegovi komadi ne pričaju samo priču koja bi bila dnevno aktuelna već koja je suštinski važna i uvek jednako uzbudljiva i radikalna.«



Portret: Radoslav Milenković (Foto: Đ. Tomić)

O RAZUMOVSKOJ: »U komadu Kući ona dovodi junake prepisane iz Čehovljevog pisma koje je 1890. pisao sa Sahalina – trinaestogodišnje naložnice, petnaestogodišnje trudnice, ubice, taj svet dna, situaciju kraja sveta. U Petrogradu, kao sada kod nas, imamo sličnu situaciju: maloletne naložnice, prosjaci, ubice. Komad bi bio neizdrživ po surovosti, po ružnoći života, da ne priča o dva principa, o izboru između dobra i zla, o zemaljskom i nebeskom, da ne nudi mogućnost izbora svakom od nas.«

O NAMA I RUSIMA: »Zašto Rusi imaju ovakve komade pre nas, komade o današnjici svedreneske veličine? Pa zato što nismo mi baš tako slični kao što se priča. Meni je smešna naša uteha da smo isti kao Rusi i dokazivanje te teze nekorisnim generalizacijama – aljka-vošću, alkoholizmom, površnošću. I zato je normalno što mi nemamo takvih tekstova. Ali, ono po čemu jesmo slični, a to je zajedničko celom svetu, je svima neophodno pitanje – otakuda zlo. A ta sličnost je mnogo važnija od zajedničkog društvenog uređenja. Čim svako u piscu nađe autentičnu ličnu priču za sebe, taj pisac postaje savremenik zvao se on Koljada, Pinter, Viljams, Bekt, Šekspir ili Sofokle.«

O KAPOŠVARSKOM POZORIŠTU: »U vreme tvrdog komunizma ovaj teatar je bio važno mesto. Danas, nakon više od

decenije duge tranzicije, on je to i dalje...«

STA MU JE VAŽNO: Da u predstavama priča o društvenim i političkim događanjima dok još nisu postala svima očigledna. Tako je 1991. režirao *Kralja Ibla* u Kragujevcu kao predstavu o građanskom ratu. Dok je radio, mobilisani su mu dekorateri, bukvalno s probe, i odvođeni u Vukovar, dakle, ono što se događalo na sceni događalo se u životu, ali »onda to nikoga nije zanimalo jer nije obezbedivalo profit. 1991. je bilo važno da ispričamo priču o tome ko će da uzme profit, ko će da trguje s kime i kako, a ne sada. Bilo mi je važno da 95-96. s *Murin Murlo* ispričam priču o tranziciji, a ne sada kada je ona očigledna.«

STA SAVETUJE: »Ne treba praviti predstave po bilo kojoj vrsti partijske, ili ne znam koje druge vrste propagande ili marketinga. Jako je loše kada se prave predstave o onome što svi znamo ali hoćemo samo da vidimo kako to izgleda na sceni. Kome to treba?«

STA OČEKUJE: »Biće groteskno, još grotesknije i još strašnije. Ne znam tačno kako, ali sam siguran da će nam biti mnogo gore i to ne u smislu kolika će nam biti primanja. Mislim da će sve više rasti nasilje kao model ponašanja koji postaje društveno prihvatljiv. Čini mi se da će svet postati mesto na kome ćemo sve više biti izloženi surovošćima i okrutnostima i da će za luke navijati svaku ko drži do sebe.«

LET ORLA I ČUDESNI GALOP PASTUVA

8. Međunarodni festival pozorišta za decu u

Subotici

Dragoslav Todorović

Beše jesen, a u jesen se dešava puno toga. Vašari, sajmovi, svadbe, berbe i, naravno, festivali svake vrste. Između ostalih održan je i svima dobro znani lutkarski festival u Subotici. Iako slovi kao festival pozorišta za decu, u svom programu ima najviše lutkarskih ostvarenja sa svih strana sveta. Ove godine učestvovalo je 14 pozorišta iz 11 zemalja u zvanicnoj konkurenciji, a i prateći program behu impozantni: međunarodni simpozijum *Glumac i animacija*, 8 predstava iz 4 zemlje, koncerti, literarni programi i, kao i svake godine, izložba radova značajnog likovnog umetnika koji je opus posvetio pozorištu. Ove godine bila je to izložba mlade i plodotvorne kostimografske i kreatorki lutaka, Erike Janović, koja je diplomirala 1998. a da sada je imala 17 predstava u profesionalnim pozorištima i nekoliko nagrada.

Ovogodišnji Festival nije obilovalo tolikim brojem značajnih predstava kao prethodnih nekoliko godina od kada ga pratim. Možda bi bilo tačnije reći da je razlika u kvalitetu predstava bila ogromna. Na Festivalu su učestvovali i predstave koje se na ovim prostorima zovu *mala forma*, što je drugo ime za najordinarniju tezgu. To su predstave bez ikakvih ambicija koje publiku tretiraju kao blago retardiranu bića. Jedina predstava koja spada u male forme (u pravom smislu te reći) a bila je sjajna je *Crtani film lutkarskog pozorišta Vasilache* iz Botosania, Rumunija, a u režiji Valentina Dobreskua. Verovatno inspirisani italijanskim crtanim filmom *La Linea* i dajući jak autorski pečat, pozorišnici iz Rumunije su s malo neobojenog sunđera i tri para ruku, prikazali izuzetno duhovitu predstavu. Svaka čast!

Predstava zadržavajuće snage

Zašto neke od pozvanih predstava nismo videli, spada u domen dobro značajnih priča. Jer lakše je predstavu pozvati na festival, nego pozorištu nabaviti pare za put. Pa ipak, festival je uspeo ako prikaže nekoliko dobrih i značajnih

predstava. A takvih je bilo. Izdvajam četiri kao najznačajnija ostvarenja na ovom Festivalu. Prva je Šekspirov *Pericles lutkarskog pozorišta »Drvara«* iz Ljubljane. *Spiritus movens teatra* je Alenka Pirjevec (stanuje u Pirjevcovo ulici – kad pre dobi svoju ulicu?) koja je, ako ne računamo Šekspira, kompletan autor predstave. U kreaciji, a posebno izradi lutaka, Alenka spada u sam vrh svetskih marionetista. Ovoga puta je vrlo mudrim ali i hrabrim štrihom, svela dramu na minimum teksta, oslanjajući se manje na priču a više na događaj same drame. S nekoliko glavnih likova i uz pomoć svog kolege Jožeta Mraza, pokazala je marionetsku predstavu zadržavajuće snage. Čak ni peh s otkinutim koncem nije umanjio utisak. Nevolja je što takvih predstava nema više na repertoarima institucionalnih pozorišta. Zašto to nije normalna pojava? To je problem ne samo svih jugoslovenskih pozorišta lutaka već i skoro svih srodnih teatarskih kuća s prostora bivše Jugoslavije. Slobodne grupe su u tom smislu mnogo otvorenije, ali taj alibi nije koristilo Mladinsko gledalište iz Ljubljane da bi od pozorišta za decu napravilo jedno od najrelevantnijih teatara na već pomenu tim prostorima. A to su postigli upravo pristupom pozorišnom činu koji nije namenjen isključivo zigotima već publici koja od pozorišta ne očekuje Big Mc Theatre već pozorišni čin koji navodi na provetranje perja u glavi. Možda sam preterano ogorčen ali od ubičajene repertoarske politike mi je prosto muka. Liči mi na zadat život.

Druga predstava vredna pažnje je *Sećanje na Petrušku* na muziku Prokofijeva u izvedenju Državnog lutkarskog pozorišta iz Vidina, Bugarska, u režiji Jane Cankove koja je i pisac scenarija. Oni su pobrali i najviše nagrada: Grand prix festivala, nagradu za režiju, Silva Bačvarova i Vasil Rokomanov su nagrađeni za kreaciju lutaka i scenografiju, a glumačke nagrade su dobili Pavlina Trifonova, Krasimir Kolev i Oleg Elićov. Predstava je u pravom smislu reči

lutkarski spektakl i to više za odrasle ali, posloš je to jedini naš međunarodni lutkarski festival, normalno je da se i takve predstave prikazuju. Cankova vešto vodi radnju uz pomoć maski i različitih vrsta lutaka stilski vrlo ujednačenih. Poseban kvalitet predstave je igra glumaca. Ti ljudi vode lutke i igraju s maskama postižući potpuno glumačko jedinstvo bez obzira na pojavnost likova na sceni. Predstava je – doživljaj!

Čekajući sledeću godinu

Smatram da je najbolja predstava festivala *Ženidba Kendžabaja* Buda Ferenca Lutkarskog pozorišta »Vojtina« iz Debrecina, Mađarska, u režiji maestralnog Rumi Lasla. Žiri ima nepresušnu maštu kada treba izmislit nazine nagrada, pa je ova predstava dobila priznanje koje se zove Specijalna nagrada za razvoj tradicije rituala u narodnim pričama. Pamtite i širite dalje! Predstava je nastala na osnovu uzbekistske narodne priče. U skoro beloj kutiji, i u stilizovanim uzbekistskim nošnjama iste boje, glumci su potpuno oslobođeno vodili lutke i baratali elementima scenografije i instrumentima. Lutke su bile zadržavajuće jednostavnosti i lepote. Ipak, najimpresivnije dve lutke su veliki orao i još veći konj, koji je vodio glumac koji vodi i glavni lik – Kendžabaja. Ta divna dela lutkarske umetnosti su od tankog bambusa, a jahao ih je ponosni vitez Kendžabaj. Galop po stepi Kendžabajevog pastuva i orlov let, događaj su za pamćenje.

Još jedna predstava istog reditelja je vredna pažnje – *Dvorska luda kralja Maćaša* Sabo Paloš Atile, i izvedenju mađarskog ansambla Dečijeg pozorišta iz Subotice. Atila, mlađi glumac subo-

tičkog pozorišta, vrlo je duhovito dramatizovao tri narodne priče o kralju Maćašu (mađarska verzija Halun al Rašida koji je voleo da maskiran zalazi među narod). Lutke su pojednostavljene, a u jednom času će i bista kralja Maćaša biti veoma uspešno animirana. Posebnu draž predstavi daje jednostavna scenografija sastavljena iz nekoliko elemenata čije kombinacije su nebrojene. Mogu samo reći da sam na sceni ne jednom prepoznavao Budim, ili mi se samo čini? Kreator lutaka, scenografije i kostima je sjajna mlađa dama s početka teksta, gđica Janović. Da bez glumaca nema pozorišta potvrdio je i ansambli predstave, a

posebno tumač glavne uloge Dvorske lude – Sloboda Tibor, dobitnik nagrade za glumu.

Ovu lutkarsku feštu je smislio Slobodan Marković, direktor Festivala. Uporno i dosledno je tokom svih ovih godina gradio i uzdržao Festival koji je danas na izuzetno respektabilnom nivou. Siguran sam da će tim putem i nastaviti. A i dosta, brate, većih jadikovki o besparici koje, srećom, od gospodina Markovića nisam čuo. Gospoda Agošton Pribila Valerija, direktor Dečijeg pozorišta iz Subotice, je dama koja je zaslужila posebnu zahvalnost svih učesnika festivala. Kao član organizacionog tima, starala se da sve besprekorno klapa. Lepo je imati nekog tako prilježnog, smirenog i pametnog kad se nešto ozbiljno radi.

Tako beše ove godine, a sledeću jedva čekam!



8. MEĐUNARODNI NEIZMETKÖZI INTERNATIONAL

FESTIVAL OF CHILDRENS' THEATERS

SUBOTICA, 23 - 28. SEPTEMBER 2001.

MI SMO NAJBOLJI!

Razgovor sa Žorom Ivanovim, rediteljem iz Bugarske, menadžerom Državnog lutkarskog pozorišta čija je predstava *Sećanje o Petruški* na nedavno održanom subotičkom festivalu dobila najviše priznanja

Stevanka Češljarov

Koliko je vaše pozorište i kako se finansiraju teatri u Bugarskoj?

Naše pozorište ima 10 glumaca, reditelje, scenografe, menadžere. U Bugarskoj postoji oko 28 lutkarskih pozorišta, ali su samo pet državnih pa njih država i finansira. Ostala su opštinska, privatna i moraju da se snađaju u pogledu nabavke novca.

Vaša Akademija je svetski poznata škola, da li to znači da su u Bugarskoj svi glumci – lutkari školovani?

Svakako. Na Akademiji za film i pozorište već 40 godina postoji katedra za lutkarstvo i to za glumu, režiju, animaciju, scenografiju, kostim, pa i za kritiku. Zanimljivo je da na Akademiji sada ima i studenata iz Jugoslavije.

Vaša predstava *Sećanje o Petruški*, u režiji Jane Cankove osvojila je Subo-

tičane, i velike i male, premda je najavljenja kao predstava za odrasle?

Ona uistinu jeste pravljena za odrasle, ali je vrlo dobro razumeju i deca. Prošle godine smo dobili Glavnu nagradu Udruženja umetnosti Bugarske, a sledeće godine odlazimo u Brisel na Evropske dane kulture – Nacionalni teatar iz Sofije i mi iz Vidina. Petruška je nacionalni heroj Rusije i mi smo njegov konflikt oko žene-balerine prikazali uz filozofsku misao i muziku Stravinskog, znači – za odrasle, ali i decu koja danas komuniciraju s internatom i kompjuterom. Želeli smo da, koristeći više vrsti lutaka i pozorišnih tehniku, najmladima približimo priču, ali i dobru muziku.

Sitničari primećuju da se u vašoj predstavi mešaju žanrovi?

Mešanje žanrova je dozvoljeno, samo mora da bude opravданo i da stigne do gledalaca. No, u Petruški nismo pomešali samo žanrove već i lutke, pa tako u predstavi koristimo ginjole, marionete, mehaničke lutke, elemente pantomime i plesa.

Kada su Bugari stigli u Suboticu i kada smo se pozdravili, Žoro je spontano rekao: »Mi smo najbolji!« Bio je to očigledno izraz izuzetne samouverenosti, ali ne bez razloga. A dok gosti iz Bugarske nisu odigrali svoju predstavu, uloga favorita pripadala je ruskoj predstavi *Kolobok* koja se toliko dopala publici da su je Rusi odigrali čak tri puta. Sa Žorom Ivanovim smo se rastali uz »Dovidenja«, jer će on u januaru sledeće godine ponovo režirati u Zrenjaninu.

UPRAVNI ODBOR SINDIKATA DRAMSKIH UMETNIKA POZIVA ČLANOVE NA PETU REDOVNU SKUPŠTINU SINDIKATA DRAMSKIH UMETNIKA

SREDA, 28.NOVEMBAR 2001.

U 14:00 SATI

POZORIŠTE ATELJE 212

Dnevni red i materijal za Skupštinu biće članovima Sindikata dostavljeni poštom

Čarolije srpskog upravljanja (8)

KAKO NADUVATI VOJVOTKINJU

Teško, i uz opasnost zdravstvenih problema... pogotovu ako u Sestrama po metli ima još 59 različitih efekata, ali i pozorišta, nadam se

Maša Jeremić

Na prvim sastancima s Kokanom Mladenovićem oko Sestara Terija Pračeta sve je izgledalo lako i moguće. Adaptacija je bila brzo i sa zadovoljstvom završena, sve ideje o podeli sklopile su se. Grad je blagajnac dao novce, našao se – zahvaljujući producentu Suzani Radović i našoj novoj direktorki marketinga Ljiljanji Šović – i veliki broj pokrovitelja za čudesna koja smo zamisili, na vreme su bile predate skice i za kostim (Dragica Pavlović) i za scenografiju (Aleksandar Veljanović). Atmosfera na probama, na početku je bila dobra, puna elana i entuzijazma. Pošto sam već provalila čaroliju pozorišta, bilo mi je odmah jasno-nešto ne valja!

Za čudesni Pračetov Disksvet bilo je neophodno stvoriti posebnu magiju, upravo onu koju se veštice – glavne junakinje, najviše pribavljaju. Kad god bi mi Nikola Protulipac, Miša Samolov i Marko Živić, na rollerima, na putu ka sceni, promakli kraj kancelarije, samo bih se krstila i molila u sebi da kao u pozorišnoj uzrečici neko ne slomije nogu. Kad god bi Tomislav Magi pokazao neki efekat pribavljala sam se požara. Uprkos svemu, sve je i dalje išlo glatko. Ne valja.

I naravno, kao da su prave veštice bacile čini, poslednjih dana pred premjeru počeo je haos. Ispostavilo se da video bim, koji smo na korišćenje pokroviteljs-

ki dobili od Šarpa, ne može po prvobitnom dogovoru da bude korišćen sve vreme (jer kreće sezona sajmova, na kojima se održavaju video-bim prezentacije), da rolleri koje smo dobili moraju da budu doterani novim profi točkicima, a nismo nigde mogli da nađemo odgovarajuću veličinu za Protulipca, da Oluja (Marijana Vićentijević) ne može da duva sama – iz kostima, jer je to opasno po život, da nikako ne uspevamo da smislimo patent za »naduvavanje« furiozne Vojvotkinje (Dušica Sinobad), da, što je najbitnije, teško sastavljamo kompletну probu, jer su i »kućni« i gostujući glumci imali mnogo zauzeća po drugim pozorištima... Počelo je, rekoh sebi.

Nastavak...

Pa se i nastavilo – pomenuta Oluja je uganula prste na nozi 5 dana pred premjeru, u isto vreme crkao je inspičentski sto, te se umesto glasa Andelka Kneževića, čulo isključivo bučno krčanje idealno za dodatnu glavobolju, Dimitriju Iliću (zli Vojvoda) pukao je glas, scenografija je mahom svedena na petinu zamišljenog, jer su promene bile neizvodljive, kostimi su bili vraćani po putu jer su otežavali komplikovan scenski pokret (koreograf Bojana Mladenović),

plejer je obrisao deo trake s duhom Verensem (Vojin Ćetković) pa smo jedva to izmontirali ponovo (na svu sreću montažerka Goca iz Dečje televizije, koja nam je sve to pokroviteljski odradila, nije materijal izbrisala iz kompjutera), Vesni Milin je pozlilo, novci koje smo skupili nisu pokrivali sve veće i manje-više nove zahteve... A patent za Vojvotkinjino naduvavanje 4 dana pred premjeru nismo imali.

Sva ova zbrka promicala je pored, kroz i iz kancelarije u kojoj sedim. Kokan je uletao besan jer nema ljude za probu, glumci su upadali rasplakani, računovodstvo je tulilo, Bane – nabavljač i vozač – nije imao šta da vozi (pošto su i kola izdahnula) pa je bilo teško i da nabavlja, stigla je u poslednji čas nova svetlosna oprema, no u paketima su bili reflektori bez sijalica, a iz zvučnika povezanog s inspičentskim stolom stizalo je uporno krčanje. Iz kutije za prvu pomoć koja stoji kod ljudi iz obezbeđenja, nestajli su svetlosnom brzinom bensedini i ranisani. O flasterima da i ne govorim, a ni o Bojanu Lazarovu koji se, u ulozi vižljaste Lude, zakucao u staklo hidranata, niti o haljini Vojvotkinje koja se ni dalje nije naduvavala.

Poslednji čin pred premjeru povezao je problem skladištenja neophodnog suvog leda (prva tura nam se »otopila«) i Kokanovu striktnu odluku da ako se Vojvotkinja ne bude naduvavala, on neće pustiti predstavu. Suvi led našao je mesto kraj piva u frižideru kod Šoneta, u internom bifeu. Ranko Maskarel, stalni scenograf Malog pozorišta i genije za čuda, smislio je kako da rešimo naduvavanje (haljina od plastičnih kesa na koju su ugrađeni mehanizmi iz mini usisivača za mrvice od hleba). Grand finale nastupilo je dan pred premjeru kada je Kokan iz tehničkih razloga odlučio da »prerežira« predstavu – prespoji neke scene, druge izbací. Frke koja je tada nastala ne želim da se setim. Svima je bila potrebna lekarska pomoć – zbog živaca, propalog glasa, iscrpljenosti... Dospela sam blizu predstavnog stanja. Još kad su se pred jednu od generalnih proba glumci jurili po hodnicima s novinarima i kamerama raznih televizija, a Kokan u sali, vidno nespokojan, pokušavao da uradi svetlo, upotpuniло je sliku totalnog meteža za koji je, čini se,

Malo pozorište bilo nespremno i – zaista malo.

»Neviđena predstava«

No, sve se na kraju skocalo uprkos činjenici da su probe svake noći trajale do 4 izjutra. Sestre su premijerno izašle na dan kada je i bilo planirano – 23. oktobra. Tako je i obeležen rođendan Malog pozorišta, osnovanog 1948. Uz već ustanovljene nagrade (»Božidar Valtrović« za umetnički rad – glumcu Zoranu Miljkoviću, i Miodragu i Danijeli Veselinović iz Metropoliza za grafički dizajn i imidž Pozorišta, »Milena Načić« za kreativnost i režiju lutkarske predstave – Tatjani Stanković), ove godine smo uveli i nagradu »Marija Kulundžić« u znak sećanja na umetnicu koja je za Malo pozorište, značila isto što i Mira Trailović za Atelje (nagrada se dodeljuje za organizatorsko-menažerske sposobnosti, dobio je Zoran Lazić, organizator inspičent).

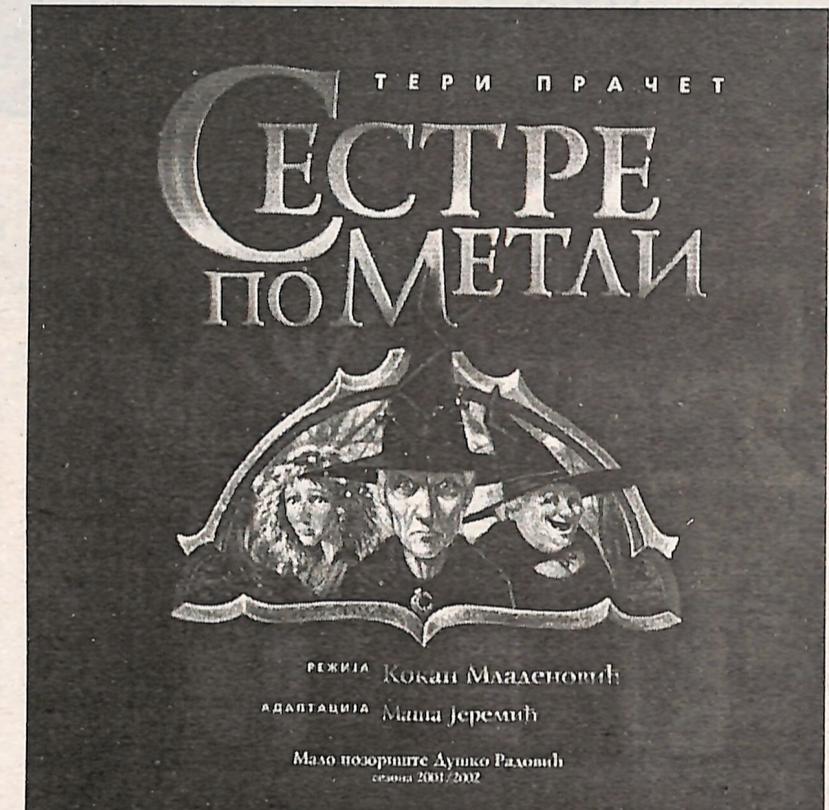
Na našu opštu radost – sala Pozorišta bila je tesna da primi sve zainteresovane za ovaj projekat, mnogi su

ostali bez ulaznica pošto iz bezbednosnih razloga (predstava s pratećim efektima se dešava po čitavoj sali) svi moraju da sede, a sala je skraćena te ima svega 200 upotrebljivih mesta s kojih je vidljivost predstave dobra. Izvinjavam se zato mnogim prijateljima Malog pozorišta koji predstavu nisu mogli da vide, onima koji zbog opšte zbrke nisu bili valjano uvršteni u protokol, ostalima koji su dobili »nezgodna mesta...« (Bilo je, verovatno, zabavno gledati upravnici kako poput oluje trčka između zvanica i kamči kartu viska.)

Ne znam kako će kritika tumaćiti Sestre po metli, no pouzdano znam da je ovakav projekat bio veliki izazov za sve ljude iz »Radovića« i nadam se uvod u sve zahtevnije i kvalitetnije poduhvate.

P.S.

Moram zaista da se zahvalim tehnicima koja je uprkos danonoćnom radu uspela da doprinese da sve funkcioniše maksimalno precizno, što je za predstavu od velike važnosti. Uzgred, autori i tehnička realizacija broje više od 50 ljudi! Ima preko 80 svetlosnih štimunga, 60-ak tonskih i muzičkih efekata, i preko 50 pirotehničkih. U šali kažemo da su Sestre neviđena predstava – od dima, vatrometa...



Memoari jednog dramskog teksta (8)

SRPSKI IJON

Petar Grujić

Po odlasku iz Pozorišnog stacionara pobuze me osećaj istovremenog olakšanja i ushićenosti što sam se napokon spasao sigurne propasti i što, zajedno s mojim Piscem i rediteljem Petim Primerkom, hrimo u naručje Profesoru mog Pisca, nadajući se prijemu koji svaki učenik očekuje od svog najvoljenijeg učitelja i, u neku ruku, duhovnog roditelja.

Susret s tim Profesorom, međutim, bio je jedan od mojih najinteresantnijih susreta u plovidi kroz Bermudski trougao beogradskih pozorišta, i nešto što me je duboko, do poslednjeg slova i znaka interpunkcije moje dramske suštine rastužilo, potreslo, probudilo, i navelo da prvi put duboko, zaista duboko promislim o prirodi čudnog i savršeno nenormalnog pozorišnog okruženja u kojem sam se rodio.

Čudna bolest

Upravo zato, neka mi bude opršteno što će ovo pozorište kojim je dotični Profesor suvereno rukovodio tih godina, nazvati (iako se ono, naravno, nazivalo

sasvim drugačije) – Senilo teatar. Ma koliko inače nepouzdani istorijski izvori tvrdili da je čuveni Sofokle, očigledno trezne glave, svoju poslednju tragediju napisao prevativši devedesetu, posle ove posete sam se definitivno uverio u nesolidnost današnjih pozorišnih umetnika, zbog kojih su oni, već posle prevalejene tridesete godine života neminovno potpadali pod kobni uticaj svojevrsnog senila koje je, nužno i nezadrživo, ras-takalo moć njihovog suvislog rasudivanja i opražnja, izvlačeći pri tom iz njih energiju od koje bi slavni Šekspir mogao da napiše barem polovinu svojih ne-propadljivih komada.

Da priroda ove zaraze, međutim, nije bila samo sticaj aktuelnih društveno-psiholoških prilika, podsetio me i jedan stari spis (koji i do dan-danas tavori u sećanju mog raspamećenog Pisca, pokušen tu s neke od brojnih godina njegovih uzaludnih školovanja po beogradskim fakultetima), naslovlen kao »Ijon«, po imenu nekakvog pesnika koji se, samo zato što je znao da izvanredno recituje Homerove stihove, hvalio posedovanjem moći da se, kao svojevrsni medijum, razume i prosuduje o najrazličitijim ljudskim specijalnostima i vestinama. Sve

dok jednog dana nije nabasao na pre-mudrog i nenadmašnog Sokrata koji ga je uverio u suprotno. To jest, da tu moć on, najblaže rečeno, ne poseduje.

To je i razlog zašto će dotičnog Profesora u daljem toku izlaganja oslovititi kao Srpski Ijon, iako je ovaj naziv tih godina mogao da mirne duše dobije i čitav niz drugih, naročito mladih pozorišnih umetnika (nekoliko režija ili glumačkih uloga, i oni su već javno nastupali pod uticajem ove senilne bolesti, a koja bi najbolje mogla da se naslovi sloganom: »Samo me pustite pet minuta da kažem šta znam, i svi belosveti, a naročito državni problemi biće istoga časa rešeni i kao rukom odnešeni!«).

Štavise, predstojeći susret bio je primer otpora, doduše uzaludnog ali ipak grčevitog, da se ovoj bolesti ne podlegne, pa zato unapred i ponizno molim da mi se oproste sve aluzije i nenamerne sličnosti koje mogu biti shvaćene kao uvrede.

U svilenom odelu

A evo i kako je ova poseta započela. Spolja posmatrano, zgrada Senilo teatra

bila je povučenog, neupadljivog izgleda, nedaleko od najužeg centra grada. Bilo je u njoj nečega čak intimnog i familijskog, a dobar predosećaj potkreplio je i susret s ljubaznom sekretaricom koja je odmah po našem dolasku prepoznala mog Pisca:

»O, dobrodošao! O tebi se, kao što znaš, tvoj profesor uvek izražavao samo sa pohvalama. On je trenutno na službenom putu, ali se ti ništa ne brini – baš za ovu sezonu, eto, naprsto smo gladni i žedni novih komada, pa zato budi, siguran da će tvoj tekst u razumnom roku biti pročitan.«

Osokoljeni ovim rečima i uvereni da su najzad nabasali na pozorište za kojim su toliko dugo tragali, moj Pisac i Peti Primerak me mirne duše ostavise na stolu kod sekretarice u običnoj kartonskoj fascikli bele boje, uz obećanje da će se naredne nedelje javiti telefonom i raspisati se o mojoj sudsbi.

Ali, čim oni okrenuše leđa i napustiše pozorište, vrata pored stola na kojem sam ležao se otvorile i tamo se pojavio, glavom i bradom, u svilrenom sivom odelu, u beloj košulji i s labavo svezenom kravatom – Srpski Ijon... (Nastavice se)

»Ludus« razgovara sa Borkom Pavićević

SLOBODA SEĆANJA

razgovarala Branka Krilović

Bordel ratnika je predstava o razaranju ipak nekada postojalog jugoslovenskog identiteta, i to kulturnom razaranju toga identiteta, bilo da se radi o vrhunskom akademskom nacionalističkom proizvodu i projektu, bilo da se radi o turbofolku, dakle, o dva vida iste strasne i legalne kič stvari. Istočeno, radi se o ne-prekidnoj reciklaži istorije, tako svojstvenoj našim i naučnim i populističkim krugovima, reciklaži koja uvek proizvodi nove konflikte i nesreće, kaže Borka Pavićević, dramaturg i direktor Centra za kulturnu dekontaminaciju

Upravo je u dvorište Centra za kulturnu dekontaminaciju, iz »Muzeja 25. maj« stigao dekor *Bordela ratnika*. *Bordel* ide na zimovanje.

Kako je uopšte izgledao »upad« u muzejski prostor, i da li ste tamo zatekli nešto od eksponata?

Nema eksponata, ima samo »praznog prostora« i mita. Postoji topomin – muzej, tako mnogozačan. Naši su muzeji veoma često razneseni, baš kao što su i sećanja, a to se sve događa u periodu režima i u vreme dominacije ideološke i kulturne orientacije koja je toliko uzvikivala istoriju i koja se baš toliko drala u ime povesti. Koliko su je više pominjali, koliko su muzeji bili više devastirani – moralno i materijalno, kao uostalom i druge institucije ovoga društva. Nije bilo teško, sred opštег nacionalizma koji se često iskazivao kao antikomunizam, uništiti i »Muzej 25. maj«, to je prosto bilo preporučljivo. Pa, postojao je početkom ovog rata, 90-ih, i predlog da se upotrebljavaju glogovi kolci. Posle su se ti kolci, kao i razne druge sprave za uništavanje »tude neprijateljske žive sile«, upotrebljavali diljem »nekadašnje Jugoslavije«, i to uvek »pravedno« s naše strane, »oslobodilo se«, i »humano preseljavalo«, pa je tokom tog procesa, u skorajšnja vremena, »osloboden« i »Muzej«. Od samog sebe. Kažu kako je tu bilo 1.200 eksponata. Danas na ulazu u Muzej stoji brod, a drugih brodova nema. Tu je i jedna Lubardina slika. Valjda bi trebalo napraviti kulturni koncept – da ne kažem projekt – sve od samih maketa nestalih i odnetih eksponata iz svih muzeja, uključujući i one iz Slavonije i Vukovara, pa reči: vratite to nazad; ili: objekti, vratite se nazad, ako već toliki životi ne mogu da se vrati.

Vi ste, naravno, kao mlađi već bili u tom prostoru?

Jesam, i nisam od onih koji će reći kako tu nikada nisu bili. Bilo je mnogo ljudi, što je moguće ustanoviti kroz obaveštenja ili prodaju karata, a koji se danas diče kako nikada nisu ušli u »Muzej 25. maj«, što je, bez sumnje, za mnoge tačno, ali se i poneko time diči. To mu dove kao neku vrstu pravilnog političkog stava. Išla sam u Desetu beogradsku gimnaziju, koja je bila u blizini, i naša generacija je i odlazila, a i bila vodena u »25. maj«, baš kao što smo išli u BIGZ na »Mostaru«. A tada je Mostar postojao. Moram priznati da mi se i sada u sećanju čini lep, i zbog drvoresa. Tamo smo gledali kako se štampani knjige i ostalo, a organizovane su i igranke, zajedničke – gimnazijalaca i radnika. U sali Desete beogradske gimnazije, koja tada nije toliko smrdela, bez obzira na to što mnoga gimnazijalca nije bila spremna da pleše s radnikom.

Sve naše »priredbe«

Svi smo tada bili uzorni Titovi pioniri. Da li je to bio slučaj i s Vama?

Nisam bila »uzorna« jer nisam volela da neko stavlja nešto na mene ili u mene. Tada, a zapravo dok ste još bili, ili

barem kada ste veoma mlađi, i formira se osećanje pobune protiv poretku pa, isto tako, i protiv tumačenja sveta onako kako to ideologija nalaže. Najpre tada, a ako ne tada onda za mnoge – nikada. Naravno da se moja generacija, koja je počela da čita i druge a ne samo marksističke filozofe, u smislu njihove vulgarne interpretacije, pobunila. A ta pobuna je počela zastupanjem ontološke estetike, ili bacanjem u filozofiju egzistencije, tačnije rečeno, bilo je to snažno suprostavljanje kolektivizmu svake vrste. Sećam se i svojih nesrećnih protesta tokom radne akcije kada sam s nekim 15 godina otišla na Jadransku magistralu. Sećam se pobuna u svakom smislu i teškog doživljavanja osude sredine za ono što se nije smatralo podobnjim – ni mislono ni emocionalno.

Vi lično, uredno, svaki put, s gledaocima predete celu predstavu *Bordel*

kažem, i kada je reč o onima koji su predmet *Bordela*, ili njegovi junaci, i oni će i dan-danas reći »dogadaji koji su se dogodili«, bilo da su, kao javne ličnosti (a često i tajne) doprinisili »rđavoj beskonačnosti«, osim ako ne misle da reči nemaju nikakve veze s istorijskim tokovima. Ali onda ne znam zašto su ih izgovarali ili pisali.

I Ana Miljanic je mlada...

Osim toga što je izrazit reditelj, ako ima nešto pored toga, ili ako pak sve nije i režija, Ana Miljanic je imala ogromno iskustvo svoje porodice i svoje lično u trenutku rada mnogih na dezintegraciji i uništavanju Jugoslavije. Ona je to umela da vidi, ali i da u tim časovima primeti i one koji su činili nešto protiv toga. Ana je živila u samom središtu jugoslovenskog antiratnog pokreta; ona je tako odlučila. Za tada veoma mlađog čoveka, i u časovima u kojima je tako bila omiljena fraza »dok topovi govore, muze čute«, ili »ja samo radim svoj posao«, ili »ja samo hoću da glumim«, Ana je uzela drugi pravac, čija se iskustvo vidi i u njenim ranijim predstavama i režiji mnogih, kako bi pokojni Miladin Životić rekao – »priredbi«. A to su bila mnoga zbivanja

Kako ljudi reaguju na predstavu?
Pitanja su zapravo: kako sada sve ljudi reaguju, ko se i kako seća svoje mladosti, ko je tek sada mlađ, i šta mu se sve zbiva, i šta on vidi, i koliko mu je omogućeno da vidi... Kažimo ovako: *Bordel* je predstava o razaranju ipak nekada postojalog jugoslovenskog identiteta, i to kulturnom razaranju toga identiteta, bilo da se radi o vrhunskom akademskom nacionalističkom proizvodu i projektu, bilo da se radi o turbofolku, dakle, o dva vida iste strasne i legalne kič stvari. Istovremeno, radi se o neprekidnoj reciklaži istorije, tako svojstvenoj našim i naučnim i populističkim krugovima, reciklaži koja uvek proizvodi nove konflikte i nesreće. To je predstava o mnogo čemu što je bitno, ali i o našem junaku, muškom, koji je ubica i zaštitnik – istovremeno, junaku svih naših ratova – bilo da se radi o Starini Novaku ili Marku Gašiću. I, konačno, u pojedinim scenama se može nazreti da će naš nacionalitet, naše »osvojeno«, polako (a sada sve brže) postajati osnova duboke provincije, pa ako hoćete, i kolonije. Hvala borbi za nacionalni integritet i suverenitet.

Može li pozorište da tu nešto promeni?

Dakle, i Žene u crnom, i mnogi od nas, i Ana, radili smo i radimo da tako ne bude. Želimo da utičemo na publiku, da



(Foto: Đ. Tomić)

ratnika. Tu se sretnete s jugoslovenskom mlađašću, ženama u crnom... Za aktuelnu mlađu generaciju to možda jeste parodija, satira... a u nekim starijim gledaocima još su sačuvana istinska osećanja i zadovoljstvo onim vremenom?

Mislim da je prva dužnost direktora jedne institucije, a posebno kulturne institucije, da bude na mestu radnje, to jest na predstavi, predavanju, izložbi... I ne samo da bude s onima koji predstavu ostvaruju i igraju, već i s publikom. Mnogo toga u *Bordelu* je proisteklo iz susreta, ili konfrontacije, ili posmatranja, a pre svega iz učestvovanja reditelja Ane Miljanic u celokupnom antiratnom pokertu u ovom zemlji, od samog njegovog početka. Neću sada upotrebiti ovagnu frazu »u dogadjajima koji su se dogodili«, jer je prosto neshvatljivo da naša strahotna, najsvetija prošlost za mnoge njene (čak i) učesnike predstavlja »dogadjaja koja su se dogodila«. I odmah da vam

u Centru za kulturnu dekontaminaciju, ali i situacije i mesta gde je pozorište osvetljavalo stvarnost. U najzanimljivije i najljudstvije trenutake u Centru ubrajamo promocije knjiga edicije *Dvadeset vek* koje izdaje Ivan Čolović. Etnolog i pisac, Čolović je za Centru neko ko palarelno s njim ide, ili mu predhodi, iz njega ishodi, kao uostalom svi mi pojedinačno i zajedno. Čolović je ispisao tokom ovoga rata mnogo toga što je Mihiz formulisan kao »voleo bih da sam i to napisao«, i bilo je logično da Ivanov *Bordel ratnika* bude naš posao. Pre svega Anin. Naravno da je tu i Krleža, a ko bi drugi; naravno da je tu i Radomir Konstantinović, a ko drugi; te Ugresić, Olja Milosavljević i mnogi autori iz našeg ciklusa *Moderna* koji bih vam sada rado predstavila. Ali to je posao za sebe, a i *Bordel Ratnika* je predstava tog ciklusa.

Muke po sećanju

im sve to pokažemo, i to na jednom mestu, da im omogućimo da sve to sagledaju, sva ta čuda, bez obzira na to da li su bili na ovoj ili onoj strani, da li se sećaju ili ne. Sećanje je još jedna od bitnih komponenata predstave *Bordel*, i zato je ona u Muzeju. Muzeji se, i inače kod nas, u svim vremenima (ako to samo spoljašnje prilike dozvole) »šetaju«, prazne i pune, baš kao što i nazine ulice neprestano menjamo, pa se zato ne zna ko u stvari gde ide. A mnogi i stanu. Eto, pitanje identiteta, i kontinuiteta veoma često postavlja onima koji su tako rado nazivani »izdajnicima«; no ta kulturno-loška analiza, ili analiza kulturnog doprinosa našim ratnim i posleratnim istorijama, tek je na početku i predstavlja poseban napor za one koji su kompletnog fenomena bili svesni i ranije. Jesu vojske, jesu milicije, jesu paravojske – za koje lepo vidimo da su nepostojeci, već subordinirane – ali jesu i oni koji tvrde da nisu. I sada će rado izjaviti da je kultura

prva tačka budućih spojeva, prethodnica, nosilac »obnove«, ili još bolje, reconcilijske – da upotrebim jednu od utilitarnih reči.

Na predstavu dolaze ljudi različitih generacija, pa i, još uvek, drastično različite ideološke ostrašćenosti. Jedna od njenih vrednosti je i to što dopušta pravo najrazličitijim emocijama?

Na predstavu dolaze mnoge genarci – tačno; dolaze mnogi i zato što su čuli da se tu radi o nečemu što je za njih bilo i jeste važno. Ima ljudi koji plaču na pesmu *Konjuk planinom*, a ima nas i mnogo koji čemo uvek plakati nad tom pesmom. I ne samo plakati, već se možda za nju i boriti. Dok će, čini mi se, rečko ko moći da stane iza pesama kakve su turbo folk – nasilne i pijane, užasne i kičaste, a koje su pevane tokom pohoda na drugo selo, ili su »pod njima« izvlačeni zatvoreni koji pripadaju »drugima« da bi se onda neko malo njima zabavlja. Znaju to i mlađi i stariji, samo neko to mora da kaže. I to više puta. A publika hoće da vidi i čuje: i šta je bilo, i kako je bilo, i zašto je bilo, i šta će, s obzirom na to što je bilo, tek biti. Stariji dolaze da vide šta će biti zapamćeno i kako se pamti, a mlađi da vide kako će se u pamćenje upisivati. Ljudi dolaze u Muzej da vide kako sve to odatile izgleda.

Putujuće ideje

Da li je bilo ekstremnih reakcija na predstavu?

Više ne znam šta je ovde ekstremno. Istovremeno, bilo bi dobro da rasprave budu ekstremne, umesto što se toliko mulja. I to veoma često pod devizom – »transparentno«. Reakcije su, naravno, ozbiljne kada se postavlja uvek delikatno pitanje odgovornosti, danas, u političkom smislu, naravno odlučujuće. Naime, čitava rasprava, koja se postavlja i u kontekstu 5. oktobra, jeste pitanje ko je pobednik i kome pripada pravo i istorija. Dakle, šta je kontinuitet, a šta diskontinuitet. Između komunizma i nacionalizma. Naravno, da stvar nije nimalo jednostavna. Ali, evo da kažem, za ovaj trenutak, ovako: neki bi hteli da objasne i opravdaju Srebrenicu postojanjem Golog otoka. To se u Hrvatskoj zove »ti meni Jasenovac, a ja tebi Blajburg«. Istovremeno, u mnogim tekstovima, autori – ako se to tako može reći – radije govore o tome da je *Bordel* kritika Titovog perioda, ali ne bi baš da pomenu i glavne intelektualne aktere Miloševićevog perioda. A to znači da su »elite« još uvek u koncen-zusu, kao što su to i bile povodom nacinalnog pitanja ili pitanja odgovornosti.

Predstava se odvija u Miloševićevom komšiluku, a tu su i Karići?

Teško da se zbog velikih zidova, od kojih se menjaju mikroklima, može govoriti o komšiluku. Možda se može govoriti o mestu radnje – između Titovog groba i zatvora. Imate stepenice i zid. I vojnike koji čuvaju Muzej. Ili epohu, ili zidove. Ili nešto što su im rekli da čuvaju. Ili nešto što samo oni znaju da čuvaju, ili čuvaju nešto što treba čuvati, a što bi i publika čuvala. Podizanje zidova srazmerno je pravljenju što više granica i što više »čistih« teritorija. A ulica kojom je odveden Milošević zove se Konavljanska. Dok su Karići toga dana, kao oni koji iznose na venčanje jelo s dače, ispod svog podzida izneli stolove i stolice, napravili jednu onako »leđero« situaciju, kao dokaz da nemaju čega da se plase.

Centar je prilično aktivan na međunarodnom planu – šta vas čeka?

Za Centar je to što se zove međunarodni plan normalna stvar, hocu reći. Centar se kreće, a i u njega dolaze oni koji se kreću, Centar ide, kao što u njega dolaze. Centar se formirao i radi tako što



(Foto: Đ. Tomic)

je putovanje sastavni deo njegove ideje o samom sebi i o svetu, republikama, državama, granicama. Evo, upravo je završena izložba *Dosije Srbija* koja je prvo bila u Berlinu, u Akademiji umetnosti, pa u Beču, u Akademiji, pa je onda došla u Beograd, baš zato što je to dosije o onima koji su i ranije u svojim delima i u stvarnosti želeli da putuju, te su bili kritični prema svakoj ksenofobiji, zatvorenosti, ratu, kao krajnjim instanci nerazumevanja drugog, pa su zato i napravili kritičku kulturu za vreme režima koji je afirmisao samo sebe. Otuda ta dela, te ideje, i taj stav – putuju, stalno su u pokretu.

Mnogi se već domaće osećaju u vašem dvorištu. Ko sve čini vaš multi-program?

Naše dvorište je dvorište onih koji grad, ili zemlju doživljavaju kao nešto svoje. Nažalost, u tome ima mnogo onih koji bi da ih spreče, koji bi da viknu, što su tako rado i činili govoreći »nije ovo i tvoje već samo moje«. Zato su ljudi do te mere destruktivni prema okolini, zato je izgubljen osećaj javnog interesa – što je, naravno, i pitanje vlasti, kao državne, kao izraza čitave zajednice. Naše je dvorište i neka vrsta trga na kome se govoriti, ako se ima šta reći, i to se govoriti s odgovornošću. Mnogo ljudi čini ovo dvorište, kao što dvorište čini njih; dok ta srazmera postoji postojeće i dvorište CzKD kao kulturni i stvaralački topomin. Jeste, naše dvorište je lepo pre svega zato što je dvorište, i zato što u njemu raste i sve ono karakteristično za različita dvorišta u različitim krajevima koja su sada skupljana na jednom mestu, u jednom. Puno sveta se ovde sretnе. Hajde da kazem jednu parafrazu: »Dvorište Centra je svet«.

U toku je jedan od najvećih projekata Centra – *Moderna*?

Moderna je projekat od 40 predavanja, od kojih su neka igrana, niza izložbi, te predstava kao što su *Smert Uroša Petaga* Stefana Stefanovića, u adaptaciji i režiji Mire Erceg, *Bordela ratnika* Ivana Čolovića i drugih, u adaptaciji i režiji Ane Miljanović. Obe predstave su bile na festivalu proisteklom iz moderne i afirmatoru *Moderne* – Bitfu, dok je u Centru trajala i izložba *Jugozvezde* Mrđana Bajića. Dakle, opet Muzej i ponovo moderna. Na početak *Moderne* je manifestno i opasno stala sjajna predstava *Smert Uroša Petaga* koja jeste vertikalna baš onoliko koliko se igra po zidovima, u vertikali. I nije toliko važno što je zovu u Firencu, kao što je važno to što ona raspravlja odnos moderne demokratske Evrope i srednjevekovne Srbije u tim vremenima... I u vreme kada se radnja dešava, i u doba kada je Stefanović komad napisao, ali i danas. Demokratija i autokratija. I, što neko reče, to je napisao dečko, daleko od svoje domovine, dok je u Srbiji vladao nepisani knez. Dakle, *Moderna* je zastupanje iskustava koja su postojala ovde u

Mitovi i paramitovi

Centar je zapravo kulturna kreativnost?

Centar je smisao, Centar je kulturni koncept sadržan u samom imenu. O tome je već toliko toga rečeno. Govorili smo mi sami, ja, oni koji su nas osporavali, ali i oni koji su u Centru našli razlog

valjanosti i budućnosti za ovu sredinu. Ima jako mnogo tekstova o Centru, i red je da napravimo knjige o tome što smo radili. Centar nápravno nije prost zbir svih aktivnosti, već se u njemu pokazuju u kojoj meri su stvari i pojave povezane; rečju: u Centru nema »segmenata u kulturi«, već je Centar celost kao što to i jeste kultura. Centar je onda i poimanje mesta, ili »duha mesta«, a to je nekadašnji »Muzeo« porodice Veljković. Paviljon je primer pravilne gradnje ili, ako hoćete, pravedne gradnje. I uopšte, kao što vidite, postoji neka dublja veza između nas i muzeja, a to je u stvari spoj kritičkog i afirmativnog. U Centar, čiji je znak cigla, ugradena je ideja o gradnji, proizvodnji, spoju misli i akcije. Da skratim: napravili smo oko hiljadu umetničkih i kulturnih »proizvoda«, i u tome, uprkos svemu, našli sklad i mir. Usred tog velikog uzbudjenja da pravimo i prostor, i instituciju, i predstavu, i da će se sve istovremeno dogadati. Uvek mi se činilo izuzetno uzbudljivo kako nastaje Gaudijska *Sveta familija* u Barceloni dok je misa u toku, a turisti sve to gledaju.

U toku je jedan od najvećih projekata Centra – *Moderna*?

Moderna je projekat od 40 predavanja, od kojih su neka igrana, niza izložbi, te predstava kao što su *Smert Uroša Petaga* Stefana Stefanovića, u adaptaciji i režiji Mire Erceg, *Bordela ratnika* Ivana Čolovića i drugih, u adaptaciji i režiji Ane Miljanović. Obe predstave su bile na festivalu proisteklom iz moderne i afirmatoru *Moderne* – Bitfu, dok je u Centru trajala i izložba *Jugozvezde* Mrđana Bajića. Dakle, opet Muzej i ponovo moderna. Na početak *Moderne* je manifestno i opasno stala sjajna predstava *Smert Uroša Petaga* koja jeste vertikalna baš onoliko koliko se igra po zidovima, u vertikali. I nije toliko važno što je zovu u Firencu, kao što je važno to što ona raspravlja odnos moderne demokratske Evrope i srednjevekovne Srbije u tim vremenima... I u vreme kada se radnja dešava, i u doba kada je Stefanović komad napisao, ali i danas. Demokratija i autokratija. I, što neko reče, to je napisao dečko, daleko od svoje domovine, dok je u Srbiji vladao nepisani knez. Dakle, *Moderna* je zastupanje iskustava koja su postojala ovde u

organizacije, što je na kraju dovelo do destrukcije i drugih kultura, ali i svoje sopstvene.

Na kraju, idete li malo i kući, i da li uopšte razdavljate kuću i kuću?

Kuće su nešto fascinantno, kao i zemlja, pragovi i mostovi. To je *Pevanje i mišljenje*, kako kaže jedan filozof, a dramaturgija je na neki način i arhitektura. U Centar dolaze naša deca i naši prijatelji. Svi mi koji radimo ovde – a to su fantastični ljudi stvorenici i izborom svojim i nužnošću onoga kroz što smo prošli – svi smo baš »kaljeni«, od velikih zadataka, do upadanja policije, i svi smo ovde u svom domu. I jedni drugima smo dom. Samo se tako može preživeti sve ovo što smo preživeli, i sve to izraziti. Zato treba da je ovo dvorište lepo i zato mi donosimo ovde ono što nam je draga, i zato toliko bivamo ovde.

VAŽNO!

Obaveštavamo članove, prijatelje i saradnike da je

SAVEZ DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE

preseljen u nove prostorije, u zgradu

Etnografskog muzeja,

Studentski trg 13/VI

Telefoni:

631-522, 631-592, 631-469,

629-873, 631-891

ROĐENO NA KRILIMA ŠEZDESETOSME

Povodom izložbe 30 godina nemačkog plesnog teatra u Beogradu i Novom Sadu

Darinka Nikolić

Usred svetske turneje, na kojoj se nalazi od 1998. pošto je prethodno obišla značajne svetske metropole i pozorišne centre (Pariz, Nansi, Rim, Brisel, San Francisko, Glazgov, Milano, Najrobi, Bratislava), izložba 30 godina nemačkog plesnog teatra stigla je i na 35. Bitef i kao deo njegovog pratećeg programa bila postavljena u Muzeju istorije Jugoslavije (od 17. do 30. IX), a od 4. do 14. X je prikazana i u foaju Scene »Pera Dobrinović« Srpskog narodnog pozorišta u N. Sadu. Jugoslovensku prezentaciju je organizovao Gute institut u Beogradu.

Reč je o foto i video zapisu koji je nacinilo više od 20 fotografa iz raznih zemalja, a o predstavama, zapravo o koreografskim počecima 70-tih i usponu najmarkantnijih autora ovog teatra, kao što su Pina Bauš, Johan Kresnik, Vilijam Forsajt, Suzana Linke, Henrijeta Horn i Saša Valc, od kojih su neki, poput P. Bauš ili Kresnika, međunarodnu slavu i priznanja za svoj rad stekli upravo na Bitemu.

Estetička ili žanrovska odrednica: plesni teatar (taj izraz je prvi upotrebio koreograf Kurt Jos), potiče, duduše, još iz

20-ih, ali tek četiri decenije kasnije, u vreme studentskih pobuna šezdesetih, kada se ponovo rada i pozorišna avantgarda, postaje duhovna orijentacija, pogled na svet, i stiče atribut svojevrsnog pozorišnog pokreta/pobune, a neki od autora, pre svih Pina Bauš, smatraju se istinskim revolucionarima u domenu pozorišta



šnog izraza. Tako se prvim produkcijama »plesnog teatra« zapravo smatraju prvenci Pine Bauš (Fragment) i Johana Kresnika (O selu pei) iz 1967, a prvo pozorište koje je u svom nazivu ponelo atribut »plesni« je ono iz Darmštata, kojim je rukovodio koreograf Gerhard Boner.

Zasnovano na tradiciji nemačkog izražajnog plesa (Kurt Josa), američkog modernog plesa (mnogi od autora školovali su se u poznatim američkim plesnim školama) i avangardnih pozorišnih tendencija 60-ih, ovo pozorište je, najviše kroz radove Pine Bauš i Johana Kresnika, svoju pobunu izražavalo jezikom takozvanog totalnog teatra. Dok je pokretna snaga teatra Pine Bauš bila potreba

za ljubavlju, Kresnik, kao levičar, »divlji čovek plesnog pozorišta«, usmerava kritičku oštricu na tadašnje nemačko društvo, na »kolonizaciju« Istoka od strane Zapada, a junaci njegovih komada/predstava su, gotovo bez izuzetka, stvarni ljudi (koji ubijaju, bivaju ubijeni ili počine samoubistvo), poput Pjera Paola Pazolinija, Ulrike Majnhof, Silvije Plat, Roze Luksemburg ili slikara Frensiusa Bekona.

Saša Valc, čiju smo predstavu Telā imali priliku da vidimo na prošlogodišnjem Bitemu i koja je u tradiciju nemačkog plesnog teatra unela humor i svežinu čistog plesa, pripadnik je već treće generacije koreografa u kojoj prve zna-

čajne korake na sceni čine i Joahim Šlemer, Urs Ditrih, Danijel Goldin, Henrijeta Horn i Pavel Mikulaštić, kao jedan od mnogobrojnih koji su izašli ispod Kresnikovog »šinjela«. Njihov teatar nema onaj efekat šoka na gledaoca koji su imale predstave Pine Bauš i Johana Kresnika, a objašnjenje za to stiže iz pera nemačkog plesnog kritičara Johena Smita: »... dok trideset ili više televizijskih kanala u dnevne sobe svakodnevno emituju zapnjuće, nadahnjuće senzacije i monstruoznosti, nesreću i katastrofe sveta, šta bi još u pozorištu i na plesačkoj sceni, našeg gledaoca moglo zaista da pogodi?«.

Izložba 30 godina nemačkog plesnog teatra će nakon Novog Sada biti prikazana i u Zagrebu, a tokom naredne godine planirane su prezentacije u Tunisu, Nizoziji, Madridu, Bordou, Sankt Petersburgu, Rigi i Pragu.

NAĐ NE ZABORAVLJA KANJIŽU

Za novu scenu, otvorenu na severu Vojvodine, svetlosni park je obezbedio glumac, koreograf i reditelj Koreografskog centra u Orleanu

Snežana Miletić

Desetak dana pre nego kraja oktobra, usred vojvodanske ravnicе je nikao Dom umetnosti, delo Jožefa Nada, Zoltana Bičkeja i nekolikcine entuzijasta koji su se osmeliли да renoviraju staru zgradu u Kanjiži i u njoj ugoste sve vidove kulture. Inače, Jožef Nad, glumac, reditelj i koreograf rodom iz Kanjiže, koji već godinama živi i radi u Francuskoj, dobitnik je najvećeg evropskog pozorišnog priznanja za 2001., nagrada »Taormina« (Premio Europeo per il Teatro Taormina), među umetnicima poznate kao pozorišni Oskar, a pričala mu je u kategoriji aktivnih pozorišnih umetnika.

Dvodnevni program otvaranja ovog objekta započeo je gostovanjem Novosadana, izuzetnih mlađih glumaca No-

vosadskog pozorišta koji su odigrali predstavu *Pripitomljavanja* u režiji glumice Kinge Mezei, duhovne sestre Jožefa Nada, a nastupili su i glumci Narodnog pozorišta Nepsinhaz iz Subotice s tragikomedijom Ištvana Erkenija Totovi.

Kanjišku kuću umetnosti vodiće Zoltan Bičkei, duša nadaleko čuvenog Kanjiškog džez festivala koji će sledeće godine otvoriti upravo – Jožef Nad. O tome kako će funkcionišati Dom Zoltan Bičkei kaže: »Scena u Kanjiži tek je malo veća od velike scene Novosadskog pozorišta, a radiće u okviru obrazovno-kulturne ustanove 'Cnesa'. Trenutno imamo 53 reflektora, mada će uskoro naš svetlosni park biti još bogatiji zahvaljujući donaciju Jožefa Nada koji nam je poklonio kompletну svetlosnu tehniku.



Ponovo među nama: Jožef Nad



U planovima Jožefa Nada, Jugoslavija će dogodine još dva puta biti cilj njegovih putovanja. Početkom aprila doćiće u Novi Sad, Beograd i Kanjižu da predstavi svoj solo projekat *Bdenje*, nastao po motivima dela Franca Kafke, a zatim će oktobra u Kanjiži s umetnicima iz Mađarske, Amerike, Litvanije i Jugoslavije velikom radionicom plesnog teatra otvoriti džez festival u Kanjiži.

Bičkei još dodaje da će se truditi da na novu scenu dovedu sve dobre predstave vojvodanskih profesionalnih pozorišta. Planiraju i gostovanja iz inostranstva. Prvo u nizu će biti već novembra. U Kanjižu, naime, dolaze peščansko pozorište Cirkus Mehurića s predstavom *Muzička katastrofa*.

Leskovačko Narodno pozorište tam zakorači ka razrešenju višegodišnje stagnacije i nade se, ko zna koji put – na početku. No sada se, po svemu sudeći, neće ponoviti ona naredna Jovo – nanovo. Nesporazumi oko novih koeficijenata za plate, prvenstveno glumačkog dela kolektiva, su prevazidjeni. Istovremeno, Upravni odbor je uspešno rešio naizgled bezizlaznu situaciju vezanu za čelnog čoveka kuće – reditelja Nenada Todorovića je postavio za zamenika v.d. upravnika, omogućivši da u pozorištu može da se radi.

»Stvaramo uslove da se pozorište vrati u profesionalne vode«, kaže Todorović, »zapravo da bude stvoren ambijent koji će, logično, rezultirati i odgovarajućom atmosferom, da sve bude teatarski profesionalno. Zato smo, za kratko prekinuli pripreme Memetovih Čikaških perverzija u mojoj režiji, da bi rešili osnovne stvari pa onda projekat ostvarili kako valja. Ovi dani započinjemo agresivniju marketinšku aktivnost – medijsko predstavljanje i skoro svakodnevno prisustvo teatra u javnosti, pa smo se s TV Leskovac dogovorili da, osim uobičajenih reklamnih poruka, napravimo neku vrstu pozorišnog reklamnog serijala, što nije sve. Kontaktiramo donatore i sponzore da bi svemu dali sadržajnije oblike, te da bi donatori i sponzori od toga što teatru daju novac, imali ne samo određene koristi, već i da se prepoznačaju kao činoci stvaranja konkretnih vrednosti. Nastojimo da se kroz saradnju s okolnim gradovima i opština, ponovo nađemo na tom prostoru, budemo stalno prisutni, sastavni i nezamenljivi deo njihovog kulturnog života. Neki kontakti su već pretvoreni i u konkretne dogovore, ali s tim ćemo u javnost tek kada započne realizacija. Uporedno rešavamo i tehničke probleme. Važno je da smo obezbedili kompjuter, što je bio osnovni preduslov za efikasniju komunikaciju s fondovima usmerenim na finansiranje kulture, a čije sedište nije u Leskovcu.«

Todorović ističe da je repertoarska politika ipak najvažniji segment njegovih preokupacija: »Pozorište postoji da bi predstavama i programskim aktivnostima

ma ostvarilo zajedništvo s publikom. Pomenuo sam buduću premijeru, obnavljamo i neke od predstava koje još nisu izigrane, a sve da bi od Nove godine stvorili čvršći i zanimljiviji repertoar. Krajem godine Opština usvaja budžet, a pozorište će shodno onome što dobije, ali i na osnovu sopstvenih aktivnosti, formirati svoj budžet. Onda ćemo preciznije kreirati godišnji repertoar. U ovom personalnom i finansijskom vakuumu, teško je precizno planirati, no mi ne gubimo vreme, te s umetničkim savetnikom Pozorišta, Željkom Hubaćem, intenzivno radimo na repertaru za iduću godinu.«

Todorović je svestan činjenice da trenutno stanje na repertoaru zahteva što veći broj novih naslova u narednoj godini. »Ali, mogućnosti, u prvom redu finansijske, određuje broj premijera. Nastojaćemo da radimo i predstave za decu. One su pozorišno zanimljive, prvenstveno za najmlađe, ali su i materijalno isplativе. Razmišljamo i da animiramo najmlađu publiku kroz oblik pozorišnih radionica, te ih vežemo za sebe i tako negujemo buduću publiku. Uz takav rad i promišljen repertoar u nekoliko sledećih sezona stvorićemo kreativnu atmosferu u kojoj će biti dovoljno prostora za značajnije umetničke uzlete, kakve je ovaj teatar svojevremeno imao. Osnovni preduslov je stvaranje profesionalnih uslova za rad i profesionalnog odnosa prema poslu. Pobornik sam radikalnog osavremenjivanja pozorišnog, ili bolje reći – umetničkog izraza, provokativnog repertoara i predstava koje će privući publiku i dati joj nove vrednosti. Pokušaćemo i da kroz alternativni rad glumačkih grupa u teatru omogućimo potpuno angažovanje svih glumačkih i umetničkih potencijala kuće. Takođe, neophodno je da ovaj ansambel, koji je solidna osnova, osvežimo novim snagama, prevashodno mlađim glumcima, kojih sada nemamo dovoljno.«

U realizaciji ovih ambicioznih planova će, osim ljudi u pozorištu, znatan deo imati i osnivač, SO Leskovac, ali i šire okruženje u kome pozorište deluje.

U POZORIŠTU PO MERI GLUMCA

Tomaž Pandur je ponovo u Beogradu, gradu koji je oduvek doživljavao kao duhovno središte ovog dela Evrope, i u kojem će nastati novi teatarski projekat ovog reditelja

Olivera Milošević

Reditelj Tomaž Pandur je posve oso-bena pozorišna pojava. Početkom 90-ih snažno je uzdrmao jugo-slovenski kulturni prostor predstavama *Šeherezada*, *Faust i Hamlet*, rediteljskim »rukopisom« koji u teatru sinteze ruši i naonovo uspostavlja temelje pozorišnog jezika. Tada dobija nagrade na sarajevskom MES-u i beogradskom Bitefu. Jugoslavija se raspada, a on s opusom najznačajnijih dela evropske i svetske literature nastavlja da sanja svoje fascinante pozorišne snove. U Slovenskom narodnom gledalištu u Mariboru režira *Carmen*, *Božanstvenu komediju*, *Rusku misiju*, *Babilon*. Zatim se povlači iz teatra da bi mu se, s Dantecom, vratio pet godina docnije, u Hamburgu, u Teatru Talia. Pojavio se ove jeseni, pred kraj Bitefa, u Beogradu da bi najavio osnivanje novog pozorišta.

Kakvo će biti to pozorište?

Posle duge puze mislim da imam model pozorišta koji bi me još zanimal. Pre pet godina sam napustio teatar i za to vreme tragaо za modelom otvorenog, slobodnog pozorišta bez institucionalnih obaveza, bez konvencija u estetskom a i u sadržajnom smislu. Napravili smo nekoliko koraka ka realizaciji te ideje, osnivanju medunarodne teatarske trupe, nemadskog tipa. Biće to romantično putujuće pozorište čija će velika prednost biti u tome što će udružiti umetnike iz svih krajeva sveta, spajajući ih zajedničkim pozoripnim iskustvom. Uostalom, svaka predstava je sama vlastito pozorište, a svaki grad u kojem gostuje predstava

pretvara se u pozorište – zato je i u samom imenu tog teatra plural. Dakle, Tomaž Pandur Theaters.

Dete Bitefa

Odabrali ste da Beograd bude centar odakle će krenuti to pozorište. Zašto baš Beograd i koji projekat možemo da najavimo kao prvi?

Beograd je u mom životu odigrao veliku ulogu. Odrastao sam na Bitefu i sebe smatram detetom Bitefa. Taj festival mi je i u karijeri kasnije značio mnogo. Ali, Beograd je za mene i divno raskršće kultura i civilizacija, uvek sam ga doživljavaо kao neku vrstu duhovnog središta ovog dela Evrope. Zato ovo međunarodno pozorište naprsto pripada Beogradu i njegovim umetnicima. Mislim da je došlo vreme da na početku ovog veka napravimo nekakav anti-festivalski presedan te da baš odavde naše pozorište krene u svet, da se ovde otvorи pozorišna laboratorija, kreativna radionica i najzad se iskoristi ta fantastična energija i kreativni potencijal koji vlada na ovim prostorima.

Osim podrške koju, predpostavljam, imate u Beogradu, ko će još podržati Vaš projekat?

Radi se o mreži evropskih pozorišnih festivala – od Slovenije, Francuske, Austrije, Nemačke, Grčke, do Latinske Amerike, tj. Venecuele, Meksika, i Kolumbije. Za početak razmišljам o dva projekta, jedan ćemo raditi na proleće

2002, a drugi sjeseni. Već nekoliko godina ne mogu bez Hazara. To delo Milorada Pavića je neka vrsta moje opsесије i osećam ga kao dug koji moram odužiti. To je velika tema koja me inspiriše – i za pozorište i za film. Drugi je ruski projekat baziran na Dostojevskom, koji je moja stara ljubav iz prošlih vremena. Ta dva projekta vidim na početku rada u novom pozorištu. Veoma mi je draga što sam u Beogradu našao sjajne ne samo umetnike već i ljude koji veruju u pozorište, još uvek entuzijaste, dovoljno lude da se upuste u takvu avanturu, koji se usuđuju da sanjaju u pozorištu. To je sigurno vaš Ministar za kulturu, gospodin Branislav Lečić, pa Svetozar Cvetković, bez kojeg tog projekta ovde ne bi ni bilo. On je i inicijator cele ove priče.

Svi koji Vas poznaju znaju da svojim saradnicima nudite naporan, studiozan rad. Da li, i koliko, ima ljudi koji su spremni da na taj način rade u pozorištu?

Verujem da uvek postoje dovoljno otvoreni i hrabi ljudi koji nisu izgubili veru u misiju koju svi mi u pozorištu i umetnosti imamo. Koncentracija tih energija je ovde. Moja ideja je da spojim ljude s različitim područja, različitim kraljevima sveta, te da u preplitanju tih energija i iskustava stvaramo predstave. Ljudsko iskustvo je iskustvo u pokretu, misli i obliku. Najviše, što možemo da napravimo jeste da o tom pokretu, o toj misli i tom obliku nešto kažemo.

Ko će sve s Vama doći u Beograd?

Za sada je poznat samo moj najuži tim. To su: kompozitor Goran Bregović, dramaturg Livia Pandur, scenograf Marina Čuturilo Helman. No, svoje pozorište ne mogu da zamislim bez Radka Poliča, tako da Rac sigurno sa mnom dolazi u Beograd, a zatim i mlađa generacija glumaca iz Francuske, Nemačke, Hrvatske, Slovenije...

Hazari kao opsесија

U kom prostoru će biti smešteno Vaše pozorište?

Gradimo konstrukciju zatvorenog tipa, kvadraturu kruga, našu kuću snova, odakle će svake večeri da zaplove brodovi u imperiju sna. Pozorište približavamo reverzibilnim umetnostima, pa će naše predstave biti moguće gledati, slušati i osećati doslovno sa svih strana sveta, s neba i zemlje... Scenograf projekta, Marina Čuturilo Helman, upravo projektuje takav model.

Već veoma dugo s Pavićem razgovarate o *Hazarskom rečniku*. Trebalо je da to bude film; da li će na kraju nastati predstava ili – i film i predstava?

Nadam se da će to biti i film. Mi to zajedno razvijamo već šest godina i prošli smo ogroman put ka realizaciji filma. *Hazarski rečnik* je knjiga koja me je sama pronašla, to je moja opsесивna tema, jer šta god da režiram uvek režiram delove tog *Rečnika*. Recimo, sada u Nemačkoj radim *Božanstvenu komediju*, i ulovio sam sebe kako Dantea interpretiram preko Hazara. To je izuzetno značajan roman ne samo u literarnom već i duhovnom smislu.

Suština romana su susreti i preplitanje različitih kultura s različitim strana sveta. To je ono što Vas u pozorištu i inače zanima?

Da, kod Pavića postoji rečenica koja važi i za sve nas u pozorištu. On kaže da od istine možeš dobiti samo onoliko koliko u nju uložiš, kao u ogledalu, uvek ti se vraća tačno onoliko koliko u njega uložiš. Sama struktura *Hazarskog rečnika* je inspirativna, jer to je razbijena forma koja je daleko od ma koje konvencije; radi se o pravoj enciklopediji snova i to omogućava stvaraocima a i gledaocima da sami sklope svoju predstavu, svoje pozorište u celinu. Što se više traži, više se i dobija. Ostalo je za ostale. *Hazarski rečnik* kao da je pisan za novo pozorište novog veka, a njegovog autora doživljavam kao najznačajnijeg pisca. Ko može danas još zapisati: »Šta osvetljava naše snove, koji se dešavaju u potpunoj pomrčini, iz sklopjenih očiju? Sećanje na svetlost budućnosti, koju kao predujam uzimamo od sutrašnjeg dana, mada još nije svanuo?«

Važite za jednog od najzanimljivijih reditelja u Evropi, ali u zemlji u kojoj ste počeli, u Sloveniji, poneli su se nepravedno prema Vama. Zašto?

Odavno smo naučili da se na ovim prostorima uspeh ne prašta. Moje iskustvo nije ni novo, ni iznenadujuće. U Marijuboru sam se rodio, zaljubio, i ostvario san o Velikom Pozorištu Sveta. Onda sam se probudio. Odrastao. I otišao. Dalje. Istina ima eleganciju koja podstiče srce na ponovo budenje.

Poslednjih godina se mnogo govori o multikulturalnosti. Vi ste takve predstave, multikulturalne i multilingvalne, radili mnogo pre no što je sve to postalo aktuelno. Da li ste nostalgični za nekada zajedničkom zemljom?

I da i ne. Pozorište nudi ogromnu prednost – mi, hvala Bogu, sami stvaramo svet u koji možemo verovati, u kojem možemo voleti, kojem možemo



(Foto: Dean Duboković)

pripadati... Svet bez političkih, geografskih, duhovnih granica. U teatru postoji svet kao nepodeljena celina u kojem se govori jednim jezikom: govorom duše. Ali, to je pozorište. Svet oko njega je nažlost postao mnogo uzbudljiviji, krvaviji i dramatičniji od ma kojeg teatra. Imao sam sreću, da sam za sve ovo vreme bez predrasuda i strahova, neometano, sa radivom s umetnicima iz cele bivše Jugoslavije, gajeći izuzetne kreativne odnose i razvijajući priateljstva?

Veoma je teško govoriti o vlastitom radu, no kako stvarate predstave?

Pozorište doživljavam kao neprekidni proces stvaranja. Ono je u meni svakog dana. Svakog trena. Ono je za mene veliki stvaralački stroj koji se doslovce brzinom misli obnavlja... U pozorištu vi zapravo birate da se ponovo setite ko ste uistinu, tu, takođe možete da se pridružite različitim delovima vlastitog bića da biste iskusili celovitost sebe. Teatar doživljavam kao polje čiste supersvesti – kad su nadsvest, svest i podsvest ujedinjeni u Jedno, a zatim transcendirane. To je mesto iznad misli. To je pravo stanje postojanja, a to pravo stanje je ono ko ti uistinu jesi... U pozorištu si ti taj koji se kreće. A ne vreme.

Osim što ste veoma zahtevni kada se stvara predstava, važite i za reditelja koji obezbeđuje izuzetne uslove svojim glumcima. Oni koji su s Vama radili kažu da su samo tada osećali da su istinski važni u pozorištu. Kako u tome uspevate?

Jednostavno, jedina prava žrtva koju pozoriste može da ponudi je – glumac, i njemu sve mora biti podredeno. On je donosičak svetlosti, prebivačište pozorišne duše, kolos duha...

Na kratko ste svratili u Beograd da vidite kako se odvijaju planovi oko Vašeg novog projekta. Vraćate se u Hamburg da završite Dantovu *Božanstvenu komediju*. A zatim?

Uradili smo *Inferno* u Teatru Talia, i sada nam predstoji lepsi deo puta – polako se uspinjemo prema raju. *Cistiliste i Raj* su sledeće predstave koje radim u Hamburgu i tako završavam ovu pozorišnu trilogiju, koju imam sreću da radim već drugi put u karijeri. Posle uspeha prve verzije, koju je pisao Nenad Prokić 1993. godine, sada moja dramatizacija Dantovog epa ima premijeru u Talia teatru 22. II 2002. u 20. sati. A odmah zatim započinje naša nova, beogradska, pozorišna avantura.



(Foto: Dean Duboković)

NOVI ČOVEK JE STAR

Komadi 2001. (Stuecke 2001), festival

savremene drame na nemačkom jeziku u

Milhajmu na Ruri živi od plodnosti dramskih

pisaca i smelosti pozorišta da u svoj reper-

toar uvrste nove komade

Heinz Klunker

Konfrontacija Zapada i Istoka karakteriše ovaj Festival od samog njegovog početka. Godine 1976. kada su Milhajmski dani pozorišta pod parolom Komadi prizvani u život, Franc Ksaver Krec pobedio je Hajnera Mileru. *Gnezdo (Das Nest)* je dobito prvu nagradu za najbolju dramu. Njegov rival Miler izasao mu je na međan svojom *Bitkom*. U konkurenциji su osim njih dvojice bili i Wolfgang Bauer i Peter Haks. Tri godine kasnije Hajner Miler je trijumfovao *Germanijom - Smrt u Berlinu*, Krec je bio zastupljen dramom *Čovek Majer*, a Boto Štraus *Velikim i malim*. Festival je odmah prihvaci i opstao je uprkos stalnih i akutnih komunalno-političko finansijskih problema. Ove godine Komadi su održani po dvadeset i šesti put, novine su stigle iz Hamburga, Diseldorf, Bohuma, Lajpciga, Minhen, ali ne i iz Austrije.

Izbor Milhajma nije slučajnost. Grad u reviru Rura, nedaleko Esena i Duisburga, poznat je po ambicijama u oblasti kulture. Roberto Čuli je ovde osnovao svoj Theater an der Ruhr (Pozorište na Ruri), svojeglavi model s one strane klasičnih nemičkih gradske pozorišta i odavde je sa svojom trupom krenuo u Evropu i

svet. Festival svakog maja – neposredno posle Berlinskih pozorišnih susreta, gde se prikazuju »najznačajniji režijski pohoduhvati sezone« – otvara vrata Gradske kuće i za kulturu sanirani Ringlokschuppen. Gledaoci posle svake predstave imaju priliku da se sretnu i diskutuju s autorima i protagonistima.

Jednostavno i transparentno

Na Milhajmskim danima pozorišta od osnivanja do danas prikazano je 170 novih komada, mahom praizvedbi, a nagrada za najbolju dramu dodeljena je dvadeset i šest puta. No, nad spiskom komada i autora, a pogotovo nagrada čovek mora da se zamisli. Sigurno je da ima smisla što se imena Georga Taborija, Herberta Ahterbuša i Rainalda Geca na listi nagrađenih pojavljuju po dva puta, ali je teško razumeti zašto na njoj nema Tomasa Bernharda, Elfrida Jelinek, Folkera Brauna ili Petera Handke, jer oni su svojim delima nekoliko puta bili zastupljeni na Festivalu. Ništa manje ne cude

odlikovanja dodeljena nekim kao, na primer, Martinu Šperu, Peteru Grajneru ili Verneru Busu. Za tu milost, verovatno, treba pre da zahvale društveno motiviranom trenutku, nego svom relevantnom dramskom talentu. Nagrade su, ponekad, stvar sreće.

Festival funkcioniše jednostavno i transparentno. Zadatak članova Selekcione komisije koju čine ljudi teatra i pozorišni kritičari je da pročitaju sve komade nemačkog govornog područja koji su po prvi put prikazani te sezone. Selekcija je, dakle, orientisana na tekst, ne na režiju, bar ne u početku. Moguće je da neki komad ne dođe u Milhajm jer ga režija nije prezentirala zadovoljavajući način ili ga je upadljivo oštetila. Naravno da se tekstovi testiraju i prema mogućnosti koju pružaju za izvođenje na sceni.

Milhajm živi od plodnosti dramskih pisaca i smelosti pozorišta da u svoj repertoar uvrste nove komade. Trenutno nema mesta žalopjkama, novonapisanih drama ima dovoljno, može da se bira. No, izbor je donekle proizvoljan, dakle, pod znakom pitanja: zašto, na primer, Moric Rinke, a ne Džon fon Difel, zašto Sibila Berg ili Dea Loher, a ne Gesina Dankwart ili Luda i njegova žena večeras u pankomediji Bota Strausa? Za ovogodišnji Milhajm zakasnila je verovatno najznačajnija i najlepša predstava prošle sezone, novo delo Matias Hartman u izvođenju pozorišta iz Bohuma. Premijera je, naime, bila tek 7. aprila. Nadajmo se da će biti prikazana sledećeg maja.

Šest komada (bolje rečeno komadića) je ove godine bilo u konkurenциji, jedna prilično homogena autorska trupa muvala se po reviru. Nigde utopije, ni društvene ni individualne. Novi čovek, oboleo od manje savremenosti, je star, on polazi u potragu za pravim osećanjima, njegova pokretačka snaga često je želja za samoubistvom. Braneći se od realnosti beži u snove.

Istinita internet priča

Zvezda komada *U našim šumama već odavno nema divljaštva* (Kameršpile, Minhen) Tereze Valzer je jezik. Ona stavlja tri para između neba i pakla, i pušta ih da budu srećni u bedi, od njih stvara poetske bajkovite figure. Režija Jana Böse je zadržala precizna i istanicano muzikalna.

Žiri je bio podelen, i na kraju se tesnom većinom odlučio za Rene Poleša, za uvod u njegovu soap-seriju *World wide web-slums* (Saušpilhaus, Hamburg). To je ludačka i očajnička satira o vegetiranju čoveka u medijskom blatu društva papira, plastike i brze hrane, uništavajući portret našeg katastrofičnog kompjuterski simuliranog sveta koji je sve ubrzani i sve više gubi dah, sveta koji je privatljiv samo onima koji su pod uticajem droge. To je oproštaj od teatra u kome čovek igra glavnu ulogu.

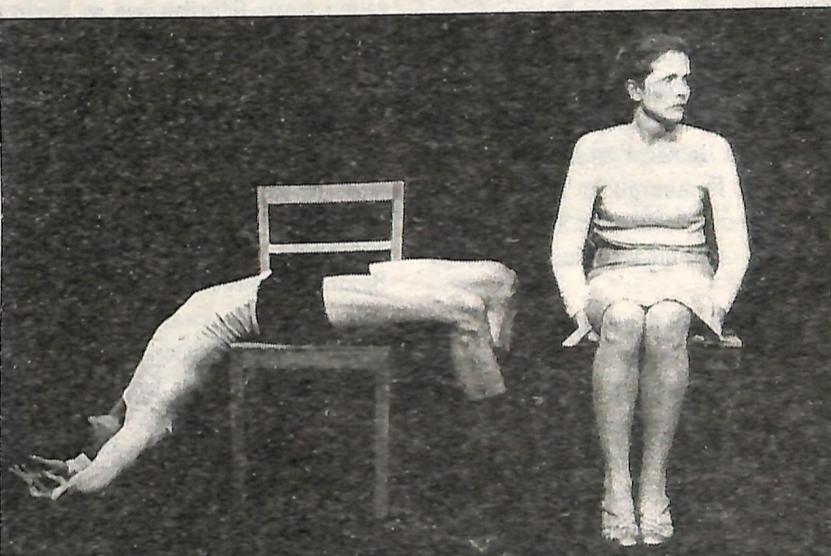
Nešto veće interesovanje je izazvala *Republika Vineta* Morica Rinke, konverzaciona komedija o političkoj proverenosti i trivialitetu; loše režirana *Araps-*

ka noć Ronald Šimelpfeninga iz Lajpciga nije pobudila pažnju, a *Paraziti* Mariusa von Majenburga utvrdili su već postojeće mišljenje o njegovom dramskom talentu.

Festivalska publiku je potvrdila svoj dobar teatarski instinkt i opredelila se za diselofsku pravizvedbu komada *Norway today* švajcarskog off-autora i reditelja Igora Bauersima. Komad se oslanja na istinitu internet priču u kojoj mladi Austrijanca i mladi Norvežanin odlaze dobrovoljno u smrt – skaču sa stene u vode fjorda. Bauersim, rođeni Pražanin, povezuje realnost scene s virtualnošću video i tako postiže začudjuća dejstva. To je ljubavna priča s modernim osećanjem za vreme. Žiri jedva da je diskutovao o ovom komadu.

Između ovih osam milhajmskih učesnika specijalni žiri je po prvi put izabrao dramskog pisca – ne i onog nagrađenog – koji je zamoljen da za Rurski trijed 2003. napiše dramu. Od sledeće, 2002. godine, direktor Salcburških igara Jirgen Flim, uvrstio je milhajmskog pobjednika u program svog Festivala.

Prevod: Vera Konjović



Scena iz predstave *U našim šumama već odavno nema divljaštva* (Foto: Oda Sternberg)

KOD »SVOJIH« U DIJASPORI

Trideseti Jesenji festival u Parizu otvoren je izvođenjem opere *Devočica sa šbicama* nemačkog avantgardnog kompozitora Helmuta Lahenmana, koji je u Andersenovu priču uključio tekstove Leonarda da Vinci i glas Gudrun Eslin, svoje prijateljice iz destinjstva, članice terorističke Frakcije Crvene armije. Jesenji festival nije festival u pravom smislu reči, jer se ne radi o subjektivnom izboru reprezentativnih dela koje oslikavaju određenu estetičku ideju ili pravac, već pre skup raznorodnih manifestacija savremene umetnosti: pozorišta, plesa, muzike, likovnih umetnosti i filma, što sve daje naročit nagnjak početku pariske sezone, a traje puna tri jesenja meseca.

Nije reč samo o pokazivanju provedenih autora već svesti da su potrebne godine pažnje da se uvede nova estetika ili delo. Alen Krombek, direktor festivala, tvrdi da je nekada nužno namestiti nekog autora i iznova pokazivati njegova dela iako ne nalaze na odziv publike. Možda se takvo tvrdjenje odnosi upravo na gostovanje (drugu godinu zaredom) flamanske trupe Tg STAN (Stop Thinking About Names), osnovane 1989. u Antverpenu, koja radi bez reditelja, postavljajući glumca s njegovim sposobnostima ali i svim nespretnostima u središte rada utemeljenog na razaranju pozorišne iluzije. Njihova poslednja predstava *Antigona*, kojom će uoči Božića zatvoriti Jesenji festival, dva puta po-

navlja Sofoklovu priču, prvi put u verziji Žana Koktoa, pa Žana Anuja. Pre toga će, između ostalih, sarajevski reditelj koji boravi u Francuskoj, Mladen Materić, i njegovo Tetovirano pozorište izvesti novu predstavu *Kuhinja* po tekstu Petera Handke. Kuhinja je autorima pojam za mesto bez kojeg se ne može: mesto razmena, porodičnih i društvenih, ali i simboličkih razmena čoveka s prirodom.



Putem emigracije: Vilijam Jang u svom puteštvju po slajdovima

svojim monologima sa slajdovima. *Krvne veze* (Blood Links), koje se ove jeseni prikazuju u Parizu, već su sedmi Jangov autobiografski monolog i nastale su nakon smrti njegove majke, u trenutku kada je osetio naglu pobudu da stupi u vezu sa svojim bližnjima koje je do tada poznavao samo iz priča, iz druge ruke.

Predstava upravo preduzima to tanano i dubinsko putovanje u susret sopstvenim korenima – najpre u susret roditeljima svojih roditelja, a zatim i ostalim znamenim i neznamenim rođacima, od kojih je svaka generacija sve više raseljena širom sveta, svaka sa sve više melleske krvi, australijske, američke, japanske, vietnamske ili argentinske, a toliko je različitih kultura i identiteta koji ne povratno preinaju kinesko poreklo i rastvaraju kineske crte lice. Ovo dirljivo putovanje izgrađeno je od individualnih istorija koje prolaze Istrorijom i granaju se sve dalje u prostoru, put emigracije iz koje se izrodila čitava jedna dijaspora. Jang gledače poziva »kod svojih« u Los Andeles, Silikonsku dolinu, Pert i Pajn Krik (Kvinsland, Australija), na obale Koralskog mora, Tasmanije, Sijera Nevade ili Doline smrti puštanjući im slajdove koje čita kao neku vrstu dnevnika i pričajući jednostavne i elegantne anegdote s ciljem da se gledačevi što bolje porine u to pozamašno oplovljavanje. Dakle, i tako može u pozorištu: pitom glas, svečano odelo i daljinski upravljač u ruci.

Tkajući veze između ljudi raštrkanih diljem sveta, ovo ih aktivno i kontemplativno putovanje zapravo zbližava. Ali, najveća i najlepša čarolija velikih putovanja, nije li ona u tome što putnika

silovito vraća njemu samom, u isto vreme i olakšanom i bogaćenom? U neizmernim prostranstvima Australije na kojima je odrastao, Jang je pronašao sopstvenu duhovnost koju nije mogao da nađe u njenoj kulturi. Razdiran svim onim pitanjima koja pobuduju na traganje za identitetom, našao se i u Kini u kojoj danas više nema nijednog rođaka. »Setao sam se ulicama zapunjena. Ta nikome nisam upadao u oči! To je za mene bilo pravo otkrivenje. Izgledao sam kao i ostali i konačno mogao da se osećam kao neznanac među neznancima. Ali moje prikrivanje bilo je manjkav pošto sam loše govorio jezik. Ljudi nisu negodovali jer u Kini ima 67 različitih dijalekata koji se svakodnevno upotrebljavaju. No kako nisam uspevao da udem u jezik, moje prodiranje u Kinu ostalo je samo površini. Ja jesam Australijanac, ali me ipak nešto vezuje za Kinu, nazovimo to 'krvnom vezom' ili odjekom nalik nekoj ruci koja se proteže nad okeanom da bi potpirila moj duh.«

Inače, kao taoista, Jang veruje u karmu. »Svi smo rođeni u određenim okolnostima zato što postoje pouke koje treba da izvučemo iz postupaka načinjenih u životima koji su našim prethodili. Moji monolozi su projekcijom dijapozitiva i muzikom su u velikoj meri autobiografski. Zahvaljujući tome što sam ih ostvario, imao sam sreću da promišljam svoje sopstveno putovanje. Kao glumac, sigurno je da nemam brižljano tehničko umeće, ali zato kao fotograf posedujem veliki vizuelni kapital. Razvio sam sposobnost da pripovedam kroz reči i slike, a da ni jedne ni druge ne zasićujem tehničkim efektima.«

U NEMAČKIM POZORIŠTIMA JE KAO I SVUDA U SVETU

Tomas Ostermajer je energičan, angažovan mladi čovek; čini se da stiže sve, a ima i ogromne planove kada je u pitanju Šaubine, pozorište na čijem je čelu

Selina Lovren

Tridesetogodišnji Tomas Ostermajer, pod čijom je sigurnom rukom je Šaubine am Leniner plac postao jedno od vodećih pozorišta u Nemačkoj, jedno je od najpopularnijih pojava savremenog nemačkog teatra poslednjih godina. Postavljen na čelo ovog teatra koji je trebalo da povrati staru slavu, on se koncentrisao na postavke dela savremenih dramskih pisaca, dok je produkciju neverbalnog, plesnog teatra potpuno poverio proslavljenom koreografu Saši Valcu. Ostermajer je promovisao i sam režirao komade savremenih britanskih autora, tragično preminule Sare Kejn i Marka Rejvenhila. Oboje su svoje drame bazirali na fizičkom i psihičkom nasilju u industrijski razvijenim društvinama. Najnovija Ostermajerova režija je praizvedenje komada Biljane Srblijanović *Supermarket*, čija premijera je bila letos na Viner Festu. *Supermarket* je drama o ljudima zaglavljenim u vremenu, potpuno nesvesnim časa u kome žive, a koji čekaju da život počne, ne shvatajući da ga, u stvari, neprestano propuštaju.

»Predstava *Supermarket* premijerno je izvedena u Beču juna«, priča Ostermajer. »Tamo smo odigrali šest predstava na Festivalu. Početna ideja je bila da zamolimo Biljanu da napiše komad za nas, jer smo fascinirani njenim radom i sma-

Na tragu hiperrealizma

Kada se zna da je Ostermajerova pažnja usmerena na mlade, neafirmisane pisce a da je za »regrataciju« novih autora zadužen Marius fon Majenburg, hit pisac evropskih teatarskih scena, logično se postavlja pitanje ko bi mogao biti novo »otkriće« Ostermajerove ekipе. Reditelj o tome kaže: »Ne mogu da kažem ko je sledeći, jer želim da nastavim rad s ovim piscima. Žalosno je što ne možemo da nastavimo da radimo sa Sarom Kejn, ali ima mnogo novih pisaca koji postižu ogroman uspeh i u Nemačkoj i u Evropi. Trenutno sam ispunjen opti-

mizmom po pitanju novih dramskih tekstova, jer postoji čitav talas mlađih talentovanih pisaca.«

Ako bi morao da definiše svoju estetiku, Ostermajer bi upotrebio pojam hiperrealizam, kao pokušaj da se stvari nova forma mešanjem teksta, akrobatičke, muzike, songova. Uvek naglašava da je pristalica neverbalnog teatra. Ipak, njegove režije novih dramskih tekstova u Šaubine kritika je donekle potcenila, jer su najpopularniji komadi ovog pozorišta, predstave plesnog teatra. »Veoma sam zainteresovan za nove komade, ali sam takođe radio i mnogo neverbalnih predstava, čak je i moja diplomska predstava bazirana na problemu *Fausta* i teoriji Antonena Arta, a proučavao sam i Meijerholdovu biomehaniku. To je fizičko pozorište i ekspresionistička tradicija. Naravno, san mi je da spajam te dve tendencije pa zato i radim sa Sašom Valc, koja se bavi plesnim i neverbalnim teatrom.«

Samo izgleda da imamo puno para

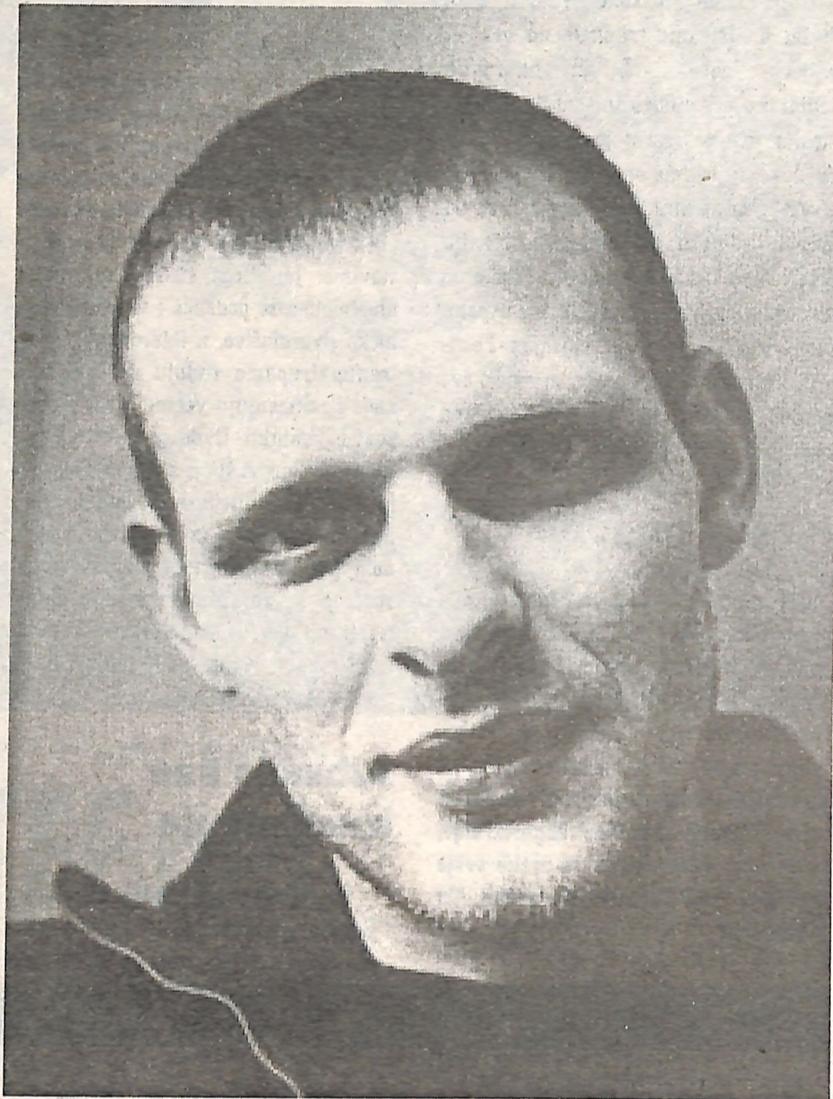
U istoriji pozorišta, nemački teatar je oduvek bio poznat po inovacijama, i kada je dramski tekst i pozorišni izraz u pitanju. Ni danas situacija nije drugačija. »Postoji čitav spektar novih tendencija u nemačkom teatru. U poslednjih nekoliko godina, ponajpre zahvaljujući tome što smo radili toliko savremenih tekstova, najupečatljivije je veliko zanimanje za savremene pisce. Svako veće nemačko pozorište bi da ima svog pisca i pažnja je usmerena ka novim komadima, što znači da je biti dramski pisac u Nemačkoj danas velika privilegija, ali istovremeno i velika odgovornost i opasnost, jer većinu njih jako brzo izgori zato što postanu popularni za veoma kratko vreme.«

I ovogodišnji Bitef je pokazao da pozorišni umetnici iz celog sveta najviše jadikuju kad se pomenu finansije. Iako se čini da je recesija zahvatila svet teatra, oduvek se tvrdilo da je nemačko pozorište u boljoj poziciji. Čak su i sume kojima raspolaze Šaubine na zavidnom nivou, bar kada su statistike u pitanju. Tandem

Ostermajer i Valc sa strane dobija oko 23 miliona marka godišnje, a od prodaje ulaznica zarade oko 5 miliona. To su, pogotovo za naše uslove, fantastične sume, ali Tomas Ostermajer tvrdi da ima iste probleme kao i njegove kolege iz celog sveta. »I u Nemačkoj je kao i svuda u svetu. U velikom sam konfliktu s Berlinom, jer gradske vlasti ne daju obećani novac, a kasne već dve godine. Šaubine je veliko pozorište i ja sam odgovoran za 280 ljudi vezanih ugovorima. Radi se o velikom novcu. Ponekad se uplašim jer znam da ljudi van Nemačke veruju da je pozorište kod nas veoma dobro finansirano. S jedne strane, to je tačno, ali smo istovremeno odgovorni za mnoga ljudi koji

rade u našim teatrima. A Berlin je poznat po pozorištim. Izgleda da imamo mnogo novca, ali se na kraju ispostavi da to nije tačno. Takođe imamo i velike finansijske probleme, što će, čini mi se, godinama potrajati.«

Ostermajer je energičan, angažovan mladi čovek. Čini se da on stiže sve. Ima ogromne planove kada je Šaubine u pitanju, pa su njegove rediteljske ambicije pomalo u drugom planu. »Stalno primam nešto novo. Tokom sezone ćemo imati nekoliko premijera, uglavnom mlađih reditelja i neafirmisnih pisaca. Završio sam režiju *Supermarketa* i u sledećih nekoliko meseci posvetiću se upravljanju Pozorištem. Zatim ću raditi komad nemačkog pisca iz XIX veka, Brehtovog prijatelja, nepoznatog van Nemačke. To će me okupirati do kraja sezone.«



Čitav spektar novih tendencija: Tomas Ostermajer

STRANAS CENA POLAROIDI RAZOČARANJA

U Palermu je ove jeseni održan 10. Festival Unije evropskih pozorišta, najelitnijeg pozorišnog udruženja starog kontinenta. Prikazane su izložbe dvojice istaknutih evropskih scenografa (Vilfreda Minksa i Ecija Friderija) i sledećih predstava: *Javni neprijatelj* H. fon Klajsta (A. Šiling, Katona Józef Sinhaž, Budimpešta), *Braća Karamazovi* Dostojevskog (K. Lupa, Stari teatar, Krakov), *Leons i Lena* G. Bihnera (K. Čeki, Teatro Garibaldi, Palermo), *Nekoliko eksplisitnih polaroida* M. Rejvenhil (D.M. Flotats, Teatre Ljure, Barselona), *Hotel Splendid*'s Ž. Ženea (O. Kauto, NP, Helsinki), *Galeb* A. P. Čehova (L. Dodin, Mali teatar, Sankt Peterburg), *Deset zapovesti* R. Vivijanija (Mario Martone, Teatro di Roma, Rim), *Ujka Vanja* A. P. Čehova (J. Kordonski, Teatrul Bulandra, Bukurešti), *Pozorišni fragmenti I&II S. Beketa* (A. Pere, Odeon – Teatar Evrope, Pariz) i *Karlo Čeki čita Dantea i Elzu Morante* (Teatro Garibaldi, Palermo).

Jedini živi pisac igran na festivalu je Mark Rejvenhil (rođen 1966), koga danas smatraju jednim od kvintesencijskih pisaca 90-godina prošlog veka i začetnikom »dramaturgije kri i seksa«. Mnogo je onih koji naslučuju da bi njegovo *Kupovanje i jebanje* (Fucking & Shopping, 1996) moglo biti najvažniji komad napisan u poslednjoj deceniji XX veka, a to je, svakako, jedna od najigranijih savremenih evropskih drama. Ironičan u tonu, kontroverzan u scenskoj uobraziljili i dosledan u istpitivanju društvenih običaja i savremene kulturne politike, Rejvenhil je napisao još četiri komada: *Faust je mrtav* (1997), *Ručna torba* (1998), *Nekoliko eksplisitnih polaroida* (1999) i muzikal *Mother Clap's Molly House* (proizveden ove godine u londonskom Nacionalnom pozorištu, na temu okupljališta londonskih homoseksualaca u XVIII veku). Definitivne verzije svojih komada Rejvenhil potpisuje tek nakon glumačkog sadejstva u praizvedbenoj postavci. Sebe naziva *post-gay* piscem a

u intervjima s posebnom nežnošću govori o svojim roditeljima koji vole pozorište, ali i pored uspeha ne idu na njegove predstave, jer je sve to isuviše novo i »jako« za njihov ukus.

Nekoliko eksplisitnih polaroida (Some Explicit Polaroids), Rejvenhilov komad prizvoden u legendarnom londonskom pozorištu Royal Kort a prikazan na festivalu u Palermu u barselonskoj verziji, priča je o velikom razočaranju onih koji su se svojevremeno borili za pravedan svet jednakosti, a koji su se danas, dve decenije kasnije, našli u poziciji upravljača sveta koji su nekada kritikovali, tj. njegovih marginalaca. U središtu pažnje je nekadašnji student bundžija koji se, nakon 15 godina provedenih u zatvoru, vraća u London koji je u međuvremenu postao stran i čudan i u kojem je klasna borba ustupila mesto drogama, tehnim muzicama, Internetu, mobilnim telefonima, opsesiji za novcem i slavom, hedonizmu i političkoj apatiji.

Preplatite se na LUDUS

Godišnja preplata za SRJ - 500,00 din.

Dinarski žiro račun:

Savez dramskih umetnika Srbije

40806-678-2-10628

NOVO!

PRIMAMO PREPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja preplata - 30,00 DEM.

Devizni žiro račun:

5401-VA-1111502

(Privredna banka Beograd A.D.)

LEPOTA ĆE SPASITI SVET

Ili o gostovanju »Balkan novog pokreta« na Drugom internacionalnom festivalu »Butrint 2000« u Albaniji

Aleksandra Jakšić

Balkan novi pokret je u ove godine nastupio na Edinburškom festivalu, ali i još nekoliko pozorišnih smotri, o čemu govori Milovan Zdravković, producent trupe. »Do sada smo realizovali dva muzičko scenska igro-kaza, i to *San o Balkanu* i *Vilinsko kolo*. Ovim predstavama trupa je na osnovu mitova, legendi, običaja, napravila teatarsku priču baziranu na ovom podneblju, koja reprezentuje srpsku tradiciju. Iako su istraživanja u sferi pokreta, neverbalnog teatra, modernog izraza na Zapadu daleko odmakla, inostranim festivalima nedostaje takva vrsta etno pozorišta. Zahvaljujući velikom uspehu *San o Balkanu* na prošlogodišnjem Festivalu (»Ludus« br.78) pozvani smo i ove godine, pa je *Vilinsko kolo* tendenciozno pravljeno za Edinburg.«

Možda dogodine

Zanimljivo je pomenuti da je i ovo gostovanje u Engleskoj ostvareno na osnovu ličnih kontakta, bez ikakve podrške Ministarstva kulture, a da je direktor festivala, Ričard Demarko, uputio pismo ministru Lečiću, kojim ga upoznaje s radom trupe, moli da Ministarstvo sledeće godine podrži gostovanje, te da nudi razne kontakte preko svoje fondacije (The Demarko European Art Foundation).

Albanija kao iznenadjenje

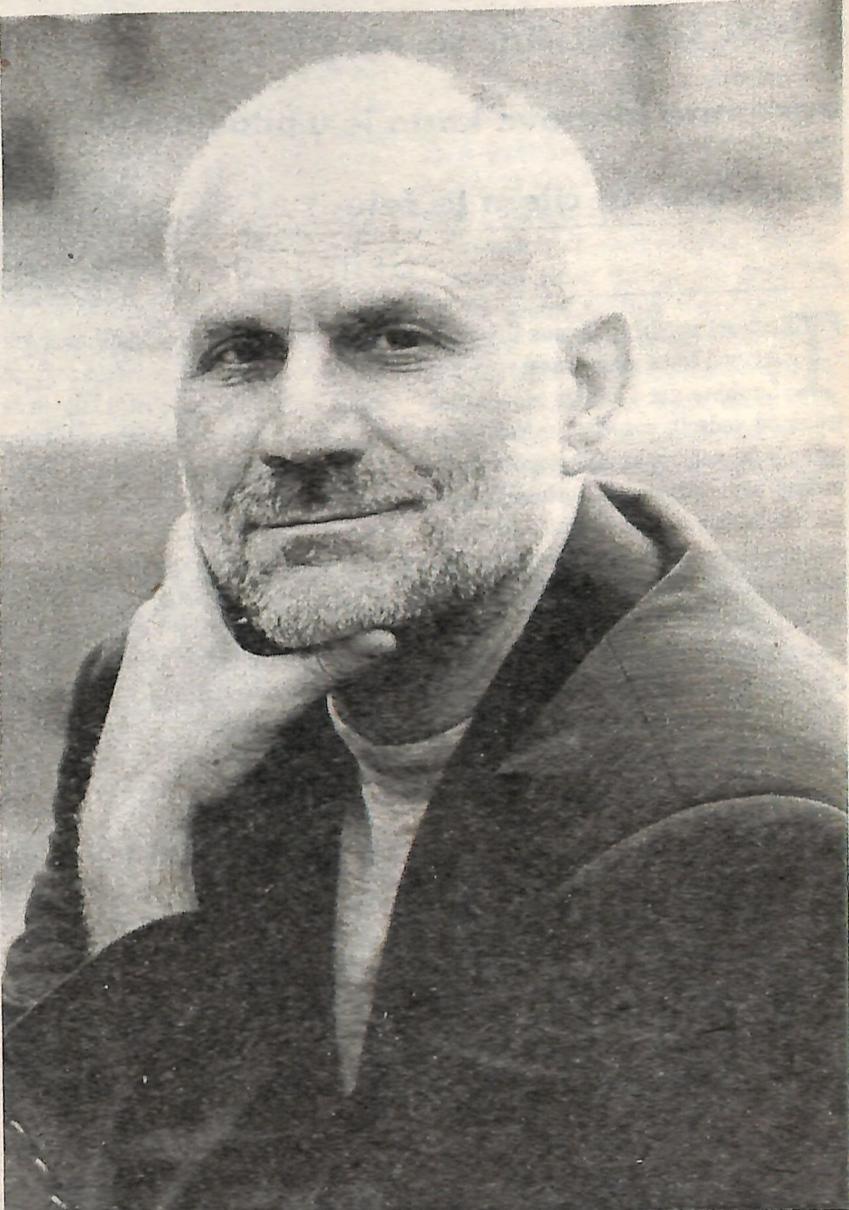
Ovoga leta trupa je, osim u Londonu i Edinburgu, gostovala na još dva festi-

vala – XIV Festivalu Mediterana u Konversanu, s predstavom *San o Balkanu*, izvedenom u porti benediktinskog manastira »Santa Kroče«, i u Albaniji na Drugom internacionalnom festivalu u Butrintu gde je takođe igran *San*. »Poziv za gostovanje u Albaniji dobili smo preko Dragane Bošković, člana Asocijacije mediteranskih pozorišta, jednog od organizatora Festivala. Pozvani smo jer je predstava neverbalna, lako komunicira sa strancima kroz igru, muziku, simbole, univerzalnim pozorišnim jezikom. Osim nas, nastupile su grupe iz Albanije, Grčke, Makedonije i Ukrajine. Gostovanje je za mene predstavljalo kulturni šok i dokaz da predrasude treba lomiti, a ja sam ih prvi imao. U Albaniji, zemlji koja se gradi, videli smo prijatne ljude, u restoranima su nam puštali našu muziku – nažalost novokomponovanu (greška je naših kulturnih poslenika što je folk muzika prva probila blokadu) i želeli nam dobrodošlicu na lošem srpskom jeziku. Na Festivalu, oko koga su okupljeni svi značajni albanski umetnici, predstave su igране u antičkom amfiteatru, jednom od najstarijih u Sredozemlju. Pre nastupa nas je najavio direktor Festivala i dobili smo veliki aplauz. Predstava je prošla sjajno. Sutradan na konferenciji za štampu rekao sam da verujem u misao Dostojevskog da će lepota spasiti svet, a umetnost je deo te lepote. Poželeo sam, takođe, i da po običajima stare Grčke, da dok traju Olimpijske igre nema ratovanja, na Balkanu trajno proglašimo Igre. Vesna Stanković je na kraju otpevala staru kosovsku pesmu iz Prizrena *Uđade se*

Jagodo, koja je izazvala oduševljenje i time postala zaštitni znak našeg boravka. Gostovali smo i na albanskoj TV, u Tirani. I ta moderno opremljena i dizajnirana televizija na kojoj rade stručnjaci, samo je potvrdila da je sve drugačije od naše predstave o Albaniji. Rastanak je bio dirljiv. Ugovorili smo i saradnju. Već na Bitezfu nas je posetio gospodin Boaloti, Narodno pozorište će

gostovati u nacionalnom pozorištu u Tirani sa *Snom letnje noći*, a zatim i u Valoni s *Balkanskim plastikom* veli Zdravković.

Na kraju treba citirati albanskog dramaturga Ruždi Pulaha koji je konstatovao sledeće: »Za razliku od politika naših dveju zemalja, izgleda da su pozorište i umetnost uopšte, na vrhuncu naše međusobne saradnje.«



Kulturni šok: Milovan Zdravković (Foto: Đ. Tomic)

Iznase pozorišne prošlosti

GLUMAČKI KLUB

Zoran T. Jovanović

(1906)
Uredništvo časopisa »Nova iskra«, čiji je urednik bio književnik Rista Odavić, prvak Narodnog pozorišta Milorad Gavrilović 22. januara 1906. šalje sledeće pismo:

„Gospodine,
Na dan Sv. Save, 14. januara ove godine osnovan je Klub članova Srpskog Kralj. Narodnog Pozorišta, u želji podizanja dramske umetnosti i glumačkog staleža, međusobnog savetovanja i obaveštavanja, kao i uzajamnog pomađanja i zaštićavanja.
Klupskim poslovima rukovodi Odbor Kluba od dvanaest članova.

Za ovu 1906. godinu, izabrani Odbor konstituisan je ovako: predsednik Milorad Gavrilović, zamenik predsednika Ljuba Stanojević, blagajnik Dragutin Jovanović, sekretar Aleksandar Milojević, članovi: Ilija Stanojević, Sava Todorović, Svetislav Dinulović, Raja Pavlović, Milorad Petrović, Jevrem Božović, Dimitrije Petrović i Bogoboj Rucović.

Čast mi je o ovome izvestiti Uredništvo 'Nove iskre'.

Predsednik, Milorad Gavrilović.

Ne samo Odavićeva »Nova iskra«, već i beogradski dnevni listovi su za beležili pojavu Kluba i povremeno pratili njegov rad. U tome se izdvajala »Pravda« češćim komentarima o radu Narodnog pozorišta i pojavi prvog organizovanja glumaca na staleškoj osnovi.

Kao što se može uočiti iz sastava Odbora, istina, bez ijedne glumice (!), u njemu su se nalazili svi istaknuti članovi ansambla, čime su u najvećoj meri ispoljili kolegijalnu solidarnost i jedinstvo. Tadašnji upravnik Narodnog pozorišta je bio Dragomir M. Janković, vršilac dužnosti dramaturga Milan Grol, a članovi Književno-umetničkog odbora su bili Bogdan Popović i Jovan Skerlić, profesori Univerziteta i Dobroslav M. Ružić, državni savetnik. Stalni reditelji su trojica prvih glumaca: Milorad Gavrilović, Ilija Stanojević i Sava Todorović.



Milorad Gavrilović

1906/7. Klub zahteva povišenje plata koji je »sada zaista bedan«. S tom ocenom glumaca se složio i upravnik Marković.

Početkom naredne sezone ništa se nije promenilo i zato su »članovi Glumačkog kluba počeli aktivniji rad protiv sadanje uprave Nar. pozorišta, koja se dosad ničim nije pokazala da teži glumačkom napretku, nego je angažujući neke mlade snage doveo pozorišnu trupu na nivo diletantских društava«, piše »Pravda« (12. X 1907), da bi posle dva dana javila kako su »i mlađi članovi van Kluba doneli sinoć odluku da se potpuno slažu sa rešenjem članova Kluba i pristaju na sve što Klub bude rešio da čini«. Situacija se sve više komplikovala: tri od četiri člana Književno-umetničkog odbora podnose ostavku: Br. Đ. Nušić, dr. Dragoljub Pavlović i M. Gavrilović. Izveštac se piše: »Ostao je samo g. Bor. Popović. Šta taj čeka?«. Isti list, posle nedelje dana, javlja: »Zahtev Glumačkog kluba o povišenju plata celokupnom personalu nije usvojila ni pozorišna uprava ni ministar prosvetne«.

I tako, umesto poboljšanja glumačkog materijalnog položaja, usledilo je donošenje rigoroznog »Pravilnika Srpskog Kraljevskog Narodnog pozorišta« 16. juna 1908. na koji će veoma oštro reagovati ne samo članovi glumačkog ansambla već i kulturna javnost. Novine su tim povodom beležile učestale revolte glumaca s konferencijom u Glumačkom klubu. Miloradu Gavriloviću, predsed-

niku Kluba, kao posledicu njegovog upornog i doslednog angažovanja za glumačka prava, usledilo je rešenje 21. maja 1908 – o »stavljanju u penziju«.

Nasilno penzionisanje jednog od najuglednijih članova Narodnog pozorišta, višegodišnjeg prvaka i reditelja, izazivaće buru u kulturnoj javnosti, koja se neće stišavati sve do njegovog povratka u ansambl. To će se desiti tek 17. jula 1909. sменom Markovićeve uprave i dolaskom Milana Grola na čelo Kuće, koji reaktivira Gavrilovića i postavlja za reditelja.

Svaki javni glumački angažman u prošlosti, pa bio on i u okviru legalnih formi staleškog organizovanja, imao je svoju cenu, koja se plaćala, ponekad, kao što se vidi, i – udaljavanjem iz ambla.

**PRODAVNICA
CENTRO
FOTO**
Beograd,
Maršala Birjuzova 9
011/632-692

SEKSPIR I SAVREMENICI

Premijera

Šekspirove Bogojav-

Ijenske noći, učešće

lutkara na Interna-

cionalnom festivalu

malih formi u Plovdi-

vu, gostovanje Dr-

žavnog lutkarskog

pozorišta iz Vidina,

međunarodni

kontakti i anga-

žovanje mladih stva-

ralaca, mogući su

nagoveštaj ambicije

koja će Pozorište »To-

ša Jovanović« usme-

riti ka višim stan-

dardima

Pedeset šestu sezonu profesionalnog rad zrenjaninsko NP »Toša Jovanović« otvorilo je premijernim izvođenjem Šekspirove *Bogojavljenske noći*. »Ideja je bila da nakon Sofoklove *Antigone* i Molijerovih *Skapenovih spletki*, *Bogojavljenskom noći* uspostavimo vertikalnu oko koje će se, ne samo ove sezone, no i ubuduće, formirati repertoar našeg pozorišta«, kaže Goran Ibrajter, direktor teatra, ukazujući i na kulturno-značaj predstave za sredinu, te mogućnost da zrenjaninski dramski ansambl u punoj meri iskaže svoju snagu i zrelost.

Glavne uloge reditelj Radoslav Zlatan Dorić poverio je Jugoslavu Krajnovu i Jovanu Torčkom, a da ova klasično postavljena ansambl predstava oživi renesansnu epohu pobrinuli su se i kostimograf i scenograf Vesna Radović, kreator scenskog pokreta Ivan Klemenc, kompozitor Miroljub Arandelović Rasinški, lektor Olga Marinković, dok su za masku, šminku i frizure bili zaduženi Dragoljub Jeremić, Vesna Hadžislavković i Draginja Markov. Dorić veli da otkad radi u Zrenjaninu – a tu je režirao 10-ak predstava – nikada nije uložio više truda no postavljajući Šekspirov komad. Uz zahvalnost vrhunskim saradnicima, on ističe i svoje veliko poverenje u kreativne potencijale podmladenog ansambla: »Mislio sam da pred te ljude treba po-

Natalija Ludoški

stavljati, kao pri skakanju uvis, sve veću i veću lestvicu, jer oni ne smeju stagnirati, moraju pred sebe postavljati nove zadatke, teže, i razvijati se. Posle Molijera, to je bio Šekspir. Volim izuzetno komplikovanu i zahtevnu strukturu *Bogojavljenske noći* koja pred mlađe glumce postavlja mnogi problem. Shvatili smo da imamo dobru podelu, da je komad baš ta lestvica za razvoj ovog ansambla koji mora ostati na okupu, što je velika šansa koju ovo pozorište možda po prvi put u svojoj istoriji ima.«

Protiv mistifikacije

Kako sam tumači, rediteljski koncept Dorić je usmerio ka reafirmaciji elemenata pozorišne igre odvorno zapostavljenih te ih retko ima u domaćim teatrima: »Vrlo se retko pozorišta odlučuju da rade komad u epohi, da dočaraju miris velikih i pravih izvođenja Šekspiovih dela. Činio je to Mijač u predstavi *Mera za mera* i, evo, nedavno somborsko pozorište, takođe u *Bogojavljenskoj noći*, u režiji Zorana Ratkovića. Čitava ta mistifikacija Šekspira i igranja Šekspira kod nas, mislim da nije bila potrebna. Ljudi u razgovoru o Šekspиру najviše zaziru od njegovog stiha pa i samog njegovog imena. A Šekspir je u suštini vrlo pučki, narodni pisac – jasan svakom gledaocu i čitaocu, uzbudljiv, duhovit, večan autor, a u ovom pozorištu i ovom gradu, premda najbolji dramski pisac na svetu, zaboravljen 33 godine!«

Što se planova vezanih za rad dramskog ansambla tiče, uprava najavljuje i rad na predstavi *Govorite li italijanski?* mlađog zrenjaninskog pisca Uglješa Šajtinca, porodičnom tradicijom vezanog za scenu u rodnom gradu. Rediteljsko rešenje biće povereno Šajtinčevom vršnjaku i kolegi sa studija, Kruševljaninu Vladi Popadiću. Treća dramska premijera vezana je za *Propast srpske radničke porodice* Filipa Vujoševića u režiji Ljuboslava Majere.

O tri elementa i tri sveta

Ovih dana Majera s ansabljem Lutkarske scene kreirala predstavu *Malu sirenę* po motivima Andersenove bajke a iz pera Željka Hubača. O predstavi reditelj ne otkriva mnogo: »Hubač je oživeo priču stvorivši svet koji funkcioniše na tri nivoa: kao stvarnost bogova, ljudi i životinja, a istovremeno je to i pokušaj spajanja tri elementa – vazduha, zemlje, vode... Taj sudar različitih svetova je priča o našim različitostima i onome što te različitosti radaju, pokušajima da se razlike ponište, te o lepoti žrtve za ljubav. O *Maloj sirenici* je premijera najavljenja za novembar, svakako će biti povoda za priču. Ovom prilikom valja napomenuti da je likovna oprema poverena lutkarskom ateljeu »Anev« čiji vlasnici, umetnički i bračni par Adriana i Veselin Anev, aktivno učešćuju u timskom radu, probama na predstavi. Garancija kvalitete u podjednakoj meri su vrhunski bugarski majstori lutkarstva (koji uz češku školu lutkarstva čine vrhove zahtevne forme teatarskog izraza),

reditelj neiscrpne imaginacije, ali i zrenjaninski Lutkarski ansambl koji je svoj visoki renome potvrdio i jesenja na Internationalnom festivalu malih formi u Plovdivu, učešćujući, po pozivu, kao jedini jugoslovenski ansambl s autor-

skim projektom Jovana Carana Hrabri konjić.

Saradnja s bugarskim pozorišnicima nastavlja se gostovanjem zrenjaninskih lutkara (možda i drame) u Vidinu, a redak, gotovo bitefovski spektakl zrenjaninskoj teatarskoj publici priuštili su akteri Državnog lutkarskog pozorišta iz Vidina predstavom *Sećanje na Petrušku*. Nakon što su probrali sva bitna priznaja na Osmom međunarodnom festivalu lutkarskih pozorišta u Subotici (glavnu nagradu za predstavu u celini, nagradu za režiju, scenografiju, kao i tri glumačke nagrade) ova lutkarska predstava za odrasle, nastala po motivima muzike

iz baleta Igora Stravinskog, gostovala je u Zrenjaninu. Žadivljajuće je bilo videti koliko je umetnicima bilo inspirativno iskustvo igre – u formalnom i idejnom smislu. Čudesnom lakoćom sedmočlanl glumački ansambl je plesom, animacijom lutaka različitog tipa, kostimografskim i scenskim efektima (opet je na delu bila sofijska radionica »Anev«), transponovao zaplet *Petruške na fon večito tragičnog sukoba između stvarnosti i fikcije, materijalnog sveta i onog, valjda jedinog autentičnog, koji pripada umetnosti.*



Zahtevna struktura: scena iz *Bogojavljenske noći* (Foto: Jovan Njegović-Drndak)

WWW.BITEF.net

Internet kampanja 35. BITEF-a je, po ocena ma mnogih gostiju, učesnika i gledalaca, aspekt koji bi, u skladu s podnaslovom festi vala, mogao postati nova pozorišna tendenciјa

Maša Radonić

Pošto je »www« svetski aktuelan fenomen tek od 1994, BITEF je upotrebom elektronske komunikacije na vreme uhvatio korak s tehnologijama koje se svakodnevno osavremenjuju. U BITEFovom Art kafeu gosti su stalno tražili slobodno mesto pored kompjutera, jer su se na mreži kontinuirano pojavljivali informacije neophodne i zanimljive i publici, i učesnicima, i organizatorima. Stranica s redovno ažuriranim vestima uvedljivo je bila najposećenija od svih na sajtu festivala. Prikazi odigranih predstava pod naslovom www.POGLED – s vestima poput one da se jedan od glavnih glumaca u predstavi *Mesija* plaši da leti avionom, ili da su scenografija i rekvizita predstave Insekt teški oko 10 tona – posećeni su nekoliko hiljada puta, a u njih su zavirili posetoci iz najrazličitijih zemalja, a tome je mnogo doprinela i činjenica da su informacije prezentovane na četiri svetska jezika.

Statistički rezime izgleda ovako: BITEF je prvi YU festival sa zvaničnim internet provajderom – SezamPro, i zvaničnim internet promotorem – Krstarića. Obradom, prevodom i slanjem tekstualnih, audio i video zapisa bavilo se samo osmoro ljudi (prosek noćnog spavanja – 5 sati), dok je net radio internet magazina »FreeSerbia«, čiji tročlan tim je bio zadužen za lajk linkove, iliti žive prenose preko interneta, odabrao da na ovaj način podrži baš pozorišni festival, a ne neki sportski ili politički događaj.

Kampanja je kreirana na osam kompjutera, a pripreme su trajale od jula. Web-cam, ili kamera za internet prenose, postavljena u direkciji Festivala, zaintrigirala je i samog selektora Jovana Ćirilovića, ali i sve koji su pored nje prošli. Sajt je do završetka Festivala posetilo 7335 ljudi, od čega je 51 % poseta bilo iz Jugoslavije, dok su ostale iz SAD, Italije, Kanade, Francuske, Belgije, Kanade, Japana, Hrvatske, Slovenije i Makedonije.

donije. Lajv linkovi su bili najposećeniji kada su istovremeno predstavljali i okrugli sto sa stvaraocima predstava, dok su neformalni razgovori s umetnicima, takođe prenošeni uživo preko interneta, više animirali mlađu publiku u BITEF Art kafeu. Preko »mreže« je najviše praćen susret s kreatorima predstave *Vojcek* japanskog Blek Tent Teatra.

Mongrađa 35 godina BITEF-a, objavljena na trostrukom CD-u, predstavljena je u jeku internet kampanje, pred oko 200 posetilaca i novinara. »Mnogi su nam pomogli da napravimo ovaj projekat, pogotovo NT soft, bez koga bi malo toga bilo moguće. Mnogi su nam poslali materijale«, kaže idejni tvorac monografije Vesna Bogunović. »Ovaj CD rom je proizvod dugodišnjeg rada svih ljudi koji su radili BITEF festival svih ovih godina, počevši od Mire Trailović i Jovana Ćirilovića. Preko CD rom-a možete dobiti kompletну informaciju i doživeti trenutke koji su bili specifični za ovaj festival, koji su činili nešto što se dešava iza scene, i za zavesu, ne samo predstave, već i atmosferu koja prati festival. »Filmske novosti« su nam poklonile izvenredan materijal iz 1967. i 1968. žurnale koji prikazuju otvaranje festivala. To je stvarno izuzetan doživljaj, jer da mi to nismo uradili, to bi nestalo. To je zapis na papiru, koji nagniza vreme, koji je negde sakriven, a na ovaj način možete dobiti sve informacije u trenutku kada poželite.«

Sajt koji se nalazi na adresama www.bitef.net, www.bitef.org i www.bitef.co.yu u narednom periodu će biti delimično promenjen, kako bi mogao da prati i aktivnosti BITEF teatra, obuhvat retrospektivu 35. Festivala, kao i materijale s festivala koje će vlasnici CD rom-a moći besplatno da učitaju s interneta.

BURE BARUTA U SARAJEVU

41. Sarajevski MESS

Na scenama Sarajeva i Zenice održan je 41. MESS, najznačajniji pozorišni festival BiH. Glavni program festivala otvoren je parodom kostimom iz pozorišnog fundusa, koja čini predstavu *Kostimi* Teatrula Notara, jednog od najpoznatijih bukureštanskih pozorišta. Sofijski Nacionalni teatar »Ivan Vazov« izveo je Šekspirovu *Buru barutu* reditelja Aleksandra Morlova (Na dnu, Bitel '99).

Prvi put od završetka rata na MESS-u je gostovalo jugoslovensko pozorište, pa su tamošnje novine *Bure baruta* najavljuvale kao »najveći pohod iz Beograda na Sarajevo od rata na ovam«, koji »predvodi sadašnji upravnik JDP-a, rođeni Sarajlija Gorčin Stojanović«, ali i uz otnovni komentar da su »Makedonci spasili autorski obraz nekad najsajnijeg pozorišta na Balkanu«. Bilo je, međutim, i opaski da »sve vanpozorišne razloge za interesovanje sarajevske publike ne bi bilo pošteno vezivati za ovaj par excellence pozorišni čin« i konstataciju da se sarajevska publika uverila da je »glumačka tradicija JDP-a nastavljena«.

I Dušan Jovanović se posle 10 godina vratio u Sarajevo. Vizuelnim izgledom njegove predstave *Čekajući Godo* (u izvođenju ljubljanskog SNG-a) ne dominira više samo drvo, već i smeda polulopta na kojoj se odigrava komad, a u kojoj može da se prepozna osušena i smeđurana planeta Zemlja. Evo kako je objašnjava sâm reditelj: »Godu kao globalnu metaforu je čekanje i san. To je neka mala planeta na kojoj se dešava naša predstava. Govorimo o snu, ali on ne mora obavezno da bude američki. Danas se taj san gubi i postaje simbol težnje ka globalnom tržištu. Mogu reći da je to jedina novina u odnosu na neka predašnja razumevanja teksta«.

Na MESS-u je prikazana i plesna predstava berlinske Šaubine (*Bilo šta*, koreograf Luk Danberi), te *Užasna riba*, predstava inspirisana pesmom *Tri žene* Silvije Plat, koju su napravili Borut Šeparović i njegova holandsko-hrvatska trupa Performingunit, izvedena u Budvi, Belefu i nizu naših gradova. U

predstavi fragmentarne strukture, u kojoj izvodači otkrivaju različite slojeve stanja žene u odnosu na suprotnosti život/smrt, zdravlje/bolest, porodaj/pobačaj, svesno/nesvesno, instalacija reflektora postavljenih na nosače stvara atmosferu za svojevrstan »mukli koncert«, otkrivajući tako unutrašnji svet izolovane žene.

Nomadski Futsharn Traveling teatar (sa sedištem u Francuskoj) prikazao je na MESS-u Gogoljevog *Revizora*, no prava pozorišna atrakcija došla je u Sarajevo iz Poljske. *Ferdidurke*, tekst Vitolda Gombrovića, teatar Provizorijum igra od svog postanka, dakle od 1976. Gombrovićeva teza o čoveku osuđenom da živi sopstvenu fasadu nalazi teatarsku antitezu u ovoj predstavi: četiri glumca, koja jedva da mogu da se smeste na školsku klupu, bore se žestoko, nogama i rukama, za svoje mesto. Dvojica reditelja, Januš Oprinjski i Vitold Mazurkijević, načiće se gotovo sigurno u konkurenциju za nagrade, kojima se ove godine pridružuje još jedna. Od ovog MESS-a, sarajevski magazin »Dani« dodeljuje priznanje »Hrabi novi svijet«, za iskorake u teatarskom promišljanju i najuzbudljiviji teatarski događaj.

Reditelj Oskaras Kornušovas stigao je u Sarajevo iz zemlje košarke i teatra. Litvanci su se predstavili njegovom adaptacijom Bulgakovljevog romana *Majstor i Margarita*, u kojoj se postavlja ključno pitanje da li je kreativni rad zaista duhovna vrednost za koju treba žrtvovati sopstveni život, ali i predstavom *Otel* njegovog starijeg i slavnijeg kolege Eimuntas Nekrošijusa.

O bosanskim predstavama prikazanim na MESS-u (*Natan mudri*, sarajevski NP, *Košmar o Bosni*, sarajevski Teatar mladih), »Ludus« je već pisao, ali u Sarajevu se mnogo očekuje i od festivalске premijere koju će, po tekstu *Noževi u kokošima* škotskog pisca Dejvida Harouera i u režiji slovenačkog reditelja i koreografa Damira Zlatara Freja tek izvesti Kamerni teatar 55. Uz dvojicu Sarajlija, Ermina Brava i Edhemu Hušiću, u predstavi gostuje i Mirjana Karanović. Frej je na MESS-u prisutan i postavkom Ženeovih *Sluškinja*, koje je

proleto režirao u zagrebačkoj »Gaveli«. U okviru festivala prikazana je, u režiji Ivana Dobčeva, i predstava *Zen Zone*, koprodukcija MESS-a i bugarskog Sfumato teatra, koji se prošle godine pokazao

zao kao najpriyatnije festivalsko iznenadjenje, a konačno je dočekana i dugo najavljuvana premijera *Hamleta*, u izvođenju sarajevskog NP-a i u režiji Dubravka Bibanovića, koji je scenski adekvat za rascepljenu Hamletovu ličnost pronašao u trojici glumaca koji tumače ovaj lik (Mirsad Tuka, Aleksandar Seksan i Mario Drmać).

Nakon što je na MESS-u prikazana Ibenova *Nora* podgoričkog CNP-a i reditelja Branislava Mićunovića, uočen je još jedan EX-YU pozorišni kuriozitet. Jednu od uloga u ovoj predstavi igra Banja Popović, sarajevski student i aktuelni crnogorski ministar kulture. Kako njegov kolega Branislav Lečić, aktuelni ministar kulture Srbije, igra u *Bureu baruta*, neke su Sarajlije zapazile da »preko Drine ne može bez politike, džaba ti«.



San kao težnja ka globalnom tržištu: Godo Đušana Jovanovića prikazan je na ovogodišnjem MESS-u

BALKANSKI RUNOLIST

Vesti iz Makedonije

U Skoplju je i ove jeseni održan međunarodni Mlad otvoren teatar, a pod motom preuzetim iz poruke Džona Lenona Give peace a chance. MOT je otvorila letošnja ohridska premijera *Maseduan Odiseja-2001* (režija Ivana Popovskog), a od domaćih predstava prikazane su bitoljske *Bahantkinje* (Evripida i Stefanovskog, režija Sašo Milenković), strumička *Kokoška* (Koljade, režija Vladimir Talevski), skopske *Tetovirane duše* (Sašo Milenković), te *Komad br. 27* Alekseja Slapovskog, u izvođenju studenata III godine glume skopskog FDU-a u klasi Kirila Ristoskog. Od stranih predstava, sofijski Nacionalni teatar »Ivan Vazov« izveo je *Romea i Juliju* rediteljke Liliye Abadžijeve (sve likove tumaći 6 glumaca), švajcarska plesna trupa Drift humoran absurdistički projekat *Crni počinak*, a brazilska plesna trupa Amalgama *Očajne impresije*, zasnovane na poeziji Džima Morisona. Baletska trupa francuskog koreografa Žan-Fransoa Dirura izvela je *Mir*, predstavu međunarodne podele, nastalu u Ohridu, a inspirisanu bombardovanjem Jugoslavije 1999, kada je Dirur boravio u Beogradu. Predstava, kažu, ima dokumentarnu vrednost i građena je »u vidu istrage, ali bez cilja da dà odgovor, tj. s nemarom da se zapadnom gledaocu prepusti da odredi sopstvenu odgovornost«. Trupa Sonje Vukićević izvela je *Mrak letnje noći*, a podgoričko CNP Rekvijem za XX vek.

Na MOT-u je premijerno izvedena i nezavisna produkcija *Dnevnik jednog ludaka*, skopskog glumca Bajruša Mjaku i reditelja Ivana Popovskog. Predstava se igra na albanskom, uz simultani prevod na makedonski. Gogoljev tekst (u posledne dve decenije po treći put na

repertoaru makedonskih pozorišta) smešten je u Dansing salu Mladinskog kulturnog centra. Dva amfiteatralno postavljena gledališta sa u belo obojenim sedištimi »zarobljena« su sa sve četiri strane crnim zavesama a u sredini je podijum (kutija, soba, kraljevstvo, vreme, beskraj...) u kojem se nalazi Mjaku i njegov Poprišin, odvojen od gledalaca najlonškim zidovima. U tom staklenom zvonu Popovski otvara ring u kojem se Mjaku, u liku čoveka kome sopstvena osećajnost ne dozvoljava da bude deo svog okruženja, pa se, zdrav, oseća kao lud, »boksuje« sa samim sobom i sa svima od kojih mu je zlo. On snatri, čita pisma, jede, barata svojim zaostrenim perima, juše zapreže brze kao vjetar, bori se s nevidljivim psom, stavljaju mu sindžire na ruke ili mu kaplju studenu vodu na glavu, ali se on i kruniše za kralja. Kažu da je cenjeni Mjaku (koji već dve sezone nije imao ulogu u svom matičnom pozorištu, Albanskoj drami) ovom rodom dosegao vrh dosadašnjeg glumačkog rada.

Na kraju MOT-a prikazana je premijera nove predstave Makedonskog narodnog teatra i reditelja Aleksandra Popovskog. Drama *Balkan nije mrav* Dejana Dukovskog, smeštena u doba Ilindenskog ustanka, praizvedena je 1992. u bitoljskom NT-u (igrana je i u Beogradu 1995, u režiji Juga Radivojevića). Zanimalje reditelj (naročito Popovskog i Milenković) za postavkama tekstova najizvođenijeg makedonskog autora više je no jasno. U dramaturški moderno oblikovanim pričama o provokativnim stanjima koja se na balkanskim prostorima ponavljaju – Dukovski je tekst napisao po motivima i likovima *Makedonske mrave svadbe Černodrinskog*. Ljubav je ono za čim se čežne, što se sanja, za šta se živi ili ubija, ali sve je u

toj potrazi za ljubavlju takoreći nemoguće. Kao što je nemoguće na Balkanu uzbrati *edelweiß* – prekrasan cvet runolist koji raste u snegovima alpskih visova. U predstavi Popovskog runolista, kao simbola ljubavi, vernosti, čekanja, ima u svakoj sceni. Simbolika cveta od kojeg, kažu, nema samotnjeg, moćna je u prikazu tužnih (ili srećnih) ljubavi a u kontekstu vekovnog sukoba između hrišćanstva i islama. U tom je smislu ovo priča o mnogim devojkama koje su se zvali ili se zovu Cveta ili Eleni i o mnogim momcima čije je ime bilo ili jesti Spase, Osman, Rasim, Kemal, o onima koji vole a ubijaju zato što moraju. Sve u predstavi izlazi iz utrobe žene, Cvete, i sve se u nju vraća, kao proces nastajanja i vraćanja u utrobu majke Zemlje, s crvenom pupčanom vrpcom pomoću koje se na kraju svi likovi vraćaju na početak. U smislu da se otpočinje nov krug nastajanja, mučenja, nerazumevanja i ubijanja zato što je tako moralno da bude.

Krvavi balkanski ples u kojem se raspadaju imperije ovde se igra na koso postavljenom scenskom krugu, više obruča po čijoj se uzbrdici ili nizbrdici kreću likovi – precizna scenska metafora slovenačkog gosta, scenografa Branka Kojnika – i u kostimima takođe gošće Ksenije Čerče, u gotovo samo jednoj boji, tirkizno zelenoj, kojom je pokriven samo donji deo glumčevog tela. U glumačkoj ekipi naročito se ističu Nikola Ristanovski, koji je svojim distanciranim izrazom lik Osmana doveo do stanja ludila u kojem ima mnogo čovečnosti, nasuprotni tipične slike moćnog krvnika, i Vlado Jovanovski, koji kao Spase donosi poruku večne ljubavi razdeljene između otadžbine i voljene. Pored njih igraju i Katina Ivanova, Nikolina Kujčić, Vladimir Endrovski, Emil Ruben i drugi.

LUDUS MOŽETE KUPITI...

U Beogradu u knjižarama:

Beopolis (Makedonska 22),

Naš dom, (Knez Mihailova 40),

„Pavle Bihali“, (Srpskih vladara 23),

Plato (Akademski plato 1),

Stubovi kulture, (Trg Republike 5),

„Školigrica“, (Gospodar Jevremova 33),

Zadužbina Ilike M. Kolarca (Studentski trg 5),

kod Kolportera grada Beograda

U Novom Sadu u knjižarama:

„Solaris“ (Sutjeska 2),

Most (Zmaj Jovina 22);

„Mala-velika knjiga“ (Žarka Zrenjanina 4)

U Kikindi:

Narodna biblioteka „Jovan Popović“

HRVATSKI PANOPTIKUM

Aktuelnosti iz hrvatskog pozorišta

Predstava *Veliki meštar sviju hulja*, po noveli Krleže, u adaptaciji i režiji Branka Brezovca, premijerno je izvedena početkom oktobra u Zagrebačkom kazalištu mladih. »Riječ je o komadu koji je u jakoj vezi s grozničavim svijetom u kojem živimo, posebno nakon terorističkih događanja, ali ga ne umnožava«, naglasio je povodom premijere ravnatelj ZKM-a, Slobodan Šnajder, dok, po nekim, ovaj »hrvatski panoptikum«, freska vremena prikazana unutar jedne kuće, na frapantno sličan način govori o raspodu ondašnje monarhije i SFRJ. Po brehtovskim i postmodernističkim načelima (prikuju se i odlomci iz drugih dela Krleže i drugih autora), Brezovec niže scenske prizore u histeričnom ritmu i uz stalnu muzičku pratnju. Spektakularna forma predstave u kojoj je okupio 40-ak izvođača (čitav ansambl ZKM-a, pa i Slobodan Šnajder u epizodi političara), nudi brojne teatarske atrakcije u cilju rasvetljavanja velikog mehanizma koji pokreće stvarnost i svest Ljube Kraljevića, saradnika »Hrvatskog slova« u sumrak Prvog svetskog rata. Tako u ovoj predstavi po vazduhu leti klavir, zidovi se pomeraju, sobe sklapaju i rasklapaju, mrtvački kovčevi se spuštaju s vrha pozornice,

vučjaci u kavezima kruže scenom. U ulozi »sentimentalnog neurastenika« Kraljevića, u središtu ove namerne scenske zbrke, našao se glumac Vili Matula.

Jedan od intrigantnijih programskih sadržaja Festivala suvremenog teatra i performansa »Karantena«, koji već 5 godina početkom septembra u Dubrovniku organizuje Art radionica Lazareti, je praizvedba projekta *Didroov nečak ili krv nije voda*, u režiji Gorana Sergeja Pristaša. Predstava zagrebačke trupe Bad Co. nastala je na osnovu sinopsisa drame *Sokratova smrt* koju Didro nikada nije završio. Pritaš uz pomoć dramaturškinje Ivane Sajko koristi i fragmente tekstova Trojda, Bataja, Platona i Petra Milata i ples, pokret, govor, muziku i video-projekcije povezuje u celinu. Relacije se između izvođača u ovoj predstavi uspostavljaju i poništavaju, izobličuju, ponavljaju i zaboravljaju. Po dekonstrukcijskim načelima raščlanjuju se scenske situacije i neprestano izmešta središte događanja. Pritaš ne zanima ono što se događa, već kako se to događa. Pištolji, oni pravi i oni plastični, mikrofoni, boce s vodom su rezervi pomoću kojih se umnožavaju značenja i ispisuje scenska slagalica, čija je namera da ispitati neke od fenomena naše svakidašnjice.

Pritaš je na ovogodišnjem Bitfu, u okviru simpozijuma Cenpija, održao radionicu baziranu na rekonstrukciji baletskog sola Vilijama Forsajta.

Velika hrvatska glumica Neva Rošić je u zagrebačkom Kazalištu »Mala scena« postavila je psihološki triler *Enigmatične varijacije savremenog francuskog dramatičara Erik-Emanuela Šmita*, i to u okvirima scenskog realizma, verno sledeći uputstva u didaskalijama i atmosferu koja se prepozna u predlošku. Uloge nobelovaca Abela Znorka i novinara Erika Larsena, koji na ostrvu tragaju za zajedničkom istinom ili zajedničkom obmanom kroz sećanje na ženu umrлу pre desetak godina, role koje u beogradskom NP tumače Marko Nikolić i Boris Pingović, u Zagrebu igraju Tonko Lonza i Boris Svrtan.

Izvođenjem retkoigrane simbolističke Ibsenove drame *Kad se mi mrtvi probudimo*, u režiji Neni Delmestre, počela je sezona u riječkom pozorištu. U ovoj je drami središnje pitanje odnos Umetnosti i Života pun preplitanja i suprostosti. Umetnik je bio pogrešio što je svoj model posmatrao skoro kao puki predmet, iscrpivši iz njega sav život i potom ga odbacivši. Srećom, svoju je grešku na vreme spoznao te će se »koabitacija« u budućnosti nastaviti na višem nivou i rezultirati novim i verovatno drugaćijim

umetničkim delima. Opštem utisku misaone jednostavnosti, udaljene od simbolističke hermetičnosti, doprineo je i vrlo dobar štrih, pa tako ceo ovaj »dramski epilog« ne traje duže od osamdesetak minuta. Na belo-plavoj pozornici, kojom dominiraju geometrijski, hladni oblici i materijali sa nekoliko blagih simboličkih naznaka (rad scenografa Dalibora Laginje), troje glumaca čini specifičan trougao, u kojem je jedna stranica uvek odsutna, ili prisutna tek u obliku ideje. Josip Genda, kažu, u jednoj od svojih najzrelijih i najpromišljenijih kreacija, nordijski je melanholičan umetnik obuzet sumnjom i teskom, a njegove partnerke, Andrea Blagojević-Mangano (Maja) i Olivera Baljak (Irena) utelovljaju dva tipa večite ženskosti.

Dubrovačko Kazalište Marina Držića otvorilo je novu sezonu premijerom *Prosjačke opere* Vaclava Havela, u režiji Hane Burešove. Uz rediteljkiju, kompletan umetnički tim predstave došao je iz Češke – dramaturg Stepan Otčenášek te scenograf i kostimograf Karel Glogi. *Prosjačka opera* svedoči o državnom sistemu koji počiva na laži i prevari i u kome svako svakog izdaje. Havel takav sistem dovodi do besmisla, a u svet razbojnika, prostitutki, korumpiranih državnih činovnika, svodnika i kriminalaca uvodi jezik intelektualaca koji zapletene meduodnose pojačava i usložnjava do parodije.

Teze i antiteze koje raščlanjuju večiti filozofske problem slobode kao najveće čovekove tamnice uboličene su u dvočinu tragediji Borislava Vučića *Pir pepela*

kroz optiku jednog Ravnatelja (Upravnika) zatvora i njegovog Uznika (Zatvorenika). Krvnik, mučitelj, manipulator (u tumačenju Duška Valentića) i njegova bespomoćna, nevina, psihički sasvim slomljena žrtva (u tumačenju Sretena Mokrovića) koja se vlada principom da je u zatvoru dobro jer je tek napolju pakao, okvir su ovog dramskog traktata koji je nedavno prizvoden u zagrebačkom Dramskom kazalištu »Gavela«. Kao komentar užasa ženske sudbine u maničićkom svetu, tu su i dva ženska lika, trudna sekretarica (igra je Slavica Knežević) »što rada zatvorsko seme« i Uznikova žena (Marina Nemet-Brankov), koju sluđuje greh pobačaja takvog istog muškog ploda.

Iako neki nisu bili naklonjeni programskoj konцепцијi ovogodišnjeg Splitskog ljeta koje je po njima bilo siromašno i neinovativno, g. Vujić, hrvatski ministar kulture i predsednik festivalskog Veća, nije štedeo reči hvale pa je na sednici Veća kazao da je Splitski festival jedan od retkih u Hrvatskoj koji je uredno finansijski voden i nije probio dogovoreni novčani limit. Ministrove svesrdne pohvale, priča se u hrvatskim pozorišnim kulačima, gotovo su stopostotna potvrda da će intendantkinja splitskog HNK, Mani Gotovac, sledeće godine sedeti u intendantskoj fotelji zagrebačkog HNK-a i tako preuzeti mesto Georgija Para, koji januara 2002. odlazi u penziju.

36. BORŠTNIKOVO SREĆANJE

Novosti iz slovenačkog pozorišta

Od 12. do 30. oktobra u Mariboru se održava 36. Borštnikovo srećanje, najvažniji festival slovenačkog pozorišta. Selektor Jernej Novak je utvrdio da su u protekljoj sezoni u tamošnjim teatrima preovladale predstave s ozbiljnijim sadržinama, a među njima naročito uprizorenja savremene problemske tematike. Na festival je bilo prijavljeno 56 predstava slovenačkih pozorišta i pozorišnih trupa, premijerno izvedenih od 31. V prošle do 31. V ove godine. Selektor veli da su u tom periodu praizvedbu imale tek tri savremene drame, ali ni jedno debitantsko ostvarenje. Selektor se u izboru rukovodio pre svega temom ljubavi, i to »ne samo ljubavi kao osećanja, već i kao one konstante čovekove suštine koja razdire samoču u nama i otvara nas za drugoga«.

Novak je izabrao 10 predstava: *Veseli dan ili Matiček se ženi* Antona Tomaža Linharta (Vito Taufer, SNG, Trst), *Sirano de Beržerak* Edmona Rostana (Dušan Jovanović, MGL, Ljubljana), *Otel Šekspira* (Eduard Miler, SNG, Ljubljana), *Amadeus P. Šefera* (Sebastijan Horvat, Drama i Opera SNG-a, Maribor), *Zima jednog lava* Dž. Goldmana (Jernej Lorenčič, SLG, Celje), *Ursula H. Barkera* (Janez Pipan, SNG, Ljubljana), *Noževi u koškama* D. Harouera (Mateja Koležnik, SNG, Ljubljana), *Brana K. Makfersona* (Mile Korun, SNG, Ljubljana), *Kasandra* B. A. Novaka (Dušan Jovanović, SNG, Ljubljana) i *Goli pijanista* autora i reditelja Matjaža Zupančiča (MGL, Ljubljana).

Goli pijanista je mešavina crne komedije, satire i drame apsurda koja pričeva smešno-tužnu priču o pijanistu Adamoviću (igra ga Boris Ostan), koji se useljava u novi stan. Ali, u tom je prostoru pre njega živeo neko ko je nesrećno

loških paradoksalnosti do montipanjonovskog apsurda.

Etički impuls za pisanje tragedije u stihovima *Kasandra* povezan je s opšdom Sarajeva, koju je pisac doživeo i kao jedan od organizatora dopremanja humanitarne pomoći Sarajlijama. Trojanska proročica, osuđena na tragičnu sudbinu da joj niko ne veruje, po njemu je slična današnjim intelektualcima »koji uzalud dižu svoj glas jer ih niko ne sluša, kao što je sudbina Troje, koju je Kasandra prorekla, arhetipska praslika sudsbine Vukovara, Sarajeva, Grčnoga i drugih gradova današnjice koji su doživeli opsadu i kravavo razaranje. Zar je, ako uporedimo potanke opise okrutnog vojevanja u Homerovoj *Ilijadi* s

današnjim televizijskim snimcima tolikih zverski pobijenih građana, uopšte moguća utešna iluzija da Troja spada u nasilni arhajski svet a mi da živimo u civilizovanom, kulturnom svetu?«

Novakova tragedija je većim delom izgrađena na pripovednom okviru poznatog mitološkog predloška. Najveći odmak, koji je ujedno i autorov doprinos reinterpretacijama mita, dešava se na kraju: nakon svega užasa koji je doživelja, Kasandra rešava da Agamemnonu, jednom koji je poverovao njenim proročanstvima, ne kaže šta ga čeka po povratku u Mikenu, što istovremeno znači i da se Kasandra svesno odlazi u smrt. Poslednje noći pred iskrcavanjem na obalu Peloponeza Agamemnon i

Kasandra doživljavaju ljubavni susret u kojem spoznaju da su jedno drugom jedina preostala mogućnost ljudskog življjenja: Agamemnon, vojskovođa slavodobitnik a vinovnik tolikih nesreća pa i ubica sopstvene kćerke, vidi u Kasandri jednu mogućnost mirnog življjenja, a Kasandra posle svih ponuženja koja je doživelja, u Agamemnonu vidi jedinu mogućnost da se ostvari kao žena. Da li je ljubav moguća na pragu smrti? Ili je to pak jedina moguća ljubav?

Iako je na početku nove sezone Canarjevog doma, njegov direktor Mitja Rotovnik obznanio da finansijski položaj (smanjenje dotacija Ministarstva za kulturu) usmerava pozorišni repertoar ka popularnijim sadržajima (najavljen je gostovanje brodvejskog plesnog hita *Stomp*), sezona je otpočela pozorišnim eksperimentom. Reditelj i scenograf Emil Hrvatin, koji je za predstavu *Drive in Camillo* bio nominovan za Evropsku pozorišnu nagradu i nagrađen priznanjem revije »Ballet International/Tanz Aktuell« za najinovativniji scenski događaj, predstavio se svojom novom predstavom *Pitanja i odgovori. Vrlo lično. Vrlo javno*. U predstavi u kojoj se prepliću elementi performansa, kabare, intimnog i plesnog pozorišta, a u mekanom, klinički čistom prostoru, pratimo »priču« o plesaču koji ne može da otvori svoje telo a, kao i svaki pojedinac, ište komunikaciju s drugim. *Pitanja i odgovori* izražavaju temeljna pitanja savremenog pojedinca i savremenog pozorišta, te dvoje aktera predstave, Jana Menger i Ivana Peternelj, prenose ravnodušnost, cincinost, iscrpljenost, nežnost, hladnoću, ludost, bolest i strast.



Nalik današnjim intelektualcima: proročica Kasandra u istoimenoj predstavi ljubljanskog SNG-a

PRODAVNICA
CENTRO
FOTO

Beograd,

Maršala Biržužova 9

011/632-692

ČETIRI VJERINE PRIĆE

Iz zbirke priče *Registar kreveta, čežnji i opomena* dramske umetnice Vjere Mujović

VUČKOVIĆI

Imam šugu. Ne znamo odakle. Ili sam zakačila u vrtiću ili je mama dobila od pacijenata. Živimo kod Vučkovića. To nam je trinaesti stan ove godine, meni i mami. Tata je na specijalizaciji u Beogradu. Kod Vučkovića ne moram da spavam po podne, jer nema uslova: nas dve živimo u prolaznoj sobi koja je i dnevna i njihova i naša. Ovaj krevet mi se jako dopada, nije namešten za spavanje, pa mi ne preti (nikako ne volim da spavam – ni po podne ni uveče), a na njegovom naslonu mogu čak da ležim i čitam, mada ne znam slova.

Kad svi odu na spavanje, teta-Ružica skine mene golu, a mama sama sebe golu, pa nas maže nekom kremom za šugu. Meni se to dopada. Sutradan u dvorištu svima pričam da imam šugu i da se mama i ja skidamo gole. Ovde se majke stide svoje dece i ne puštaju svoje čerke u kupatilo kad se kupaju. Moja mama je debela i nije takva. Ona je samo mnogo ozbiljna. Ali, zato će doći moj tata.

On mi iz Beograda donosi toblerone i Mocart-kugle i haljine. Mama više na tatu što je trošio pare kad će brzo da izrastem iz njih. Ja čutim, ali hoću mami da dokazem da to baš i nije tako, pa se trudim i zaista sam mala, mala i najmanja od svih (da mi što duže traju haljine). Što se tiče toblerona i Mocart-kugli – zbog njih plačem. Sve mi uzmu moja braća i sestre od strica, pa me posle još i tuže da sam škrta. Svi oni se žale da su Mocart-kugle grozne, ali ih ipak pojedu. Oni najviše vole čokoladu. Najlepše želje. Ja tu čokoladu ne jedem, jer mi tata ne donosi iz Beograda. U stvari, ja slatko baš i ne volim. Ali jedem, zato što vole sva deca i zato što mi to

donosi tata. A ja treba da budem kao svi. I evo, obećala sam sebi da će govoriti i jekavski. I još će nekako da natuknem tati da mi ne donosi Mocart-kugle, nego Najlepše želje.

BABIN DEVIČJI

7m x 14m. Kuća je jednako soba. Faschinira me toliko prostranstvo. Oganj u sredini. Najviše se radujem kada strina pravi smočani kačamak.

Ovde mogu da maštam. Mama nije tu, pa ne može da me spopada aktivnostima i poslovima. I mnogo volim ovu kuću, više nego Vadu, više nego Dragišin laz, više nego odlazak u jagode, više nego da muzem svoju kozu Marijanu, nego da jašem konja, pleteam sa baba-Jelicom, sišim sa tetka-Milicom od koje se plašim da me ne ugrize kad me ljubi, više od ležanja na jabuci (odatle gadem Žarka u koga sam i dalje zaljubljena, iako mi je brat i ne važi), više od kotrljanja nizbrdo...

Nikako ne shvatam da su ljudi, moji, živeli ovde, baš ovde na ovim daskama ispod kojih je izba. Životinje posećujem i odozdo, ali zanimljivije mi je kada virim kroz neku rupu u podu, a one, krave, telad, ovce i koze, meni pod sukњu. Najlepše je noću. Čuju se one i vatra kako luduje.

Odmah sam ga odabrala. I zahtevala da spavam sama. To je beli, ne beli, krevet boje moje bele kafe (ona je svetlija od većine belih kafa). I sa ružama, bledim. U čošku, sakriven velikim baunom (kovčegom). U njemu je moja baba Mariča bila devojčica, devojka, žena, majka, udovica i svekrva. Moj otac nije dozvolio da mi daju njeni ime – valjda da ne ponovim njenu sudbinu.

U ovom bledom krevetu, devičjem, moja baba je nosila devetoro dece. Nosila, nije rodila. Rađala je tamo gde se zatekla, i gde nije bilo sramota: u izbi, među kukuruzima, u dubirogu. U kući – ne. Svi osmoro lici na Mujoviće: imaju teget oči i svetlu kosu. Deveti je njen i moj. A ja sam na nju i njega. Dobro je što je deveti, Bog ga je čuvao koliko god je mogao i stizao. A dobro je i što je poslednji – u stomaku, u krevetu, u snu.

Moji andeli su crni u ovom svetlom krevetu. Možda zato što je moja baba nosila crnu gotovo ceo vek: i sobom i na sebi. Nikako ne mogu da je zamislim u spačaći, bez marame, raspletene kose. Vidim je uvek spremnu: za rad, za doček, za smrt, vatru, kačamak... u crnom, lako odevenu... i njeno lice bez osmeha... njeeno savrjeno telo: nikada se nije uspravila posle pređenih 9 km, ranog ratnog jutra, sa svojim mrtvim mužem na ledima. Zaklanim. Za njima je ostao krvav trag u snegu. Svi devet kilometara.

Sve je mračno, i ta belina je mučna i mračna, razdire mi stomak. Ali ne odustajem, ne menjam krevet, nisam prevrtljivica. Moram da okajem za moje pretke, za moju sirotu i surovu babu bez radosti, i za budućeg sina. Moram da odsanjam. Sve. Baš u ovom krevetu. Za moju beogradsku, skadarlijsku babu ne moram, nju sam zatekla, nije bilo toliko smrtri, krvi, ubijanja, nije bilo toliko teget i crnih očiju – bile su boje kestenja, toplice, pravili smo šešire, svirali, igrali se svetlom i svetlošću... E pa, to crno i belo, unakrst, to je jedina sličnost mojih baba; crni Persidin pitanino, i bela kosa; a ovamo, u Stupi, u brdimu, Marica, crna u belom krevetu. Ne, grešim, postoji još jedna ogromna sličnost: muški. Oni su im dolazili, ili one njima odlazile, ali svakako nisu spavale u zagrljaju. Ne razumem, ali nemam koga da pitam.

Ni sada neće da legne pored mene. Seda na baun. Ona, naravno, ne govori, samo tuži neku uspavanku. Gledamo se. Nemam maramu. Sutra će tražiti da se zabradim (neće mi dozvoliti). Nije bosa, nego u gumenim opancima. Sa njom čutim.

Tatu će ispitivati o mrtvim tetkama. O njoj – nikada. Jer na sva pitanja

odgovor smo on i ja. Znam da ona nije smela biti meka, jer bi je rastrgali vukovi, nije smela da se pusti, jer bi istekla u suzama.

Lukavo je obavila domazluk: sve čega nije bilo kod nje, što je sakrila, sačuvala, meni je prepisala, napretek: i suze, i (pre)osetljivost i mokotu. Umesto njenog čutanja, meni reči – kao odbranu, branu, oružje.

Beli baba Maričin krevet je odnesen: na Kom, u sećanje, u domovinu, u Radivoje. Nisu mi ga ostavili. Nisam ni tražila. U njemu sam se mučila ovaj juli i avgust, da bih osetila i upila sve što mi nisu rekli, da bih osvojila, zarobilila sebe u vasojevičke pretke.

Imala sam 9 godina kada sam ovo spavala. Sad imam 27.

$$2+7=9. \text{ Opet.}$$

CEPI*

Postoji lanac Sheraton-a, i u njemu lanac kreveta, kao i lanci sudbina, lanci novaca.

Noćas ležim u jednom iz niza. Dobro je da nisam sama. Sama ne bih umela da prespavam u prometnom krevetu: sve je veštački domaće, kao kod kuće.

Obgrijavam kolegu, jer raste moja panika da me ne napadaju snovi bivših spačavača ovog kreveta. Zarivam svoje kandže u obrijanu lobanju. Moj kolega je naivniji, pa time i jači – bez strahova i opsijacija, dok se ja lomim po karikama lanca kao po prugovima pruge.

Snovi mi se nuždom kače za mog druga po krevetu. Samo ovde moj kolega spačavač postaje vitez i ja mu se dajem gledajući u ogledalo koje odbacuje okvir kreveta i svoj, i daje nam okvir neba. Ne ume da se ponaša pred ogledalom. To mi je opomena, sumnjam u sruštinu. A lobanju koju držim pretvara se u globus.

Lanci drže i vuku, da nebo ne povuče u drugu galaksiju. A tako bih se rado tamo dala.

* lanci (rus.)

KAVEZ O.

Ušunjala sam se u krevet Oblomova kad je on umro. I sad ne mogu iz njega da izđem.

Sve bih ja da radim, uradim, ali – sutra. Danas ostajem u krevetu...

I tako – svaki dan.

S t r a n a s c e n a

KOSTIMI

Na početku istomene, sasvim neobične predstave bukureštan-skog pozorišta Notara, lišeni bilo čije pomoći, sami na sceni, zadesili su se njeni glavni likovi – kostimi iz niza rumunskih pozorišnih predstava koji su, umesto da postanu žrtve moljaca ili da se nađu na otpadu, završili u izuzetno zanimljivom scenskom prikazanju. U rediteljskom konceptu glumca i pantomičara Dana Purica (r. 1959), ovi većito sporedni likovi dobili su priliku da nam ispričaju svoju (dakle, alternativnu) istoriju pozorišta. U tako zamisljenoj koncepciji, funkcija glumaca je da učine da prazni kostimi s početka predstave (kao i mnogi drugi kostimi) progovore bez ijedne reči, zbog čega dramaturški model *Kostima*, zasnovan na kratkim scenama, u osnovi ima sličnosti s besmisleno skupim oblikom pozorišta našeg doba – modnim revijama. I upravo je ta sličnost razlog zašto se u nekim scenama institucija modne revije i pozorišne predstave parodiraju.

U predstavi je zanimljivo i tretiranje odnosa između kostima i ljudskog tela. U žanrovima koji ne znaju šta bi s ljudskim telom (što je slučaj manje-više sa svim oblicima evropske književnosti od kraja XVI do kraja XIX veka) kostimi su zame-

na za to telo. Dan Puric, odličan poznavac žanrova, mnogobrojne komičke efekte gradi baš na podsećanju da se iza kostima krije ljudsko telo: smrad nogu usred nordijske sage; ekser u stolici na kojoj sedi primadona podseća na deerotizaciju opere; dvojica oficira pitanje časti rešavaju šamaranjem koje prerasta u njihovu medusobnu telesnu privlačnost...

Različiti stilovi, žanrovi i poetike očitavaju se u sekvencama čiji smer određuju izgled kostima i pantomimske sposobnosti rumunskih glumaca. Bez reči nižu se scenske slike praćene muzičkim numerama (a i muzika i kostimi se međusobno komentarišu, dopunjavaju i suprotstavljaju), i neretko izvedene iz ironičnih pomaka, u naglašeno duhovitim imitacijama stereotipnih modela predstavljanja, travojima pozorišne prošlosti vode gledaoce u različite svetove pozorišnih iluzija – od komedije del arte do američkih muzičkih revija, stepovanja i cirkusa. Koketirajući s kičem, u isforsiranju zavodljivosti svoje pojavnosti, *Kostimi* ponajpre nastoje da nasmeju i zabave publiku, dramaturgijom skeča, vica i lake zabave, kratkim prizorima koji ne opterećuju gledaoce izvedenim značenjima i pokušavaju da ukažu na igru kao središnji razlog teatra.



Glumi, peva i prioveda: Vjera Mujović

Ministarstvo za kulturu

Srbije možda može bez

»Ludusa«, ali »Ludus«

ne može bez

priložništva

Ministarstva za

kulturu Srbije.

»Vrednost dara nije

mera dara; njegova

mera vrednosti

je vrednost koju ima za

darivanoga«, kaže stara

tamilšku mudrost.

U IZBI U NOVOM SADU

Od kafea-knjizare napravljeno je mesto za performanse

Često je potrebno teško malo da se uobičajena ideja realizuje. Ako je to »malo« krov nad glavom, može poslužiti i – izba. Soba, skrivena – mesto je gde se stanuje, mesto gdje se moguće zaštititi snove. U Novom Sadu grupa umetnika rešila je da od »običnih« trgovinsko-ugostiteljskih prostorija – knjizare i kafea, napravi dom kreativnih ideja. Nazvali su se »Izba« i stali pod zaštitnički znak sličan Rembrantovim spiralnim stepenicama. A ona je u centru N. Sada ušuškana između starih zgrada, pretvorena u udobno mesto za kamerne programe, namenjena svojim tvorcima, gostima, Novosadanim i svima koji umeju da osluškuju. Iz sveta ulice, neposredno se ulazi u drugačije svetove koje donose umetnici. Bilo je tu izložbi, filmskih projekcija, predstava, multi-medijskih događaja, žurki.

Ko su ljudi u Izbi: U Izbi živi odabran kreativni skup. Njih desetoro. Vlasnici (knjizare i kafea) su slikar Miletin i književnik Sveta Postić. U Upravnem odboru su, uz Miletinu, Vesnu Pejin, predsednik Odbora i Silviju Čamber, sekretar.

Programska politika: Izba još formira svoj profil, kao i načine rada. Do sada su bili otvoreni za najrazličitije male, tačnije – intimne projekte. Namena članova ove Asocijacije je da se okušaju u organizaciji međunarodnih programa, i bave se produkcijom u kulturi. Grupa se u julu i zvanično registrovala kao nevladina organizacija, Nezavisna umetnička asocijacija Izba. Od njihove prve akcije prošla je gotovo godina. Početkom decembra 2000., ugostili su off program 5. međunarodnog video samita »Video Medeja«.

Dosadašnji programi: Od tada je Izba primila mnoge umetničke radove, često izložbe mladih stvaralaca. *Nema odmora dok traje obnova* Tanje Ostojić, izložbu slike Miška Pavlovića, grafika Pavela Canjija, fotografija švedskog umetnika Hokana Granta, digitalizovanih fotografija hrvatsko-slovenačke umetnice Ivone Kocice, slika Igora Vlaisavljevića i izložbu *Crveno* Aleksandra Jovanovića, uz njegov performans *Odžaci – crveni kancer*. Od pozorišnih trupa, prostor je do sada koristilo Kamerno pozorište muzike »Ogledalo«. Na otvaranju izložbe grafika odigrali su performans, a neko vreme posle, u posebnoj večeri, dali su Šestomesecni pomen predstavi *Trenutak KPM* »Ogledalo«. Koristili su prostor podruma. Nekoliko književnih promocija na urbane teme imali su: Aleksandar Bakoš, Igor Karanović, Vladislava Gordić, Petar Miloradović. Održano je stručno predavanje *Razvojne transformacije i Radionica dramske terapije* magistra i registrovanog dramskog terapeuta Michaela D. Reismana koji radi s českim pacijentima na klinici Fokus u Pragu i predaje psihologiju na Njutorškom univerzitetu u Pragu.

Nekoliko alternativnih umetničkih asocijacija prezentovalo je svoj rad u prostoru Izbe. U okviru programa Centra za nove medije KUDA.org predstavljena je asocijacija »Rotor« iz Graca koja promoviše tendencije u savremenoj umetnosti centralne Evrope. Grupa za umetnička i medijska istraživanja URICA predstavila se kroz svoj novi veb-sajt. Multimedijalnu prezentaciju imala je i novosadska organizacija »Mega-

corp«. U okviru Prvog internacionalnog festivala moderne umetnosti IFOMA, u Izbi su priredili prezentaciju CD-roma *IFOMA 2000*.

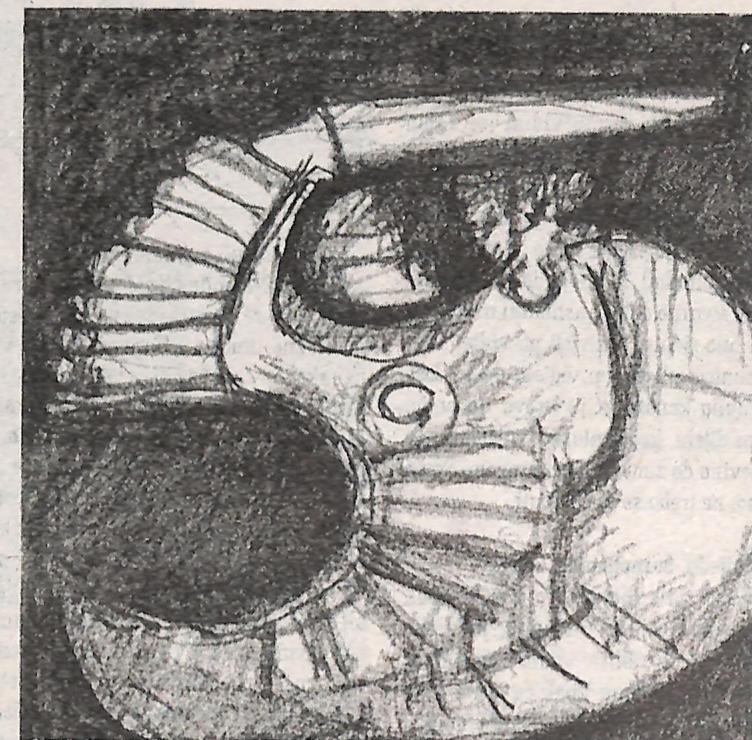
Od muzičkih programa članovi Izbe su organizovali nastup Horkeškart, projekta grupe Škart. Mini-program održan je, doduše, u prostoru Novosadskog pozorišta. Izba je bila pogodna za parti DJ Čkalje i DJ Mije (Branislav Petrić i Staniša Dautović).

Novosadska premijera filma *Vision Man* australijskog reditelja Vilijama Longa takođe se ovde smestila.

Program u sledećem periodu: Izba će organizovati dva veća likovna programa, oba s gostima iz inostranstva – izložbe autora iz Japana, Jasuko Tojōsimi i Jošija Macide u februaru. Na proleće očekuju posetu internacionalne umetničke grupe »Boucherie d'Art«, trenutno u Francuskoj. Kada projekti zahtevaju veći prostor, Asocijacija se kao organizator, trudi da nade odgovorajući.

Tehnički podaci: U ovaj prostor se ulazi kroz unutrašnje dvorište koje se pretvara od prolaza u pravu malu baštu. Može se kroz knjižaru do salona, ili, posle pića u salonu, u knjižaru. Ovaj neznatno podignuti deo kuće ima površinu od 80 m². Salon je istovremeno izložbeni prostor, a njegovih 5x5 m mogu služiti za izvođenje kamernih scenskih oblika. Između salona i knjižare je šank i prostor ispred njega je takođe sloboden.

Podrumski prostor je korišćen i otvoren za različite umetničke akcije. Sastoji se od dve prostorije, 5x4 m i 5x5 m. Nedostaje mu toalet, u njemu je prohладno i leti, nije naročito udobno, ali je nepatoren – podrum. Potkrovljje (5x8 m) ostavljeno je za buduće kancelarije



izba

asocijaciije Izba. Bašta, delimično betonirana, delimično pokrivena ciglom, nepravilnog je oblika, ali je ovičena zidom. Deo baštne je natkriven.

Svaki prostor ima mogućnost za dobro osvetljenje i ozvučenje, ali Izba ne poseduje svoju opremu već je na umetnicima da je obezbede prema potrebama svog projekta.

Kontakt: Jednostavan ulaz Izbe i njen izlog sa zanimljivim knjigama sam odabira svoju publiku. Smeštena je u unutrašnjem dvorištu koje izlazi na mali trg u centru Novog Sada: Železnička 4, 21.000 N. Sad. Tel/fax: 021/52-503; e-mail: ; kontakt: Silvija Čamber, sekretar i PR Izbe (064/11-71-191, e-mail:).

S t r a n a s c e n a

GLUMICA SA TAJNOM I VIRTUOZ NIJANSE

Svake jeseni tradicionalno biva objavljen godišnjak nemačkog meseca »Teater hujte« s anketom u kojoj 50-ak kritičara biraju najbolja dostignuća pozorišta nemačkog govornog područja u protekljoj sezoni. Ove je godine najbolje pozorište je ciriski Šaušpilhaus, u prvoj godini upravnikovanja Kristofa Martalera. Za najbolje predstave, tj. režije proglašeni su *Rozmersholm* H. Ibzena bečkog Burgteatra, režija Peter Čadek (64-godišnji teatarski veteran po peti je put laureat ankete), *Liliom F. Molnara* hamburškog Talija teatra, režija Mihail Talhajmer i *Terminus Amerika* berlinske Folksbine, režija Frank Kastorff. Najbolji novi nemački komad je *Republika Vineta* (Republik Vineta) Moricca Rinke, dok su tri najbolja inostrana komada, po mišljenju nemačkih kritičara, *Uđačac* američkog dramatičara i reditelja Nila Labjuta, *U daljini* britanske dramatičarke Keril Čercil te *Ime i Dete* – komadi najizvodnijeg stranog piscu u Nemačkoj, Norvežanina Jona Fosea.

U *Rozmersholmu*, retko izvedenom komadu, prvi put su se na sceni našli glumaci koje smatraju »svetim čudovištim« nemačkog pozorišta, Angela Vinkler u ulozi Rebeke Vest i Gert Fos u

ulozi Johanesa Rozmerra. Kažu da publika ostaje bez dah za vreme scene u kojoj, pribijeni na uskoj klupici, ovo dvoje već odavno sredovečnih glumaca prizna-

ju ljubav jedno drugome. Vinklerova je jedna od »glumica sa tajnom« i alhemija njenе glumačke igre pleni svojom mističnošću (1999. je, takođe u Čadekovoj

režiji, igrala Hamleta), dok je Fosova glumačka majstorija u sasvim drugom registru: on je virtuoz nijanse i u predstavi nijednom, kažu, ne podigne glas.

Terminus Amerika (Endstation Amerika) je predstava nastala veoma slobodnom adaptacijom komada *Tramvaj zvani Amerika* T. Vilijamsa. Intrigantan naslov pomera težiste na teren politike sugerujući da se na poslednjoj stanicu mora siti, ali i ukazujući na čorsokak u koji se današnja Amerika, bitno različita od one iz Vilijamsova doba, pretvorila. Kod Kastorfa, koji je višestruko dopisivao Vilijamsov tekst, istoriju XX veka i, pogotovo, Istočne Evrope prisutna je tokom predstave (prošlost Kovalskog obeležena je militantnom borborom u poljskoj »Solidarnosti«), i to naročito na kraju kada se čuje *Internacionala*. »To je društvo bez veza među ljudima. Svako ide za sebe i grđno se vara, ali se vara za sebe. Nekada, kada smo bili na Istoku«, objašnjava Kastorff – svojevremeno »afan teribil« DDR-a, sada čovek na čelu Folksbine, koja je nekada bila simbol Istočne Nemačke, a danas je jedna od tri pozorišne institucije ujedinjenog Berlina – »zavarivali smo se svi zajedno i okrivljivali vladu i društvo. Imali smo neprijatelja a danas smo neprijatelji sami sebi«. Ova



Nijedanput ne digne glas: Gert Fos u ulozi Johana Rozmerra u »Rozmersholmu«

**Sekretarijat za kulturu
Skupštine grada Beograda
usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. »Ludus« uzvraća s blagodarnošću.**

TO »PRIVREMENO«, BIT ĆE MOŽDA I PET GODINA

Dnevničke beleške s gradilišta Jugoslovenskog dramskog pozorišta

Nedjelja, 2. septembar 2001.

Na drugom spratu vidim još samo jedan prozor i bočni zid. Eto, ide! Dana se ne radi. Svježe je, 14. stepeni. Samo sam čula gavrana i vidjela tri goluba. Tišina vlada. Jedan je čovjek nešto zapisivao za rashlani uredaj! To znači da bi »Bojan« mogao stvarno dobiti rashladni uredaj... To bi bilo sjajno. Poživjeli pa vidjeli. Već iz Ždanove ulice sam vidjela da je Goša napravila konstrukciju krova na onom nižem dijelu, kod fontane. Izgleda da će gradevinu do zime biti pod krovom. Samo mirno, ne treba se uzrujavati.

Srijeda, 5. septembar 2001.

Već i zid s lijeve strane ruše. Ipak smo se Rale i ja preračunali, jer kako vidim, neće biti »administracija« srušena za 15 dana. Ipak će dosta brzo biti taj posao završen, a onda dolaze bageri. Donjeli su im i danas nafte. Naši se namještaju. Vidjećemo kako će se rasporediti. To »privremeno«, bit će možda i pet godina. Tako mi je jučer bilo prijatno u domu Radmire Savićević i njenog supruga Bože. Pravi glumci. Ja sam ih upoznala u Nišu, kada smo bili na gostovanju. Sjećali su se kako su, kompletno pozorište, dolazili iz Niša u Beograd da vide naše predstave! Boža priča kako su se i lijepo oblačili, pa i cipele nove kupovali, koje su ih za vrijeme predstave tištale. Sve za predstave JDP-a! To je bilo. Sve češće kažem: »To je bilo«, a moglo je i ne biti?! Da, bilo je davno! Pa i nije tako loša riječ – davno.

Strana scena

ZID KOJI NAS DELI

Pocetak sezone hamburškog pozorišta Kampnagel, koji vodi direktorka zagrebačkog festivala Eurokazu Gordana Vnuk, obeležio je novi teatarski festival pod nazivom »Lao-koon«. Festival je otvorila kontroverzna francusko-španska plesačica i koreografskinja Blanca Li »novim flamenkom s tradicionalnom marokanskom muzikom« a u nastavku programa nastupila su pozorišta i trupe koje su gledaocima ponudile uvid u nove teatarske trendove i smelu scensku istraživanja. Šekspirova tragedija *Romeo i Julija* poslužila je kao predložak pozorišnoj trupi »Fani i Aleksandar« (nazvanoj tako po čuvenom Bergmanovom filmu o pozorišnoj familiji Ekdalovima) iz Ravene za scenski projekt *Romeo i Julija*, koji se sastvuje od dve predstave.

U prvoj, koja nosi naziv *Nesrećna priča o dvoje ljubavnika*, deo publike koji sedi s jedne strane zida preko slušalica prati esej koji sarkofagu u priči o dvoje ljubavnika pripisuje funkciju i nadgrobno spomenika i bračne postelje, dok s druge strane glumci izvode fragmente *Romea i Julije* u formi radio-drame. U pauzi, pre no što gledaoci pređu s jedne na drugu stranu, ruši se zid koji je u nemogućnosti uzvraćanje žudnje razdvajao Romeoa i Juliju i dva se prostora povezuju u simultanosti scenskih zhivanja. Zanimljiv eksperiment italijanske trupe ishodi iz paralelizama i suprotnosti narativne i izvođačke perspektive, različitih asocijativnih sklopova i odstupanja koje nudi multiplikovano viđenje.

Drugi deo projekta produbljuje istraživanja pošto italijanske umetnike mno-

Marija Crnobori

Cetvrtak, 6. septembar 2001.

Kiša. Ne rade. Naši se dogovaraju kako da se ugnjezde u taj prostor montažne kućice. Nagura će se već nekako. Živ se čovjek uvek snade. Ne mogu da se otmem misli o Ljubici Janićijević. Glumica u nekoliko teatara, pa i u JDP. Mislila je da je glumica za velike uloge, drugi nisu misli tako. Onda je ona napravila svoju monodramu *Vračara* i gledala je u dlan gostima Skadarlije! Nekad su je neki gosti i otjerali sa »Marš, babo!«. U kostimu ciganke zaradivala je za život. Umrla je u domu staraca. Na sahranu su joj četiri službenika Skadarlije, svečano obučeni, u crnom odjelu, položili veliki vijenac. Bilo je i mnogo svijeta. To mi je ispričala Radmila Savićević, jer je od glumaca ona jedina došla da je isprati. Znale su se još iz Niša. Životić!

Ponedjeljak, 10. septembar 2001.

Boga mi rade ONI! Već su i prozore na prvom spratu načeli. Pa dobro... Ali, ritam je ritam, a toliko sila ritama ima u životu, i mudrost je uklopiti se u svoj koji te spasava, ako razumješ vrijeme koje ga diktira. Ih, filozof...

Srijeda, 12. septembar 2001.

Ruše, ruše... Već je i polovina prvog sprata srušena. Lupa jako i Goša, tamo sa strane, prema SKC-u. Prave gvozdenu konstrukciju krova. Mnogo je stručnjaka

gradevinara, a možda i onih koji pare mortaju davanje prošlo pored naše kućice. Da mi je znati šta su se dogovorili. Vidjet ću sutra po rādom elanu.

Petak, 14. septembar 2001.

Divan dan! Sunce blješti. Moram rukom štititi oči. Skoro pa će i prvi sprat biti srušen, ali ne čujem nikakve udarce jer sam došla kad su graditelji i rušitelji bili na ručku ili užini. Obišla sam i našu kućicu. Slaviš, naš domaćin, pokazao mi je sapun u tečnosti! Baš su lepo uređeni toaleti. Imo i papire za ruke. Sve kao u Evropi! Ah, da ima i tuš!

Danas su Miri skinuli mrenu i s desnog oka. Teško meni i Divni! Sad će nam sasvim jasno vidjeti sve bore na licu. Neka, bar ćemo znati istinu...

Sabota, 15. septembar 2001.

Jedni ruše, drugi grade. Tako je ujvек bilo. Skoro je srušena zgrada administracije. A tamo kod pozornice kran nosi u velikom »loncu« cement koji, curi. Eto tako je to. U svačijim su razgovorima Njujork i Vašington, i TV vesti. Danas počinje Bitef! Gledaću.

Moj Marko mi je rekao da gledam sve što mogu. Imao je pravo.

Srijeda, 19. septembar 2001.

Večeras sam sa Molinom gledala Japance. Razumjela sam njihovog *Vojceka*. Zar nije to sjajno? Oni igraju evropskog Bihnera, a mi to gledamo u BItef teatru, na Trgu Mire Trajlović. U 23 čujem još i Čirilova koji drži niti Bitefa u njegovom *Dnevniku kulture* na Studio B. Baš dobro... Sad idem spavati. Drugi je počeo dan.

Sabota, 22. septembar 2001.

Sinoć sam gledala na Bitefu *Insekt* trupe »Titanik« iz Njemačke. Sasvim fantastično. Ne mogu se ni danas oteti silnom utisku sa strašnim predskazanjima. Ja sam sve to vidjela i razumjela!

Utorak, 25. septembar 2001.

Što je noćas pljušta kiša. I grmilo je jako. Ipak su danas radili. Možda im je kiša i dobro došla jer nisu morali gutati pršinu. Leže i crni stubovi što su držali »administraciju«. Večeras mi dolaze unuke. Primjećujem da sam u osjećaju dragosti i radosti. Večeras neću ići na *Galeba*. Moram peći palacinke! Njima ih uvijek dočekam kad se vraćaju iz Poljske.

Sabota, 29. septembar 2001.

Boga mi, kao mravi rade. Bager je strašan. Samo kupi i baca u kamione! A tamo kod pozornice velika cementara radi. Pored fontane trčakara dječačići, valjda od 4 godine i prati rad bagera. A kad je kamion bio pun i zaustavljen bager, bagerista ga pozove u kabinu i pokazuje mu kako se barata polugama za pokretanje »čudovišta«. Mogla sam sasvim razumjeti njegovu sreću. I ja sam se radovala. I osjetila da mi se i lice i oči smješkaju. Pun mi je dan, a i lijep je, sunce sija.

Nedjelja, 30. septembar 2001.

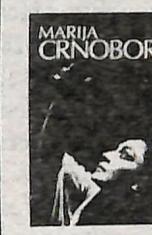
Danas su mi djeca pripremila ručak za sutrašnji 83. rođendan. »Hoćeš li, bako, da mama stavi makar samo jednu svećicu na tortu?«, pita najmlađa Petra. »Hoću!« »Bako, kad duvaš, poželi da ja 9. položim ispit«, reče srednja, Ola. Jednim dahom ugasila sam svećicu i

pitala: »A da li učiš?« Sve je bilo dragi i toplo, setila sam se Getea: »Sretan je onaj ko u svom domu zadovoljstvo nađe.«

Ponedjeljak, 1. oktobar 2001.

Danas sam se rodila, tamo davno. Kazivali su mi da se mama Foška kako sa mnom namučila i da su ispod prozora

čekali šta će biti s mnom i sa mnom. A kad su čuli plać dida je rekao: »Živiće ova malica«, a ja sam to čula! Tata je bio na poslu, a ja sam sa osam mjeseci znatičeljna došla na svijetlost dana u Banjolu, kraj Pule. Baš zgodno. Meni! Mama je živjela toliko godina koliko ja danas imam – 83.



MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević
cena: 300 dinara



MATA MILOŠEVIĆ

Priredile: mr Ksenija Šukuljević - Marković i Olga Šavić
cena: 300 dinara



LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Miličević
cena: 300 dinara



PETAR KRALJ

Priredila Ognjenka Miličević
cena: 300 dinara



OLIVERA MARKOVIĆ

Priredila Feliks Pašić
cena: 300 dinara

PORUDŽBENICA

Neopozivo poručujem pouzećem sledeća izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije:

- | | |
|--------------------|-----------|
| 1. Marija Crnobori | primeraka |
| 2. Mata Milošević | primeraka |
| 3. Ljiljana Krstić | primeraka |
| 4. Marija Crnobori | primeraka |

Poručene knjige i PTT troškove platiti poštaru prilikom preuzimanja

Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Stud. trg 13/VI, 631 464, 631 522, 631 592;

Strana scena

BEZ MUČNINE

Industrijalci Kloc i Herdhice bore se za prevlast na tržištu. Klocovi detektivi otkrivaju da je Herdhice nacistički zločinac i upravo kada se Kloc sprema da ga kompromituje i uništi, Herdhice, koji je takođe špijunirao svog suparnikom, dolazi do šokantnog okrića o Klocovom sinu Julijanu, koji najveći deo vremena provodi u svinjcu zato što jedino sa svinjama može da doživi erotsko zadovoljstvo. Svinjac (Porcile, 1969) Pjer Paola Pazolinija, žestoka i mučna drama koja iz šezdesetosačke atmosfere polemiše s ličnim i kolektivnim nemirima, savremenim društvom koje »ždere« svoju neposlušnu decu, napisana je u stihovima, u pukotinama koje grotesku dele od tragedije i istovremeno je približavaju u njoj. Da li je svinjac put ka soptvenom izboru, mesto pobune na granicama gradanskih privida i obilja, beg od neurotične stvarnosti moćnih nemačkih industrijalaca ili prostor klaustrofobičnog sna?

Pazolinijev istoimeni film, pun skarednih scena, od gledaoca zahteva

jak želudac. Ali to ne važi i za predstavu koja je nedavno nastala po ovoj drami. Pozorište koje zagovara Stanislav Norde, reditelj *Svinjca* u izvođenju Teatra »Žerar Filip« iz francuskog grada Sen-Denija, nije »ni akademsko, ni avangardističko«, to je »teatar reči« oslobođen građanskih psihologizacija i glumljenih olakšica. Tu je čuti važnije od videti, a ideja je zanimljivija od slike. Krajnje promišljen geometrijski načrt izvođenja sačet u svojoj statičnosti (minimalna scenska akcija) sledi ritam Pazolinijeve poezije i razdužuje se u efektnе prizore od realnosti odmaknute gotovo koreografskom postavkom. Predstava osvaja lakoćom kojom glumci izgovaraju Pazolinijevu stihove prateći ih apstraktnim pokretima u čudesnoj motorici koja se s tekstom pretapa u impresivne scenske slike. Struktura scenskog događaja nalik partituri osvaja čistoćom i suptilnošću redateljskog viđenja jedne drugačije pozorišne realnosti.

ŠARENI VOJCEK BOBA VILSONA

Vroclavski dnevnik 2001.

Jovan Ćirilov

7. oktobar

Moje *dugo putovanje u dan* iz Beograda Lufthansom za Minhen: pet sati čekanja na aerodromu, Varšava, pa nekoliko sati na maloj lokalnoj vazduhoplovnoj luci više sličnoj istočnoevropskoj železničkoj postaji no aerodromu, a onda cilj moga putovanja – Vroclav. U ruci mi je program jednodnevne festivala, sve predstave koje za naredni Bitef treba videti po svetu, a sada ču imati priliku da ih vidim na jednom mestu. Posebno me zanimaju dva poljska reditelja o kojima slušam već godinama – Lupa i Jažina. Odsedam u novom, čistom hotelčiću »Tumski«, nazvanom »ostrvu katedrala« na kom se nalazi. Na njemu je u srednjem veku začet Vroclav, grad koji je najpre bio poljski i češki, zatim litvanski i dugo nemački, sve do kraja Drugog svetskog rata.

8. X

Na naslovnoj strani lokalnih novina čitam vesti o američkom napadu na Avganistan i proslavi 70-godišnjice Tadeuša Ruževića, rođenog u Vroclavu, među tadašnjom poljskom manjinom. Sada Vroclav naseljavaju najviše Poljaci iz Lavova, danas u Ukrajini. Posle posete knjižarama odlazim u festivalski centar, smješten u Spučesnom teatru (Savremenom pozorištu), gde je lane Kristina Majsner (Meissner), poznata teatarska poljska i svetska figura, postala upravnica. S njom sam bio u žiriju Evropske premije Evropskog pozorišnog saveza. Znam da je u gužvi pa je posećujem samo na čas. Ona je mirna i prirodna. U izlogu teatra ugledam plakat njenе režije *Poredišnji priča* Biljane Srblijanović. Kristina mi obećava video predstave.

Tu je svetska pozorišna »mafija«, direktori i selektori festivala od Montrala do Lavova, kritičari od Nemačke do Moskve. Izgleda da festival ima mnogo para kada može da ugosti toliko ljudi, poređ skupih predstava kao što je Wilsonova, Martalerova ili Koršunovska. Prvog dana nas čekaju tri predstave. Festival »Dijalog« otvara pozorište kojem je Vroclav poverio organizaciju. Ali, naravno, Kristina ne učestvuje s nekom svojom režijom, već s predstavom Pjotra Čaplaka (Čieplak) *Povest o Jakovu* iz koje nije savremeni duh. Najbolji je dugi

monolog Mećea Tomićevskog, izuzetne energije, koja je prirodna znamo li da je ovaj mladi glumac obrijane glave bivši bokser.

Otvaranje je bilo neformalno, s manje patetike no što mi praktikujemo na Bitefu. Kristina je pozvala reditelja Ježija Jarockog da prosto kaže koju reč. On se požalošio što takav festival nema »njegov Krakov, a mogao je da ga ima«. Govorio je tih, starački. Izgleda da se oglasio i gradonačelnik, ali tako skromno da je mogao biti i neko manje važan. Zatim smo dobro organizovanim prevozom otišli na jednosatnu predstavu mladog Abdelažiza Šaroka, iz Platelove belgijske »škole«, kao što je i naš ovogodišnji bitefovski gost Šarkuji. Samo što je on s *Rien de Rien* daleko bolji. Šarok u predstavi *2Pack* nije uspeo da prevaziđe amaterizam. Njegova specijalnost je rad s periferijskim brejkdanserima. Repuju odlično, ali su slabšani glumci, dok je rediteljev koncept više no naivan.

Treća predstava za mene dugoočekivanog Gžegoža Jažine jedna je od vrhunaca Festivala. Tridesetgodišnji reditelj poduhvatio se kultnog danskog filma *Festen* i napravio predstavu *Proslava* s matematičkom preciznošću, surovom snagom društvenog kritičara prvog reda, a sa sjajnim nekonvencionalnim glumcima u nesvakidašnjem prostoru. Priča je gotovo krležjanska. Izdanak bogate familije na porodičnom rušku napravi skandal, otkrivši da je otac njega i njegovu sestru seksualno zloupotrebio. Treba videti tu reviju šokova. Rezultat je nadahnuta i nepoštedna anatomija građanskog društva. Na pozornici, još vrućeg od uspeha nalazim Jažinu i pozivam ga na 36. Bitef. Rado prihvata.

9. X

Za mene je medu gostima pravo otkriće Pamela Braun, Britanka, čerka Jevrejina iz Litvanije, scenograf i osnivač Transatlantik Opere u Londonu. Ona je naš budući gost u Reksu. Tako se lepo slažemo u mišljenjima oko predstava. S Renatom Klet posećujem Centar Grotovskog. Nisam tu bio od 1967. kada sam video i na Bitef pozvao Grotovskog s njegovom predstavom *Postojani princ*. Centar se bavi nasleđem velikog čarobn-



U Centru Grotovskog: Jovan Ćirilov

jaka scene. Na čelu Centra je Pan Krotoski. Mnogi stranci, kad telefonom pozovu Centar posvećen Grotovskom, i čuju ime Krotoski, misle da haluciniraju. Razgovaramo o inicijativi Jelene Kovačević da se u istorijskoj sali Teatra laboratorijum održi panorama beogradskog alternativnog pozorišta. Postojećoj listi kandidata dodajem Centar za kulturnu dekontaminaciju s, recimo, *Evom Braun*.

Na festival dan Čehova: *Galeb* iz Hamburga i *Vlajnik* iz Krakova. Reditelji Štefan Puher i Pavel Miškjević su vršnjaci od 35 ili 36 godina. Prvi je iznenadenje, drugi razočaranje. Prvi je napravio nemački arogantnu predstavu, drugi konvencionalno čehovsku, kako se nekada pravio Čehov. Obe su veoma profesionalne, ali se prva ne može videti svaki dan. Nina Kiralj mi poslatljiva teško pitanje: »Zašto je svet poludeo za Čehovim, i to baš sada?« Obećavam da će razmisiliti i reći joj svoje mišljenje.

10. X

Zanimljiv tretman Euripidovih *Bahatkinja*. Reditelj varšavskog Teatra Rozmaitošči (Teatar Varijete; sačuvan je naziv, iako on to više nije) Kшиštof Varlikovski (33) ne stavlja se na stranu ni dionizijskog ni apolonijskog principa. Dionis i Pantej su ambivalenti likovi, a pre svega je to racionalni Pantej. Dionis u sebi ima nečeg transeksualnog, čime se lik još više usložnjava. Talentovana predstava jedne od nuda poljskog teatra, koji se do sada na neobičan način bavio ponajpre Šekspiriom. U prostoru škole, u hodniku, odigrava se predstava ...s onu stranu smisla, »tužna priča« jedne od mnogih lažno optuženih žrtvi staljinskih čistki. Radnja se zbiva u dalekim azijskim republikama za vreme Drugog svetskog rata. U skučenom uglu u dijalogu su mladi islednik i isto tako mlada žrtva. I gle čuda, on se zaljubi u nju i hoće da je spase. Ali žrtva ima dostojanstvo.

Zvuči sentimentalno, ali predstava je, po meni, bolja no što je prošla u Vroclavu. Gotovo da je niko nije voleo. Stranci nisu shvatili, a Poljaci ne trpe taj recidiv realizma. Tridesetgodišnji Aleksandar Kladžko iz Pitera napravio je niz varijacija u malom prostoru, a posebno dobro izrežirao paralelni obični život Tamarinih prijatelja, koji plešu u hodniku uz banalnu »žiznjeradosnu« muziku tada obavezogn optimizma. Momak je, siguran sam, darovit.

11. X

S Pamelom idem u Narodni muzej. Nepoznato šlesko religiozno slikarstvo nemačkog srednjeg veka i tamno slikarstvo Poljaka kroz sve periode do danas. Najviše mi se sviđa savremeni period, pre svega vajarstvo. Severnjački pesimizam.

Popodne je gruzijski ansambl prosto oskrnavio prostor Grotovskog svojom kič varijantom Geteovog *Fausta*. O predstavi se pričalo kao o čudu, a ono promašaj.

Loše predstave su obično i dosadne. Ivana Vujić i ja se zabavljamo tako što tražimo sličnost lutaka s našim poznanicima u Beogradu. Ivana nalazi da lutka Fausta liči na mene i, naravno, Šušljika.

Uveče slaba Opereta Gombrovića u režiji poljske legende Ježija Gžegorževskog. Pogrešio je što se nije na početku držao operetskih klišea već destrukciju započeo u prvim minutima predstave. Neduhovito i starinski. Sećam se kako je Jertković napravio duhovitu predstavu. U to doba sam se dopisivao s Gombrovićem u Argentini. Pisma nisam sačuvao. Otkuda sam znao da će mi jednog dana biti važno!

12. X

Majstor i Margaret najboljeg litvanskog reditelja, mladog Oskarasa Koršunovasa. Papazjanija dobrih i loših

ideja. Najbolja je ocena mlade ruske kritičarke Marine: »Taj precenjeni roman za pubertetlije zapravo i ne može da se napravi«. Nisam se nikada usudivao da izgovorim taj svoj utisak, pod uticajem obožavatelja Bulgakova.

Uveče polovina velike predstave Kristijana Lupe. Specijalizovan za Nemce – Muzila i Bernharta, ovo čudo od reditelja ima snage, mašte i hrabrosti, da u sporom ritmu reda slike iz romana Tomas Benharda *Grašenje*. Krajnje antropološki pesimizam, čak cinizam. Kao i kod Jažina, predstava je neka vrsta anatomije građanske porodice iz perspektive njegovog hantovnog izdanka. Prvi deo, dug tri i po sata, prošao je k'o dlanom o dlan. A poznat sam kao nestripljiv gledač. Jedva čekam naredni dan, da vidim drugi deo.

13. X

Pre podne s Dragom Klaićem na Panorami Ráclavskie bitke protiv Rusu 1794. Turistička kič atrakcija, prenesena iz Ukrajine 1946. i ponovo otvorena 1985. Glas preko mikrofona upozorava da nije reč o umetnosti, iako su panoramu slikali dvojica umetnika Stika i Kosak.

Lupin dvojposatni nastavak na istom je nivou kao prvi seo. Mogao bih gledati njegovo *Grašenje* još nekoliko sati. Ipak ne bih predstavu dovodio na Bitef. Plašim se da bi pola publike ipak pobeglo zbog dužine. Uveče je *Vojcek* iz Kopenhagena Boba Vilsona. On je odista genije. Napravio je ovaj mračni komad u kontraindikovanim jarkim bojama dekoru i kostimu, koji potom još menjaju nijanse najmodernijim svetlosnim efektima. Usudio se da predstavu napravi u tradiciji američkog muzikla, sa sentiš muzikom i modernim dizajnom, pa ipak je posle svega ostao utisak najveće reprezije nad tužnim Vojcem. Obavezno moram pokušati da predstavu dobijemo za Bitef. Coute que couté.

14. X

Festival je još pre nekoliko meseci pozvao Klaju, Malgožatu (Devulsku) i mene da budemo moderatori okruglog stola na temu odnosa pozorišnog Istoka i Zapada. Tema mi je već dosadila, ali sam ipak prihvatio poziv. Klaja i Malgožata su na doručku sistematizovali podteme. Malo su strane, pratilo sam šta pričaju i molio ih da ne preplaniramo razgovor. Bilo je dobro, učestvovala je i publiku. Napravio sam mali skandal kad sam, nevinog lica, rekao da me niko od mojih velikih prijatelja, selektora velikih festivala, nikada nije zapitao da li ima neke dobre predstave u Beogradu. Na to je Klaja doda da nismo došli da se žalimo, već... Tada sam sebe dopunio rekavši da auditorijumu nisam kazao kakav bi bio moj odgovor. Prema tome, ne želim se već konstatujem kakav je u praksi interes za Istok onih sa Zapada.

Popodne Martalerovi *Specijalisti* iz njegovog novog pozorišta u Cirihu. Opet neobičan prostor njegove stalne scenografske Ane Fibrok (Viebrock), sablasan i ambivalentan. Najviše sugerise da je reč o džinovskom avionu. Tema su špijuni ili tako nešto. Kao i uvek kod Martalera, sve je duhovito. Uveče je prava katastrofa: u crkvi u izgradnji, na inicijativu pape Jovana Pavla II, još nedovršenoj, u kojoj duva promaja, igrana je besmislena predstava *Milenijumske misterije* u koprodukciji Beogradskog pozorišta iz Koventrija (grad – prijatelj naše prestonice) i Teatra »Putnička agencija« iz Poljske. (Bili su tokom sankcija u Beogradu s predstavom *Galilej*. Hvala im!) Misterija o stradanju Isusovom, s mnogo političkih nekorektnosti (npr. Davo je Crnac). Gosti festivala, bez obzira na reteligu, zapanjeni su ovim finalom festivala. No, izgleda da su na svakom festivalu obavezni promašaji koje mi, selektori, pravimo uprkos najčvršćim numerama da ih izbegnemo.

Za čitače LUDUS-a

10% popusta!

Dial SCnet

Web Hosting

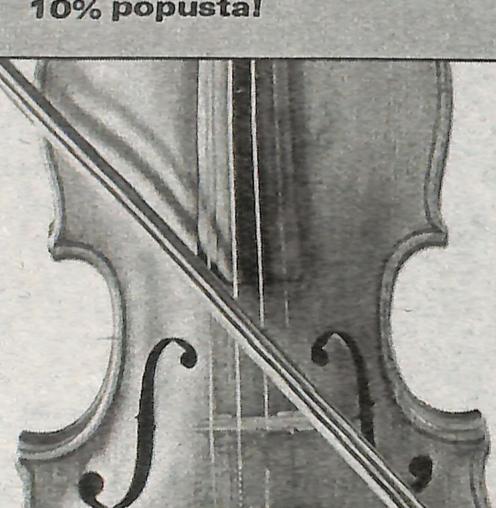
Web Design

Web mail

Inter SCnet

SCnet Housing

Porodični e-mail



NOVEMBAR 2001.

BESPLATNE PREDSTAVE ZA ĐAKE

Pre 395 godina

30. novembra 1606. godine umro je jedan od poslednjih univerzitetskih umova, Čđon Lili (John Lyly ili Lilly). Ovaj Šekspirov prethodnik pisao je prozne romanse, uglasene komedije i pastorale (*Jufnus, Kampaspe, Endimion*). Verovatno je rođen 1554.

Pre 275 godina

Jedan od najobrazovanijih Srba XVIII veka, zlatoust, Jovan Rajić rodio se 11. novembra 1726. u Sremskim Karlovcima. Izučavao je i pisao slovensku istoriju, bavio se poezijom, bio arhimandrit. Jedini gledalac *Tragikomedije Emanuela Kozačinskog* koji je ostavio svedočanstvo o njoj u svojoj preradi. Napisao je i *Boj zmaja sa orlovi*. Umro je u Kovilju 11. decembra 1801.

Pre 190 godina

Zajedno sa prijateljem Vogelom, 21. novembra 1811. ubio se Hajnrih fon Klaist (Heinrich von Kleist). Iako je veći deo života proveo u vojski (od petnaest godine), napustio ju je, studirao filozofiju i prirodne nauke, propotovao Nemačku, Francusku, Švajcarsku, upoznao se i stekao priznanje Getea i Silera. Pisao je pripovetke i drame: *Porodica Štrofenštajn*, *Robert Giskar*, *Razbijeni krčag*, *Pentesileja*, *Hermanova bitka*, *Kethen iz Hajlbrona*, *Princ od Homburga*. Hajnrih je rođen 18. oktobra 1777.

Pre 175 godina

13. novembra 1826. rodio se u Senti Jovan Đorđević, osnivač nacionalnih teatara u Novom Sadu i Beogradu. U Pešti nije završio započete studije medicine, ali je svojim radom ojačao našu prosvetu i kulturu. Bio je gimnazijски profesor, te sekretar Matice srpske u Pešti i urednik »Letopisa« i »Srpskog dnevnika«. Bario se pozorišnom kritikom, bio upravnik novosadskog Pozorišta 1863-68. i beogradskog od osnivanja, a potom i dramaturg. Predavao je u prvoj Glumačkoj školi, vodio šabačku Gimnaziju, Učiteljsku školu, bio profesor istorije na Velikoj školi, pa i ministar prosvete Srbije. Pisao je poetska dela, ali s manje uspeha. Umro jednog beogradskog aprila skog dana 1900.

Pre 160 godina

Sa otvaranjem Teatra na Đumruku, 4. novembra 1841. postavljena je prva beogradска pozorišna predstava, *Smrt Stefana Dečanskog* Jovana Sterije. Komad su izveli amateri iz družine Atanasija Nikolića, osnivača i upravnika Teatra. Potom je izveden Nikolićev *Marko Kraljević i Arapin*, povodom imendana kneza Mihaila. Pocećiteljstvo je podržavalo pozorište u diletantskom periodu (do marata 1842), a onda prerasta u državnu instituciju.

Pre 130 godina

Najdostojanstveniji medu kraljevima i carevima sa scene, Paja Marinković je umro u Vršcu 4. novembra 1871. U Srpskom narodnom pozorištu igrao je od njegovog osnivanja 1863. Voleli su ga u ulogama Kneza Lazara (*Boj na Kosovu*), Vladimira (*Vladislav*) od Sterije, Kneza Iva (*Maksim Crnojević*), Svetog Save (*Krst i kruna J. Subotica*). Paja je počeo kao diletant u rodnom Pančevu (rođen 17. septembra 1832).

16. novembra 1871. umro je u Novom Sadu Konstantin Popović-Komorar. Ovaj novosadski advokat i viši gradski činovnik, pasionirano je voleo teatar i

Jelena Kovačević

osnovao 1828. svoju pozorišnu družinu u kojoj je bilo i žena. Igrali su kratko u sali »Kod fazača«. Komoraš je pozorišna znanja sticao u Beču. Igrao je i režirao u Letećem diletantskom pozorištu Steriju i Nikolu Đurkovića. Prevodio je komade sa nemackog. Rodio se 1795. u Novom Sadu.

Pre 120 godina

Milan Predić je bio predani pozorišnik gotovo ceo svoj vek. Pančevac rođen 24. novembra 1881. gimnaziju završava u Beogradu, studij književnosti na Sorboni. Ušao je u krug oko Srpskog književnog glasnika, Bogdana Popovića i Skerlića, a Grol ga 1909. godine bira za najbližeg saradnika u Narodnom pozorištu. Pozorišne studije uči u Minhenu, te Rusiji, Miljanu, Beču, Berlinu (posebno rad Maksia Rajnharta). Niz godina, nekad i kriznih, nalazio se na mestu dramaturga, direktora Drame, ili na čelu Pozorišta (1924, 1925-33, 1944-47). Razvio je muzičko-scensku delatnost. Dovodio je profesionalne reditelje u teatar (Isajlovića, Rakitina, Gavelu). Njegove kritike, značake i umerne, bile su velika pomoć glumcima i rediteljima. Tokom I svetskog rata za hrabrost je odlikovan visokim odlikovanjima. Predić je umro 9. decembra 1972. godine.

Pre 95 godina

Upravnik beogradskog Narodnog pozorišta Nikola Petrović uvodi 29. novembra 1906. besplatne predstave za đake, vojнике, radnike. Takođe je bila smanjena cena karata, čime je uprava težila da privuče publiku i po cenu materijalne štete za Pozorište.

Pre 85 godina

Pisac čuven po komadu *Progon i ubistvo Žan-Pol Marača*, u scenskom izvođenju štićenika duševne bolnice u Šarentonu, po zamisli *Markiza de Šada* rođio se 8. novembra 1916. godine, nedaleko od Berlina. Peter Vajs (Peter Weiss) je bio dramski pisac (*Kula, Noć s gostima*, *Kako je g. Mokinpot izlečen od patnji*, *Istraga*, *Balada o luitanskom strašilu*, *Vijetnamski diskurs*, dve adaptacije Kaškinog *Procesa*), ali i slikar, romanopisac, eseista. Stvarao je na nemačkom i švedskom (od 1946. naturalizovani je Švedanin). Pravio je nadrealne, uglavnom crno-bele filmove. Umro je 10. maja 1982. Posthumno je nagrađen Bihnerovom nagradom.

Pre 80 godina

U novembру 1921. osnovana je treća Glumačko-baletska škola u Beogradu, pri

Narodnom pozorištu. Na čelu Baletskog odseka bila je Ruskinja Klaudija Isačenko. Direktor Škole bio je dramski pisac Momčilo Milošević. Predavao je psihološku analizu i obradu dramskih tekstova.

23. novembra iste 1921. godine rodio se češki glumac i reditelj Otmar Krejča. U vreme Drugog svetskog rata prešao je u Prag i u posleratnim godinama izrastao u vodećeg reditelja. Osnovao je kuću Divadlo za branou i sa inventivnim ali psihološkim režijama, bio čest gost svetskih festivala (gostovao na prvom Bitefu sa *Tri sestre*, te na četvrtom s *Ivanovim*).

Pre 20 godina

27. novembra 1981. umrla je glumica i pevačica Lota Lenja (Lotte Lenya, pravo ime Karoline Wilhelmine Blamauer). Poteckla je iz bečke radničke porodice, i preko plesne škole (u Cirihu uči po Delakroazu) otisnula se u svet glume. U Berlinu upoznaje i udaje se za kompozitora Kurta Vajla. Oboje odlaze u egzil u Pariz 1933, te u SAD. Igra u Brehtovim komadima (Dženi u Prosačkoj operi, u *Sjaju i propasti grada Mahagonija*, *Sedam smrtnih grehova*), koji često piše za nju. Igra klasiku – Sofoklovog *Edipa*, u Bihnerovoj *Dantonovoj smerti*. U obnovljenom interesovanju za 20-te, njen ugled u SAD raste. Snima filmove *Rimsko proleće g-de Stoun*, *Iz Rusije s ljubavlju*, *Kabare i dr. Rodena* je 18. oktobra 1900. godine.



LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137

Izlazi jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)

Tiraž: 2000 primeraka

Prvi broj objavljen IX 1992.

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: 011/631-522,
631-592 i 631-464, 629-873
<http://www.sds.org.yu>
e-mail: suds@net.yu
Žiro račun: 40806-678-2-10628
Devizni račun: 5401-VA-1111502
(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Danica Maksimović

Glavni i odgovorni urednik
Aleksandar Milosavljević
aleksmil@eunet.yu

Redakcija

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov,
Ivana Dimić, Maša Jeremić (zamenik
glavnog i odgovornog urednika),
Svetislav Jovanov, Jelena Kovačević,
Branka Krilović, Ivan Medenica,
Olivera Milošević, Darinka Nikolić,
Tanja Petrović, Gorčin Stojanović,
Anja Suša, Petar Teslić, Đorđe Tomić
(fotografija), Maja Vukadinović

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Grafički dizajn i priprema za štampu
AXIS studio, Beograd
e-mail: axisst@eunet.yu

WEB administrator

Vojislav Ilić

Dizajn logotipa »LUDUS«
Đorđe Ristić

Redizajn logotipa »LUDUS«
AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku
delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL,
Beograd, Trebevićka 17

Rešenjem Ministarstva za informacije
Republike Srbije Ludus je upisan u
Registar sredstava javnog informi-
sanja pod brojem 1459

Na osnovu Mišljenja Ministarstva
kulturne Republike Srbije pozorišne
novine Ludus oslobođene su poreza na
promet



Od profesora do ministrova: Jovan Đorđević